

"Da sa Ånden"

Den hellige Ånds ledelse i Acta, med fokus på Apg 10,1-48;
13,1-3 og 16,6-10.

Birgitte Avtjern

VID vitenskapelige høgskole

Misjonshøgskolen

Masteroppgave

Master i teologi

Antall ord: 30 565

09.12.16

Forord

Jeg vil takke veilederen min Anna Rebecca Solevåg for veiledning, gode innspill og oppmuntringer underveis! Takk for at du har vært så hjelpsom hver gang jeg har spurt om noe, og at du har tatt deg tid, også når du har vært kjempetravel!

Jeg vil rette en spesiell takk til Ruth Miriam og Møyfrid, som har vært den faste kjernen i klassen min gjennom hele studiet. Takk for "ørten" kollokviégrupper, faglige diskusjoner og ikke minst mye latter! I denne skriveprosessen har det vært en uvurderlig støtte å ha dere og kunne diskutere oppgaverelaterte problemer med. Ikke minst har det betydd mye å kunne ta pauser samme og snakke om alt og ingenting. Takk for faglig, sosialt og åndelig fellesskap!

Jeg vil også takke Veronika som "lurte" meg til å ikke flytte til Oslo, men begynne på Misjonshøgskolen i Stavanger i stedet. Takk for sene skrivekvelder på biblioteket og "kebab- og sushipauser" innimellom. Takk for skravling og forbønn.

Takk til familie og venner som har oppmuntret meg og heiet på meg underveis!

Takk til lærere og ansatte på Misjonshøgskolen som har gitt det lille ekstra. Takk for skriftlige tilbakemeldinger på oppgaver. Takk til de som har sagt ja til å være sensor eller eksaminator på et eller annet enkeltemne jeg har hatt lyst til å ta, som det ikke var satt opp undervisning på. Takk til lærere som har invitert studentene hjem og takk for at dere brenner for fagfeltene deres.

Sist, men ikke minst vil jeg takke Gud - Far, Sønn og Ånd! For meg har disse bibeltekstene bekreftet treenigheten. Gjennom denne lesningen av Acta har jeg fått øynene opp for at denne boken ikke bare handler om "Åndens gjerninger", men "Treenighetens gjerninger". "Deus semper major" - Gud er alltid større! Takk for at Du er det!

Stavanger, desember 2016

Birgitte Avtjern

"Men dere skal få kraft når Den hellige ånd kommer over dere, og dere skal være mine vitner
i Jerusalem og hele Judea, i Samaria og helt til jordens ende."

Apg 1,8

Forkortelser

Apg	Apostlenes gjerninger
BDAG	Danker, Frederick W. et al. <i>A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature</i> . 3rd edition. Chicago: University of Chicago Press, 2000
DHÅ	Den hellige Ånd
GNONT	Ulrichsen, Jarl Henning. <i>Gresk-Norsk Ordbok til det Nye Testamentet</i> . 2 vols. Trondheim: Tapir Akademisk forlag, 2009
GT	Det gamle testamentet
IF	Den impliserte forfatteren
IL	Den impliserte leseren
JHVH	Tetragrammet, omskrivning av det hebraiske Gudsnavnet יהוה
LXX	Septuaginta
MT	Masoretteksten
NT	Det nye testamentet

Innhold

FORORD	3
FORKORTELSER	5
INNHold	6
1. KAPITTEL INNLEDNING	8
1.1 VALG AV TEKSTMATERIALE	9
1.2 NARRATIV METODE OG AVGRENSNING	10
1.3 FREMGANGSMÅTE OG BEGREPSAVKLARING	11
2. KAPITTEL METODE OG INNLEDNINGSSPØRSMÅL	14
2.1 NARRATIV METODE	14
2.1.1 <i>Implisert forfatter og implisert leser</i>	14
2.1.2 <i>"Story" og "discourse"</i>	15
2.1.3 <i>Viktige komponenter</i>	18
2.1.4 <i>Plott</i>	22
2.1.5 <i>Vurdering narrativ metode</i>	23
2.2 INNLEDNINGSSPØRSMÅL TIL ACTA.....	24
2.2.1 <i>Forfatter og datering</i>	24
2.2.2 <i>Sjanger</i>	27
2.2.3 <i>Struktur</i>	33
2.3 ÅNDEN I GT.....	36
3. KAPITTEL NARRATIV ANALYSE AV TEKSTENE	39
3.1 APG 13,1-3 PAULUS OG BARNABAS SENDES UT.....	39
3.1.1 <i>Hendelser</i>	39
3.1.2 <i>Karakterer</i>	41
3.1.3 <i>Setting</i>	44
3.1.4 <i>Narrative mønstre</i>	47
3.1.5 <i>Oppsummering Åndens ledelse</i>	47
3.2 APG 16,6-10 PAULUS BLIR KALT TIL MAKEDONIA.....	48
3.2.1 <i>Hendelser</i>	48
3.2.2 <i>Karakterer</i>	54
3.2.3 <i>Setting</i>	59
3.2.4 <i>Narrative mønstre</i>	60
3.2.5 <i>Oppsummering Åndens ledelse</i>	61
3.3 APG 10,1-48 PETER OG KORNELIUS.....	62
3.3.1 <i>Hendelser</i>	62
3.3.2 <i>Karakterer</i>	73
3.3.3 <i>Setting</i>	80
3.3.4 <i>Narrative mønstre</i>	81
3.3.5 <i>Oppsummering Åndens ledelse</i>	82
4. KAPITTEL OPPSUMMERING OG KONKLUSJON	84
4.1 OPPSUMMERING	84
4.1.1 <i>Guddommelig karakter</i>	84
4.1.2 <i>Ånden virker sammen med Gud og Jesus</i>	84
4.1.3 <i>Ånden taler tydelig</i>	85
4.1.4 <i>Ånden leder menneskene litt av gangen</i>	85
4.1.5 <i>Sammenheng mellom bønn og Åndens ledelse</i>	86
4.1.6 <i>Leder til misjon</i>	87
4.1.7 <i>Ånden bekrefter</i>	87
4.2 KONKLUSJON.....	87
5. KAPITTEL BIBLIOGRAFI	89
5.1 TEKSTUTGAVER.....	89
5.2 HJELPEMIDLER	89

5.3	SEKUNDÆRLITTERATUR	89
5.4	INTERNETTKILDER.....	91

1. Kapittel

INNLEDNING

Den Hellige Ånd (DHÅ) er den personen i treenigheten som kan være vanskeligst å få taket på. Og i tider av kirkehistorien har det ikke vært så mye fokus på Ånden. McGrath beskriver det på denne måten:

The Holy Spirit has long been the Cinderella of the Trinity. The other two sisters may have gone to the theological ball; the holy Spirit got left behind every time. But not now. The rise of the charismatic movement [...] within virtually every mainstream church has ensured that the Holy Spirit figures prominently on the theological agenda.¹

I senere tid har det vært en økende interesse for DHÅ. Denne interessen finner vi både hos kristne enkeltmennesker som ønsker et dypere gudsforhold, i kirkene og i akademien. Kärkkäinen mener at det spesielt er to grunner til denne interessen for DHÅ. For det første har de østlige ortodokse kirkene blitt en del av Kirkenes Verdensråd. I disse kirkene har læren om Ånden stått sterkere enn i Vestkirken. Den andre grunnen er den enorme veksten og utbredelsen den pentekostale bevegelsen har hatt.² Pinsebevegelsen startet i 1906 og førte til etablering av nye kirkesamfunn. Den karismatiske bevegelse startet i 1960 i den episkopale kirke, men spredte seg raskt til andre protestantiske kirkesamfunn, og i 1967 nådde den katolikkene.³ På sine hjemmesider skriver Catholic Charismatic Renewal at siden de startet for snart 50 år siden, har over 100 millioner katolikker fått oppleve en fornyelse av troen i sammenheng med Catholic Charismatic Renewal⁴. Forklaringen på hva Catholic Charismatic Renewal er starter slik: "It's a sovereign work of the *Holy Spirit* among Catholic Christians" [min utheving]⁵ Jenkins skriver at utbredelsen av ulike former for karismatiske og pentekostale former for kristendom har vært så stor i det globale sør at man kan snakke om "en ny reformasjon".⁶

¹ Alister E. McGrath, *Christian Theology. An Introduction* (Chichester: Wiley-Blackwell, 2011), 227.

² Veli-Matti Kärkkäinen, *Pneumatology. The Holy Spirit in ecumenical, international, and contextual perspective* (Grand Rapids: Baker Academic, 2005), 11-12.

³ Tormod Engelsviken, Ove Conrad Hanssen og Kjell Olav Sannes: *Den Hellige Ånd i kirkens liv* (Drammen: Luther Forlag, 1981), 11-12.

⁴ Catholic Charismatic Renewal; "What is Catholic Charismatic Renewal?"; tilgjengelig på <http://www.ccr.org.uk/about-ccr/about/what-is-ccr/>; besøkt 17. November 2016.

⁵ Catholic Charismatic Renewal; "What is the nature of the Catholic Charismatic Renewal?"; tilgjengelig på <http://www.ccr.org.uk/uploads/files/what-is-the-nature-of-the-ccr.pdf>; besøkt 17. November 2016.

⁶ Philip Jenkins, *The next Christendom. The coming of global Christianity* (New York: Oxford University Press, 2011), 9.

Jeg har selv en veldig bred kirkelig bakgrunn og har på ulike måter tilknytning både til Den norske kirke, bedehusmiljø, Misjonsforbundet, Frie evangeliske forsamlinger og Pinsebevegelsen, og har vært på anglikansk, karismatisk ungdomsfestival i England. Det har vært snakket om Guds ledelse og Åndens ledelse i alle disse miljøene, om enn litt forskjellig. Nettopp fordi dette er et tema i den globale kristenheten, og noe mange er opptatt av, har jeg lyst til å gå til kilden, Bibelen, og se hvordan Åndens ledelse blir beskrevet i Acta.⁷

Jeg har alltid vært fasinert av Acta og historien om hvordan evangeliet spredte seg i den første tiden. Acta har ofte blitt kalt for "Åndens gjerninger"⁸ i stedet for "Apostlenes Gjerninger". Man ser tydelig flere steder at det er Gud som har regien. I denne oppgaven vil jeg se på hvordan Ånden er en karakter i Apostlenes gjerninger, og hvordan han leder. Min problemstilling er: **"Hvordan beskrives Den hellige Ånds ledelse i Apg 10,1-48; 13,1-3 og 16,6-10?"**

Tittelen på oppgave er **"Da sa Ånden". Den hellige Ånds ledelse i Acta, med fokus på Apg 10,1-48; 13,1-3 og 16,6-10.** Sitatet "Da sa Ånden" er hentet fra Apg 8,29 og ikke fra noen av tekstene jeg skal studere. Men vi finner igjen det samme konseptet i to av tekstene vi skal se på (Apg 10,19; 13,2), bare med en annen ordstilling.

1.1 Valg av tekstmateriale

Det er mange tekster man kunne valgt med tanke på Åndens ledelse. Jeg skulle gjerne sett på alle, men på grunn av oppgavens omfang, har jeg valgt de jeg syntes så mest interessante ut. Jeg vil se på tekster hvor DHÅ er en karakter i teksten og som handler om at mennesker blir ledet av Ånden. De tekstene vi skal se på er Apg 10,1-48; 13,1-3 og 16,6-10. I den første får man en litt mer inngående historie hvor tempoet er satt ned, og vi får se hvordan Gud leder i flere omganger i møte med samme person, mens vi i de to siste får litt kortere eksempler på Åndens ledelse. Dessuten synes jeg det er interessant å både se hvordan DHÅ sender mennesker ut, men også hvordan han hindrer. At det ser ut som Ånden hindrer evangelisering i Apg 16, virker merkelig. Jeg har derfor lyst til å gå nøyere inn i denne perikopen, for å kanskje finne ut noe mer om hvorfor. Kapittel 10 er veldig sentralt i Acta. Det er et langt kapittel (Apg 10,1-48). Det blir gjenfortalt i møte med jøder fra Jerusalem (Apg 11,1-18) og brukt som argument på apostelmøtet i Jerusalem (Apg 15,7-11). Dette er første gangen ikke-jøder får DHÅ. Dette er også en fortelling med mye guddommelig ledelse, gjennom tiltale,

⁷ Acta er latin for "gjerninger" og en vanlig betegnelse på Apostlenes gjerninger i bibelvitenskap, jeg velger derfor å bruke denne benevnelsen gjennom hele oppgaven min, Reidar Hvalvik og Terje Stordalen, *Den Store Fortellingen. Om Bibelens tilblivelse, innhold, bruk og betydning* (Oslo: Det Norske bibelselskap, 1999), 248.

⁸ George K. A. Bonnah, *The Holy Spirit. A Narrative Factor in the Acts of the Apostles* (Stuttgart: Katholisches Bibelwerk, 2007), 62.

visjoner og Åndsutgytelse⁹. Apg 13 viser også Åndens ledelse tydelig. Ånden taler (Apg 13,2), og det understrekes også etter utsendelsesscenen at Paulus og Barnabas er utsendt av Ånden (Apg 13,4)¹⁰ Også i Kap 16 er Åndens ledelse tydelig.¹¹ Dette gjør at jeg har valgt disse tekstene.

1.2 Narrativ metode og avgrensning

Jeg ønsker altså å se på hvordan DHÅ leder i Acta. Jeg vil se på tekstene ut fra en narrativ metode. Denne metoden bruker hjelpemidler fra moderne tekstanalyse. Man tar utgangspunkt i allmenn hermeneutikk og analyserer de fortellende tekstene i Bibelen ved hjelp av vikemidler man også bruker når man analyserer andre fortellende tekster, som noveller. På denne måten kan man se på teksten som en helhet, istedenfor å skulle plukke fra hverandre ulike tekstlag, slik man har gjort med historisk kritisk metode. Fortellingene i Bibelen ble opprinnelig lest opp høyt og sett på som en helhet. Narrativ metode ønsker å se helheten.¹²

Bak metoden, ligger tekstteori som ser på tekster som kommunikasjon. Disse tekstene var opprinnelig skrevet for å leses høyt. Synnes tegner et bilde av teksten som en fruktbar åker "hvor det skjer interaksjon mellom forfatter og leser"¹³. I kommunikasjonen er det altså tre faktorer: "forfatter - tekst - leser"¹⁴. Målet er at leseren skal bli beveget at det hun/han leser/hører. Synnes skriver: "Narrativ analyse er rett forstått en invitasjon til en våken og reflektert lesererfaring hvor teksten i sin helhet som nedfelt overlevering gjenoppstår som bevegende og aktuell erfaring."¹⁵ Dette er en induktiv metode hvor man bruker observasjoner man finner i teksten.¹⁶ Det er en veldig tekstsentrert disiplin.¹⁷

Jeg vil bruke denne metoden, fordi jeg ønsker å se på tekstene som helhet og gjennom det, se hvordan de fremstiller Åndens ledelse. Forfatteren av Lukas-Acta valgte å skrive en fortelling, ikke en dogmatikkbok. Han presenterer Ånden i fortellingen i samhandling med Jesus, disiplene og andre vitner.¹⁸ Det å derfor se på disse fortellingene nettopp som fortellinger, kan gi nye perspektiver og vise hvordan Åndes ledelse blir presentert i disse fortellingene.

⁹ Luke Timothy Johnson, *The Acts of the Apostles* (Collegeville: The Liturgical Press, 1992), 186.

¹⁰ Johnson, *The Acts of the Apostles*, 226.

¹¹ Joseph A. Fitzmyer, *The Acts of the Apostles. A New Translation with Introduction and Commentary* (New York: Doubleday, 1998), 577.

¹² Martin Synnes, *Hvordan arbeide med nytestamentlige tekster. Innføring i Bibelfaglig metode* (Høvik: Kolofon, 2003), 81-82.

¹³ Synnes, *Hvordan arbeide med nytestamentlige tekster*, 82.

¹⁴ Synnes, *Hvordan arbeide med nytestamentlige tekster*, 82.

¹⁵ Synnes, *Hvordan arbeide med nytestamentlige tekster*, 82.

¹⁶ Synnes, *Hvordan arbeide med nytestamentlige tekster*, 82.

¹⁷ Powell, *What is narrative criticism?*, 20.

¹⁸ Ju Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts* (Sheffield: Sheffield Academic Press, 2001), 28.

Mitt fokus er "Åndens ledelse" i hver tekst. Jeg kommer altså ikke til å detaljsegere de enkelte tekstene, men se på det som er relevant for oppgaven min. F.eks. understreker Holmås at håndspåleggelsen i Apg 13, ikke er en ordinasjon.¹⁹ Denne diskusjonen går jeg ikke inn i. Apg 10, er en lang tekst. Her kommer jeg ikke til å konsentrere meg om Peters tale, men hva som skjer i fortellingen. Jeg kommer f.eks. ikke til å gå inn i hva det betyr at "Jesus fra Nasaret ble salvet av Gud med Hellig Ånd og kraft" (Apg 10,38), men se på det som er relevant for Åndens ledelse av karakterene i Acta 10.

Jeg vil likevel bruke verktøy fra eksegesi. Disse metodene kan utfylle hverandre. Både Shepherd, Hur og Bonnah, som alle bruker en narrativ metode, tar frem greske ord og forklarer dem.²⁰ Hur skriver om begrepet $\pi\eta\tau\iota$ i GT som bakgrunn for Lukas-Acta²¹ og Bonnah presenterer alltid den greske teksten og svarer også på spørsmål relatert til historie, tradisjon og redaksjonskritikk.²² Jeg kommer ikke til å bruke tekstkritikk eller redaksjonskritikk, men jeg kommer bla. til å se på viktige greske begreper, bruke bibelkommentarer og finne ut litt om de geografiske stedene handlingen foregår, fordi dette kan gi en bedre forståelse av fortellingen. Det er viktig å forstå kulturell og sosial kontekst også når man bruker narrativ metode. Powell spør hvordan man kan forstå *Onkel Toms hytte* uten å vite noe om slaveriet i USA. Når man leser Bibeltekstene er de også vanskelige å forstå uten å vite noe om den sosiale og kulturelle settingen.²³

1.3 Fremgangsmåte og begrepsavklaring

Jeg har delt oppgaven min i fire deler. Etter denne innledningen, i kapittel 2 vil jeg presentere den narrative metoden jeg bruker og se på innledningsspørsmål til Acta. Til slutt vil jeg si noe om Ånden i GT. Dette gir bakgrunn for forfatterens forståelse av Ånden i NT. I kapittel 3 vil jeg gå gjennom hver tekst ved hjelp av narrativ metode og studere Åndens ledelse i den enkelte teksten. Jeg vil der se på "hendelser", "karakterer", "setting" og "narrative mønstre"²⁴ for å få åpnet fortellingen og gjennom flere vinkler se hvordan Ånden presenteres som

¹⁹ Geir Otto Holmås, *Prayer and vindication in Luke-Acts. The theme of prayer within the context of the legitimating and edifying objective of the Lukan narrative* (London: T&T Clark, 2011), 220.

²⁰ William H. Shepherd Jr., *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts* (Atlanta: Scholars Press, 1994); Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*; Bonnah, *The Holy Spirit*.

²¹ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 37-57.

²² Bonnah, *The Holy Spirit*, 59.

²³ Mark A. Powell, *What is narrative criticism?* (Minneapolis: Fortress Press, 1990), 75.

²⁴ Se punkt "2.1 Narrativ metode". Når det gjelder narrativ metode, kunne man hatt ulike fokus. Jeg har valgt å ta utgangspunkt i Powells spørsmål som er beregnet på å bruke når man studerer enkelttekster, og ikke hele bøker i Bibelen. Powell har delt disse spørsmålene inn i kategoriene "Events", "Characters", "Settings" og "Overall Interpretation" (Powell, *What is narrative criticism?*, 103-105.). Jeg har valgt å se på Actatekstene ut fra denne inndelingen med unntak av "Overall Interpretation". Under denne overskriften var det kun "narrative mønstre" hvor jeg fant observasjoner som viste noe nytt og som det derfor var fruktbart å se på. Jeg har kalt den siste overskriften "Narrative mønstre".

karakter og hvordan Åndens ledelse presenteres. Jeg ser på kapittel 13 og 16 før 10, selv om dette ikke er i kronologisk rekkefølge, siden disse tekstene er kortere og ikke så detaljerte. Og så ser jeg på den lengste og mest detaljerte teksten til slutt. Etter utleggelsen av hver tekst, vil jeg oppsummere Åndens ledelse i den perikopen. Etter jeg har sett på alle de tre tekstene, vil jeg i kapittel 4 oppsummere det jeg har funnet i alle tekstene og til slutt komme med en konklusjon.

I det følgende kommer avklaring av noen begreper. Alle de tre tekstene handler om misjon blant mennesker som ikke er jøder. Begrepet som blir brukt i Bibel 2011 er "hedninger". Det første som står når man slår opp på ordet "hedning" i *Store norske leksikon* er "nedsettende betegnelse på ikke-kristen person."²⁵ Dette ordet har altså negative konnotasjoner. Samtidig står det lenger ned i samme artikkel om bruken av dette ordet i Bibelen. I GT er det oversettelsen av ἔθνη som egentlig betyr folk, men blir brukt om ikke-isralitter. I NT er det oversettelsen av ἔθνη som er flertallsformen av folk/folkeslag på gresk og brukes om ikke-jøder, mens λαός også brukes om jødene.²⁶ Ved å bruke ordsøk på bibel.no, ser det ut som det kun er i NT at man bruker ordet "hedninger" i Bibel2011. Men der brukes det mye.²⁷ Jeg har valgt å bruke "hedning/hedninger" i oppgaven i mangel av noe bedre, fordi det som sagt brukes i Acta-tekstene om "ikke-jøder". Det var et stort steg for jødekristerne å f.eks. spise med hedninger (Apg 11,3). Det er et sentralt poeng i NT at evangeliet krysser grensen fra jødene til de andre folkene. Dette er noe forfatteren av Acta gjør et stort poeng ut av ved å bruke mye tid på det.²⁸ Det er altså viktig å bruke et ord som signaliserer hvem som er jøder og hvem som ikke er det. Jeg synes det er vanskelig å finne et godt synonym for hedning, som passer å bruke i alle bøyingsformer. "Folkeslag" kan brukes noen steder, og det kommer jeg til å gjøre. Da må leseren vite at dette er andre folkeslag enn jødene. Men "folkeslag" er et ord som ikke er lett å bruke om enkeltpersoner, derfor har jeg valgt å bruke "hedning". Jeg kommer også til å bruke "ikke-jøde" noen steder, for å variere litt. Jeg bruker også betegnelsene "jødekristerne" og "hedningekristerne" for å få fram den doble identiteten, de stedene det gir mening. Jeg synes "ikke-jødekristerne" blir et langt og tvetydig ord, som både kan bety hedningekristerne, men også noen som ikke er jødekristerne, altså heller ikke kristne.

²⁵ Store norske leksikon, "Hedning"; tilgjengelig på <https://snl.no/hedning>; besøkt 9. November 2016.

²⁶ Store norske leksikon, "Hedning".

²⁷ Bibelen.no, "Bibelsøk: hedningene"; tilgjengelig på

<http://www.bibel.no/Nettbibelen?submit=Vis&parse=hedningene&type=and&book2=-1&searchtrans=>; besøkt 10. November 2016; Bibelen.no, "Bibelsøk: hedninger"; tilgjengelig på

<http://www.bibel.no/Nettbibelen?submit=Vis&parse=hedninger&type=and&book2=-1&searchtrans=>; besøkt 10. November 2016.

²⁸ Johnson, *The Acts of the Apostles*, 186; Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 447-448.

Det er også et spørsmål hvilket pronomen man skal bruke på DHÅ, skal man bruke "den" eller "han"? Det blir diskutert hvordan språk påvirker Gudsbildet vårt. Gud har ikke kjønn. Noen mener at man ved å bruke "han" gjør Ånden unødvendig maskulin.²⁹ Jeg velger likevel å bruke dette pronomenet, fordi jeg mener det får frem at Ånden er en person, og ikke bare en kraft.

Jeg har valgt å betegne "den impliserte forfatteren"³⁰ som "han", og ikke "han/hun". Selve forfatteren av Lukas-Acta var antagelig mann, og jeg ser det derfor sannsynlig at "stemmen" i fortellingen også er en mannsstemme.³¹

Når jeg har lest om metoden, har jeg stort sett brukt engelske kilder.³² Når det gjelder begreper fra metoden bruker også Synnes, som skriver på norsk, noen engelske begreper uten å oversette dem. Andre ganger har han engelske begrepene i parentes.³³ Jeg har valgt å bruke noen av Synnes' norske begreper. Men han har ikke skrevet om alle begrepene. Jeg har oversatt noen til norsk, men de jeg ikke fant en god oversettelse på har jeg beholdt på engelsk.

Jeg har brukt 27. utgave av Nestle-Aland, siden den er i Logos Bible Software som vi bruker i teologiutdanningen. Men jeg har sjekket med 28. utgave. De eneste tekstene som har blitt revidert er i de katolske brevene.³⁴ Det vil si at bibelteksten for Acta er den samme. Jeg har ikke brukt det tekstkritiske apparatet, siden jeg bruker den narrative metoden.

Når det gjelder bibelsitatene i oppgaven, er de fra Bibel 2011 dersom det ikke står noe annet.

²⁹ Kärkkäinen, *Pneumatology*, 165.

³⁰ Se punkt "2.1.1 Implisert forfatter og implisert leser".

³¹ Se punkt "2.2.1 Forfatter og datering".

³² R. Alan Culpepper, *Anatomy of the Fourth Gospel. A study in literary design* (Philadelphia: Fortress Press, 1987); Elizabeth Struthers Malbon, "Narrative Criticism. How Does the Story Mean?", i Mark & Method. New approaches in Biblical studies (red. J.C. Anderson og S. D. Moore; Minneapolis: Fortress Press, 2008), 29-57; Powell, *What is narrative criticism?*.

³³ Synnes, *Hvordan arbeide med nytestamentlige tekster*, 80-92.

³⁴ *Novum Testamentum Graece*. Barbara Aland et al., 28th ed. (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012), 48*-51*.

2. Kapittel

METODE OG INNLEDNINGSSPØRSMÅL

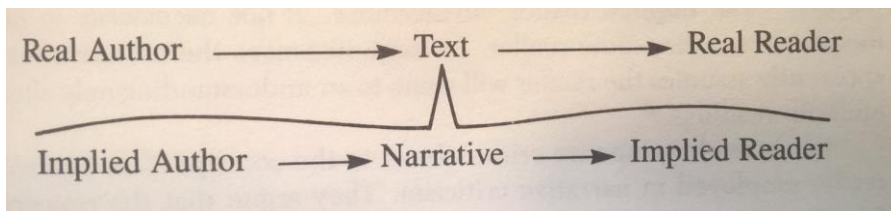
2.1 Narrativ metode

I Innledningskapittelet har vi sett litt på narrativ metode generelt, nå skal vi se nærmere på de ulike begrepene.

2.1.1 Implisert forfatter og implisert leser

I tillegg til å snakke om "forfatter" og "leser", ser narrativ metode på motstykkene til disse i teksten, og kaller dem "implisert forfatter" (IF) og "implisert leser" (IL)³⁵. IF er ikke den virkelige forfatteren, men leseren finner henne/ham i fortellingen. Hun/han er, i følge Synnes, "summen av alle de valg den virkelige forfatter gjorde da han komponerte sitt verk. Via den impliserte forfatter kan leseren fange opp det perspektiv hvorfra fortellingen er bygget opp."³⁶ Dette handler f.eks. om valg av setting, karakterisering, tid, spenning, alle valg som man må ta når man skriver en fortelling.³⁷ Ut fra fortellingen, kan man også lese noe om forfatterens verdier og verdensbilde. Som lesere prøver vi å finne dette perspektivet, for å kunne tolke teksten ut fra det. Dette perspektivet finner leseren altså i teksten. Det er ikke meningen at man skal lese i andre kilder om den eventuelle forfatteren, for å finne dette perspektivet. Nøkkelen for å tolke teksten, ligger i teksten selv.³⁸

Med narrativ metode prøver man også å finne IL ut fra teksten. Dette er ikke det samme som den første leseren. Man vet aldri hvordan en gitt leser vil reagere på en tekst. Men dette er en ideell leser. Ut fra teksten kan vi finne hint om hvordan forfatteren ønsker at leseren skal reagere på fortellingen.³⁹ Powell har følgende illustrasjon på narrativ metodes kommunikasjonsmodell⁴⁰:

³⁵ Culpepper, *Anatomy of the Fourth Gospel*, 6.

³⁶ Synnes, *Hvordan arbeide med nytestamentlige tekster*, 83.

³⁷ Culpepper, *Anatomy of the Fourth Gospel*, 7.

³⁸ Powell, *What is narrative criticism?*, 5.

³⁹ Powell, *What is narrative criticism?*, 19.

⁴⁰ Powell, *What is narrative criticism?*, 19.

Denne viser hvordan IF, IL og fortellingen er en del av teksten. Den viser også forskjellen på den virkelige forfatteren og IF, og forskjellen på en virkelig leser og IL. Dette synet på IF og IL som en del av teksten, gjør at narrativ metode ikke bare er en leserorientert metode, men en mer tekstorientert metode. Denne metoden er altså mer objektiv enn en ren leserorientert metode.⁴¹

Narrativ metode fokuserer ikke på "de første leserne" av boken. Når vi prøver å se noe fra ILs perspektiv, må vi ikke vite alt om "de første leserne". Likevel vil IL ha kunnskap om selvfølgeligheter i den kulturen og tiden boken ble skrevet, selv om ikke selve teksten sier noe om dette. IL i evangeliene, vet f.eks. at en talent er mer verdt enn en denar. På den andre siden har vi mer kunnskap enn IL, når vi leser et evangelium. Vi har de tre andre evangeliene å sammenligne med. Vi har kunnskap som ikke står i teksten. Dette kan ødelegge noe av effekten forellingen var ment å ha. Målet med den narrative metoden er å lese fortellingen som IL.⁴²

2.1.2 "Story" og "discourse"

Når man snakker om fortellingen i narrativ metode, skiller man mellom "story" og "discourse"⁴³ Synnes kaller "story" for "hva-delen" og "discourse" for "hvordan-delen"⁴⁴ Det første handler om hva som er historien som fortelles, og det andre om hvordan den fortelles.⁴⁵ "Storyen" er f.eks. at Peter blir ledet til Kornelius. Mens "discoursen" er hvordan dette blir beskrevet av IF. Malbon skriver:

Story indicates the content of the narrative, including events, characters and settings, and their interaction as the plot. *Discourse* indicates the rhetoric of the narrative, how the story is told. The four canonical Gospels, for example, share a similar (although not identical) story of Jesus, but the discourse of each Gospel is distinctive.⁴⁶ [min uthevelse]

I narrativ metode har man tatt i bruk Chatmans begrep "Story-as-discoursed".⁴⁷ Dette handler om hvordan IF leder IL til å forstå historien. Det er vanlig å tenke at IF gjør dette gjennom litterære virkemidler som han/hun bruker som del av sin historiefortelling.⁴⁸ Jeg vil nå se nærmere på noen av disse virkemidlene.

⁴¹ Powell, *What is narrative criticism?*, 20.

⁴² Powell, *What is narrative criticism?*, 20.

⁴³ Malbon, "Narrative Criticism", 32.

⁴⁴ Synnes, *Hvordan arbeide med nytestamentlige tekster*, 86.

⁴⁵ Synnes, *Hvordan arbeide med nytestamentlige tekster*, 86.

⁴⁶ Malbon, "Narrative Criticism", 32.

⁴⁷ Powell, *What is narrative criticism?*, 35.

⁴⁸ Powell, *What is narrative criticism?*, 23.

2.1.2.1 "Point of view"

Et av virkemidlene er "point of view"⁴⁹. IF påvirker leseren til å ha den samme synsvinkelen som fortellingen presenterer. Det man særlig fokuserer på i narrativ metode, er det som heter "evaluative point of view". Dette handler om hvilke normer, verdier og verdensbilde IF legger til grunn for sin fortelling. Det er dette perspektivet det er meningen leserne skal vurdere hendelser, karakterer og setting i historien ut ifra. IL adopterer IFs "evaluative point of view".⁵⁰ Evangeliene og Acta har gjort Guds "evaluative point of view" til sitt eget "evaluative point of view", det er normativt. Det Gud mener, er rett og sant. I fortellingene i Bibelen, taler Gud også gjennom andre, f.eks. engler og profeter, og Gud taler gjennom drømmer. Ut fra fortellingen er det forventet at leseren skal godta at Guds "evaluative point of view", kan bli formidlet gjennom engler, profeter, mirakler, drømmer og sitater fra GT.⁵¹

I motsetning til Guds "evaluative point of view", står Satans "evaluative point of view". Dette perspektivet er per definisjon usant.⁵²

Gjennom å presentere disse synsvinklene, viser IF hvordan karakterer og det som skjer i fortellingen skal vurderes. IL holder med de karakterene som har Guds perspektiv.⁵³

2.1.2.2 Forteller

En annen måte IF leder IL til å forstå historien på er "narration"⁵⁴, gjennom å bruke en forteller. "Fortelleren" er "stemmen den impliserte forfatteren bruker for å fortelle historien."⁵⁵ Powell skriver at i evangeliene vet fortellerne mye. De kan fortelle hva som skjer to ulike steder samtidig.⁵⁶ Det samme gjelder Acta (Apg 10,9). Fortelleren vet også tankene til karakterene⁵⁷ (Apg 4,13). Powell nevner både "narrator", fortelleren, og "narratee", den fortellingen blir fortalt til. Disse er ikke identiske med IF og IL, men retoriske virkemidler som blir brukt av IF. De er en del av fortellingen, slik den blir fortalt.⁵⁸ Powell forklarer forholdet med følgende illustrasjon⁵⁹:

⁴⁹ Powell, *What is narrative criticism?*, 23.

⁵⁰ Powell, *What is narrative criticism?*, 23-24.

⁵¹ Powell, *What is narrative criticism?*, 24.

⁵² Powell, *What is narrative criticism?*, 25.

⁵³ Powell, *What is narrative criticism?*, 25.

⁵⁴ Powell, *What is narrative criticism?*, 25.

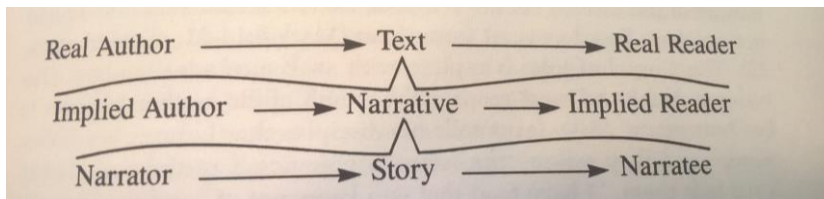
⁵⁵ Powell, *What is narrative criticism?*, 25, min oversettelse.

⁵⁶ Powell, *What is narrative criticism?*, 26.

⁵⁷ Powell, *What is narrative criticism?*, 26.

⁵⁸ Powell, *What is narrative criticism?*, 27.

⁵⁹ Powell, *What is narrative criticism?*, 27.

Han skriver: "'Narrator' og 'narratee' er ikke identiske med den impliserte forfatteren og den impliserte leseren. De er retoriske virkemidler, skapt av den impliserte forfatteren. De er en del av selve fortellingen, en del av "discoursen" som "storyen" blir fortalt gjennom."⁶⁰ I Lukas-Acta, får IL vite hvem som er "narratee", nemlig Teofilos (Luk 1,3; Apg 1,1). IL blir invitert til å høre på det som blir fortalt til Teofilos.⁶¹

Jeg har likevel valgt å stort sett ikke skille mellom "implisert forfatter" og "foreller" eller "implisert leser" og "narratee". Noen ganger er fortellerstemmen så diskret at det er vanskelig å skille den fra IF.⁶² Noen forfattere bruker et litterært grep med en "upålitelig forteller". Men det er ingen tegn til at fortelleren i Lukas-Acta er upålitelig. IF og fortelleren har samme holdninger og oppfatninger. Dette gjør at Tannehill velger å bruke disse betegnelse om hverandre.⁶³ For at det skal være lett å forstå, har jeg valgt å stort sett bruke betegnelse IF og IL. Jeg vil nevne "fortelleren" når jeg skriver om "vi-avsnittene" i Acta, fordi det her er et poeng. Her viser fortelleren i Acta seg å være en karakter.⁶⁴

2.1.2.3 Narrative mønstre

IF leder også leseren gjennom "narrative mønstre". Disse kan være vanskelige å definere, men det er ulike måter å strukturere teksten og presentere historien på. Her kan man trekke veksler på tidligere bibelforskning, som også har studert dette. Noen eksempler på slike "narrative mønstre" er repetisjon, kontraster, sammenlikning, Kausalitet/årsakssammenheng (forholdet mellom årsak og virkning), klimaks og vendepunkt. Et annet "narrativt mønster" er "generalisering". Det vil si en bevegelse i fortellingen fra det spesifikke til det mer omfattende. Powell mener at hele Acta er organisert etter dette prinsippet med utgangspunkt i Apg 1,8.⁶⁵

⁶⁰ Powell, *What is narrative criticism?*, 27, min oversettelse.

⁶¹ Powell, *What is narrative criticism?*, 27

⁶² Powell, *What is narrative criticism?*, 27.

⁶³ Robert C. Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 1: The gospel according to Luke* (Philadelphia: Fortress Press, 1986), 7.

⁶⁴ Powell, *What is narrative criticism?*, 25.

⁶⁵ Powell, *What is narrative criticism?*, 33-34.

2.1.3 Viktige komponenter⁶⁶

En fortelling består alltid av tre komponenter: hendelser, karakterer og setting. Powell skriver:

Every story encompasses three elements: events, characters and settings. Somebody does something to someone, somewhere, at some time. The "something" that is done is an event, the "somebody" and "someone" are characters, and the "somewhere" and "sometime" are settings.⁶⁷

Siden dette er essensielle komponenter i en fortelling, vil jeg nå presentere hver av dem etter tur. Disse elementene vil jeg også bruke som utgangspunkt når jeg studerer bibeltekstene nedenfor.

2.1.3.1 Hendelser

Hendelser kan beskrives som det som skjer i historien. Uten hendelser, er det ingen historie. Ifølge Powell forklarer Chatman at setningen "Peter hadde ingen venner og familie", ikke er noen fortelling, mens "Peter døde" eller "Bare en person kom i Peters begravelse" er hendelser, og kan både hver for seg og sammen, bli en fortelling. Hendelser inkluderer både tale ("Peter sa: Jeg er sulten"), tanker ("Peter tenkte han ville dra") og følelser ("Peter følte seg urolig"). Talene Jesus og disiplene har i evangeliene og Acta er altså hendelser.⁶⁸ Jeg vil nå gi noen eksempler på hvordan hendelser kan bli presentert i en fortelling.

2.1.3.1.1 "Story time" og "discourse time"

Det nytter ikke bare å se på hendelsene som innholdet i fortellingen/storyen. Man må også se på "story as discoursed", altså hvordan IF presenterer hendelsene, f.eks. i hvilken rekkefølge de kommer. Det er vanlig å skille mellom "story time" og "discourse time". "Story time" handler om når IF mener at noe i fortellingen har skjedd, mens "discourse time" handler om når fortelleren faktisk forteller om denne hendelsen til leseren. Det kan f.eks. være lenge etter det skjedde. Et eksempel fra Matteusevangeliet er mordet på Johannes døperen. Dette blir ikke fortalt før i Matt 14,1-12. Da begynner Herodes å lure på om Jesus er Johannes som er gjenoppstått. I den forbindelse forteller fortelleren hvordan Johannes døde. Leseren forstår at dette har skjedd tidligere i "story time", men blir fortalt først på dette punktet i "discourse time"⁶⁹

⁶⁶ Synnes, *Hvordan arbeide med nytestamentlige tekster*, 86.

⁶⁷ Powell, *What is narrative criticism?*, 35.

⁶⁸ Powell, *What is narrative criticism?*, 35.

⁶⁹ Powell, *What is narrative criticism?*, 36.

2.1.3.1.2 Varighet

Et annet virkemiddel når det kommer til hendelser er "varighet". Noen ganger bruker fortelleren lang tid på å fortelle noe, mens andre ganger bare oppsummerer hun/han. Noen ganger tar fortelleren også en pause for å forklare noe for leseren før fortellingen fortsetter, "story timen" stopper, mens "discourse timen" fortsetter. Dette skjer når IF vil gi IL noe bakgrunnsinformasjon, som f.eks. i Mark 7,3-4.⁷⁰

2.1.3.1.3 Frekvens

Et annet virkemiddel IF kan bruke er "frekvens". Det vanligste er at noe blir fortalt en gang. Men noen ganger blir samme hendelse fortalt flere ganger. Genette kaller dette "repetitive narration"⁷¹ og bruker Paulus' damaskusopplevelse som eksempel. Denne blir første gang fortalt av Paulus i Apg 9,1-9, og senere gjenfortalt av fortelleren i Apg 22,4-16 og 26,9-18. Hvis noe blir fortalt flere ganger, viser dette leseren at det er en viktig hendelse, og leseren får reflektert over hendelsen flere ganger.⁷²

2.1.3.1.4 Årsakssammenheng

En tredje faktor IF kan bruke, når han/hun presenterer fortellingen, er "årsakssammenheng". Spørsmålet er om det er en eventuell, en mulig eller en sannsynlig sammenheng mellom hendelsene i storyen. Indikerer IF bare at det er en mulighet for at hendelser henger sammen, eller prøver hun/han å tydelig vise at det er en klar årsakssammenheng mellom dem?⁷³ For at en historie skal ha et plott⁷⁴, må hendelsene henge sammen på en meningsfull måte. Dette skjer ofte ved bruk av årsakssammenheng. Hendelsene "Kongen døde, og så døde dronningen"⁷⁵ utgjør ikke et plott, mens "Kongen døde, og så døde dronningen *av sorg*"⁷⁶ er et plott. Her er det en klar årsakssammenheng mellom hendelsene. Selv om det ikke alltid er uttalt helt eksplisitt en klar sammenheng mellom hendelser, vil lesere likevel ofte se årsakssammenhenger. Powell bruker Matt 12,9-14 som eksempel. Historien begynner med at Jesus helbreder en mann i synagogen, og ender med at fariseerne legger planer for å drepe Jesus. I mellom hendelsene er det en diskusjon mellom Jesus og fariseerne om å helbrede på sabbaten. Selv om det ikke står eksplisitt at helbredelsen er grunnen til at fariseerne vil drepe

⁷⁰ Powell, *What is narrative criticism?*, 38-39.

⁷¹ Powell, *What is narrative criticism?*, 39.

⁷² Powell, *What is narrative criticism?*, 39.

⁷³ Powell, *What is narrative criticism?*, 40.

⁷⁴ For plott, se punkt "2.1.4 Plott".

⁷⁵ Powell, *What is narrative criticism?*, 40, min oversettelse.

⁷⁶ Powell, *What is narrative criticism?*, 40, min oversettelse.

ham, vil leseren trekke denne konklusjonen. Dette gjør også at denne historien henger sammen med det store bildet i boken, og den er med å introdusere fariseernes ønske om å få Jesus drept.⁷⁷

2.1.3.1.5 Konflikter

Hendelser kan også være konflikter. Narrativer inneholder nesten alltid konflikter. Spørsmålet er hva konflikten er, og hvordan den utvikler seg og blir forsøkt løst. Det kan være konflikter mellom karakterer, konflikter i karakterer og konflikter mellom karakterer og setting. I fortellingene i NT kan det f.eks. være konflikt mellom åndskrefter, mellom Jesus og fariseerne eller mellom Jesus og disiplene.⁷⁸

2.1.3.1.6 "Kjerner" og "satellitter"

Ikke alle hendelser er like viktige i storyen. Vi kan skille mellom "kjerner" og "satellitter". "Kjernehendelser" er helt essensielle i historien. Hvis de ikke er der, er ikke historien like logisk, den mister noe av den røde tråden. På den andre side beholder fortsatt en historie logikken, selv om man fjerner en "satellitt". "Kjernehendelsene" er de hendelsene der det blir gjort valg som har noe å si for den senere utviklingen i fortellingen. Det er ikke konsensus om hvordan definere hva som er "kjerner" og hva som er "satellitter".⁷⁹

2.1.3.2 Karakterer

Alle narrativer har som nevnt også karakterer. Synnes sier de ofte er "det sterkeste virkemiddel i en fortelling"⁸⁰ Handling og karakterer henger veldig tett sammen. De er som to personer på en dumphuske. Når den ene siden beveger seg, påvirker det den andre. Sammen skaper karakterene og handlingen plottet i fortellingen. I de narrative tekstene i Bibelen er det ikke bare mennesker som er karakterer, men engler, demoner⁸¹, ja til og med DHÅ er en karakter.⁸²

2.1.3.2.1 "Telling" og "showing"

Når Powell forklarer karakterbeskrivelser i narrativ metode, skiller han mellom "telling" og "showing". IF kan enten beskrive en karakter med ulike karaktertrekk. I Luk 1,6 står det at Elisabet og Sakarja var "rettferdige for Gud". Her bruker IF "telling". På den andre siden kan

⁷⁷ Powell, *What is narrative criticism?*, 40-41.

⁷⁸ Powell, *What is narrative criticism?*, 42-43.

⁷⁹ Powell, *What is narrative criticism?*, 36.

⁸⁰ Synnes, *Hvordan arbeide med nytestamentlige tekster*, 87.

⁸¹ Powell, *What is narrative criticism?*, 51.

⁸² Shepherd, *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts*, 97.

IF vise hvordan en karakter er, gjennom å fortelle hvordan karakteren handler, eller hvordan Han/hun blir beskrevet av andre karakterer. Dette er "showing". Her må leseren jobbe litt mer for å forstå karakterene, og hvem som er til å stole på. Ønsker IF at IL skal stole på Johannes døperen når Johannes kaller fariseerne og saddukeerne for "ormeyngel" (Matt 3,7)? Det at han blir karakterisert som en profet (Matt 3,3), og det at Jesus, som er en karakter man kan stole på, sier han er "mer enn en profet" (Matt 11,9), gjør at IL kan stole på utsagnet hans. Men andre ganger kan leseren ikke stole på utsagn. Jesus driver ikke ut onde ånder ved hjelp av herskeren over de onde åndene, selv om fariseerne sier det (Matt 9,34).⁸³

Vi har allerede snakket om IFs "evaluative point of view". Karakterene i narrativen har også et "evaluative point of view", som består av deres verdier, normer og verdensbilde. Spørsmålet i de nytestamentlige narrativene, er om karakterene har Guds "evaluative point of view", eller ikke. Ved å avdekke hvordan karakterene blir presentert gjennom "telling" og "showing", finner IL karakterenes "evaluative point of view" og deres karaktertrekk.⁸⁴

2.1.3.2.2 Karakertrekk

Noen karakterer er runde karakterer som har mange ulike karaktertrekk og sammensatte personligheter, mens andre er flate karakterer eller typer som bare har noen få trekk og gjerne er forutsigbare. De religiøse lederne er flate karakterer, mens Jesu disipler er runde. De kan f.eks. både være ydmyke (Luk 5,8) og arrogante (Luk 22,33).

Man kan også snakke om statiske og dynamiske karakterer - ettersom om de forandrer seg i løpet av historien, eller ikke. Powell skriver at Jesus i Lukasevangeliet presenteres som en statisk karakter. Ja, han "gikk fram i alder og visdom" (Luk 2,52), men han forandrer ikke karaktertrekk eller "evaluative point of view". Hvis man studerer disiplene gjennom hele Lukas-Acta, ser man at de er dynamiske karakterer.⁸⁵

2.1.3.3 Setting

Powell definerer setting på denne måten: "Settings represent that aspect of narrative that provides context for the actions of the characters."⁸⁶ Ulike settinger kan være symbolske eller de kan gi fortellingen struktur. Noen settinger er ikke så viktige, andre er essensielle for å forstå historien. Setting kan handle om tid, sted/rom og om sosiale settinger.

⁸³ Powell, *What is narrative criticism?*, 52-53.

⁸⁴ Powell, *What is narrative criticism?*, 53-54.

⁸⁵ Powell, *What is narrative criticism?*, 55.

⁸⁶ Powell, *What is narrative criticism?*, 69.

2.1.3.3.1 "Romlig setting"

"Romlig setting" handler om sted og rom. Hvor foregår handlinga? I evangeliene [og i Acta] er settingene ofte ikke så utbrodert. Hvis vi sammenligner med Josefus, ser vi at han har lange avsnitt som beskriver setting. Det at det er så lite beskrivelser i evangeliene, kan gi enda mer fokus på handlingen, og det kan bety at den informasjonen som blir gitt, er viktig.⁸⁷

2.1.3.3.2 "Temporale settinger"

"Temporale settinger" handler om tid. Det kan både handle om kronologisk tid og typologisk tid. Kronologisk tid tidfester en handling, f.eks. at manntallet under Augustus foregikk mens Kvirinius var landshøvding i Syria (Luk 2,1-2). Kronologisk tid kan også handle om hvor lang tid noe har foregått, f.eks. at kvinnen Jesus helbredet hadde hatt blødninger i 12 år (Mark 5,25)

Typologisk tid er mer symbolsk, f.eks. at Nikodemus kommer til Jesus om natten (Joh 3,1-2) eller at Jesus helbredet på sabbaten⁸⁸ (Joh 5,1-15).

2.1.3.3.3 "Sosiale settinger"

"Sosiale settinger" kan handle om sosiale strukturer som classeskiller, kulturelle skiller, sosiale skikker, politiske institusjoner og andre sosiale omstendigheter. Hvordan man skal tolke sosiale settinger i fortellingene i Bibelen, var mer logisk for samtidens lesere enn det er for dagens lesere. Derfor er det viktig for dagens lesere å sette seg noe inn i historisk kontekst, for å forstå de sosiale settingene. For å forstå Luk 7,36-50, holder det ikke bare å vite at settingen er et måltid, men at Simon ved å ikke gi Jesus velkomstkys eller mulighet til å vaske føttene, virkelig ikke har vist gjestfrihet. Uten å vite noe om "sosial setting", forstår lesere heller ikke hvilken avsky det vekker når kvinnen, antageligvis en prostituert, kommer inn og begynner å salve og kysse Jesu føtter. Det nytter heller ikke å bare tenke at prostituert på den tiden og nå er akkurat det samme. Derfor er det viktig å sette seg inn i "sosial setting".⁸⁹

2.1.4 Plott

En narrativ består altså av tre viktige komponenter: hendelser, karakterer og setting. Synnes skriver at disse komponentene er "vevet sammen på en målrettet måte i *forellingens plot*."⁹⁰

⁸⁷ Powell, *What is narrative criticism?*, 70-72.

⁸⁸ Powell, *What is narrative criticism?*, 72-73.

⁸⁹ Powell, *What is narrative criticism?*, 74-75.

⁹⁰ Synnes, *Hvordan arbeide med nytestamentlige tekster*, 86.

Han kaller dette "fortellingen i fortellingen, hva det hele sikter mot".⁹¹ Plottet tolker hendelsene, f.eks. ved å vise at det er en årsakssammenheng mellom dem. Plottet viser hvordan IF tolker fortellingen.⁹² Malbon sier plottet er historiens "hva" og "hvorfor". "Hva skjer og hvorfor? Hva skjer så? Hvorfor?"⁹³

Hur definerer plottet i dobbeltverket Lukas-Acta som følger: "the way of witness, in seeking and saving God's people, engendered by Jesus (in the Gospel) and his witnesses (in Acts), through the power and guidance of the Holy Spirit in accordance with the plan of God."⁹⁴ Det er altså Gud som står bak det som skjer. Som vi ser har Ånden også en sentral rolle i Lukas-Acta. Han gir kraft til, og leder både Jesus og disiplene. Ånden er ikke bare hjelper, men han sender også både Jesus og disiplene. Plottet beskriver dessuten en geografisk ekspansjon av evangeliet etter mønster av Apg 1,8. Dette skjer gjennom karakterer som er fylt av DHÅ. Og på kritiske punkt i fortellingen taler Ånden, han leder vitnene, slik at de kan fortsette oppdraget sitt og han bekrefter mennesker som del av Guds folk.⁹⁵ Ut fra Hurs definisjon av plottet i Lukas-Acta, kan vi kanskje si at Actaplottets "hva" er at vitnene (disiplene) vitner for mennesker ved hjelp av DHÅs kraft og ledelse, mens plottets "hvorfor" er: for at Guds plan om at mennesker skal bli frelst og bli en del av Guds folk, skal bli oppfylt.

2.1.5 Vurdering narrativ metode

Noe av kritikken mot den narrative metoden, er at teksten kan bli sett på som bare fiksjon og kan tolkes i et helt sekulært perspektiv.⁹⁶ En slik tolkning vil ikke hjelpe meg å finne ut av det jeg er på jakt etter. Jeg ønsker nemlig å lære noe om Åndens ledelse.

På den andre siden kan den narrative metoden nettopp være åpen for et "Gudsperspektiv" fordi man ønsker å lese "the Bible on its own terms"⁹⁷ Synnes mener at i motsetning til historisk-kritisk metode, kan denne metoden være åpen for åpenbaring og et "faith perspective"⁹⁸ Powell skriver at forfatterne av evangeliene, ikke mente at bøkene deres skulle bli lest som fiksjon.⁹⁹ Jeg vil påstå at det samme gjelder for Actas forfatter, som mest sannsynlig er samme person som forfatteren av Lukasevangeliet.¹⁰⁰

⁹¹ Synnes, *Hvordan arbeide med nytestamentlige tekster*, 86.

⁹² Culpepper, *Anatomy of the Fourth Gospel*, 85-86.

⁹³ Malbon, "Narrative Criticism", 38, min oversettelse.

⁹⁴ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 185-186.

⁹⁵ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 187-191.

⁹⁶ Synnes, *Hvordan arbeide med nytestamentlige tekster*, 90-91.

⁹⁷ Synnes, *Hvordan arbeide med nytestamentlige tekster*, 89.

⁹⁸ Synnes, *Hvordan arbeide med nytestamentlige tekster*, 89-90.

⁹⁹ Powell, *What is narrative criticism?*, 3-4.

¹⁰⁰ Se punkt " 2.2.1 Forfatter og datering".

2.2 Innledningsspørsmål til Acta

2.2.1 Forfatter og datering

Det er stor enighet blant forskere om at Lukas-Acta er et tobindsverk med samme forfatter.¹⁰¹ Det er mange likheter mellom de to verkene. Begge er skrevet til Teofilos, og det er også mange andre likheter i følge Fitzmyer. Han mener det er ganske likt vokabular, like uttrykk og lik stil. I tillegg er det flere like temaer og teologien og tankeverdenen ligner i de to verkene.¹⁰² Ingen av bøkene navngir noen forfatter. Men ifølge Ireneus var Lukas, som reiste sammen med Paulus, forfatteren. De tidlige kirkefedrene kom ikke med motforestillinger mot denne teorien.¹⁰³

På det tidligste bevarte manuskriptet av Lukasevangeliet (Papyrus 75), som er datert til år 175-225 står det "evangeliet etter Lukas". Peterson mener Luk 1,1-4 gir inntrykk av at forfatteren ikke var tilstedet under Jesu virke, men at han er andregenerasjons kristen. Ut ifra teksten ser det ut som forfatteren er en som har gresk som morsmål og som har en del utdanning. Samtidig har han god oversikt over jødisk tro og GT i LXX-oversettelse. Dessuten er det flere "vi-avsnitt" i Acta (Apg 16,10-17; 20,5-15; 21,1-18 og 27,1-28:16). Selv om det er diskutert, kan disse absolutt tyde på at forfatteren til tider reiste sammen med Paulus og også var med ham i fangenskap, mener Peterson. Mange av Paulus medarbeidere blir nevnt både i Acta i "vi-avsnittene" og i brevene, men Lukas blir ikke nevnt i Acta. Samtidig virker det som han var med Paulus i fangenskap ifølge flere brev (Kol 4,14; Filem 24; 2 Tim 4,11). Det ser ut som forfatteren av Acta var med Paulus i fangenskap i Rom. Samtidig er det omdiskutert når fangensksbrevene er skrevet.¹⁰⁴ Men det at Lukas ikke er en av de tolv og at han er en hedning, gjør tradisjonen om Lukas som forfatter mer pålitelig. At han ikke er en fremtredende skikkelse i NT taler også i hans favør.¹⁰⁵ Ifølge Peterson tyder den sterke tradisjonen sammen med bekræftelser i teksten på stor sannsynlighet for Lukas som forfatter.¹⁰⁶ Samtidig hadde Paulus andre folk som reiste sammen med ham, som også kunne ha skrevet dette evangeliet.¹⁰⁷

¹⁰¹ Richard I. Pervo, *Acts. A commentary* (Minneapolis: Fortress, 2009), 18-20; David G. Peterson, *The Acts of the Apostles* (Grand Rapids: Eerdmans Apollos, 2009), 6-8; Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 49; Johnson, *The Acts of the Apostles*, 1.

¹⁰² Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 49.

¹⁰³ David A. DeSilva, *An Introduction to the New Testament. Contexts, methods & ministry formation* (Leicester: InterVarsity Press, 2004), 298.

¹⁰⁴ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 1-3.

¹⁰⁵ Hvalvik og Stordalen, *Den Store Fortellingen*, 222.

¹⁰⁶ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 4.

¹⁰⁷ DeSilva, *An Introduction to the New Testament*, 299.

Pervo tror ikke Lukas er forfatter. Han mener verket er skrevet etter år 115 av en anonym forfatter. Filemon er det eneste udiskuterte Paulusbrevet der Lukas er nevnt. Dessuten nevner ikke Papias, som skrev på 110-130-tallet, Lukas, men han nevner Markus og kanskje Matteus. Heller ikke Justin nevner noen forfatter på Lukas-Acta. Pervo påpeker at forfatteren av dette verket har god peiling på regionen rundt Egeerhavet og da spesielt Efesus. Her blir mye beskrevet i detalj, som artemiskulten, sølvsmedene knyttet til denne, Tyrannus søylehall osv. Samtidig har ikke forfatteren så god kunnskap om Palestinas geografi og det indre Lilleasia. Ca. 7% av teksten foregår i Efesus.¹⁰⁸ Samtidig er Pervo forsiktig med å være bastant på at forfatteren bodde her. Han mener Alexandria er usannsynlig, fordi byen ikke er nevnt i Acta, dessuten mener han også at Efesus er mer sannsynlig enn Antiokia. Han skriver: "Ephesus suits the geographical perspective of Acts, is almost undoubtedly its focus, and is most likely site of its actual provenance. The author exudes a cosmopolitan viewpoint, suitable for a major Mediterranean city."¹⁰⁹ Han mener Lukas-Acta er skrevet samtidig som De apostoliske fedre og pastoralbrevene, som han ser på som deuteropaulinske. Det er derfor han daterer det til ca. 115. På denne tida var det viktig å forsvare læren både ifht. indre og ytre utfordrere.¹¹⁰ Det står altså mye om Efesus i Acta, men trenger det å bety at forfatteren var derfra? Kan man ikke tenke at det rett og slett handler om at Paulus var lenge i denne byen (Apg 19,10)?

Pervo tror altså ikke at Lukas er forfatter. Samtidig regner flere andre eksegeter det som sannsynlig at Lukas kan være forfatter, og at Lukas-Acta derfor er skrevet tidligere enn 115.¹¹¹ Fitzmyer mener den lange kirketradisjonen sannsynliggjør forfatterskapet til Lukas. Han har også studert "vi-avsnittene", og synes Lukas er den beste kandidaten.¹¹² Ifølge DeSilva er det særlig to grunner til at forskere argumenterer mot at forfatteren var en venn av Paulus. For det første fordi de mener Acta og Paulus' brev maler ulike bilder av urkirken når det gjelder indre stridigheter og løsningene man kom frem til i kjølvannet av disse. For det andre fordi man nesten ikke finner Paulus' læresetninger i Acta. DeSilva mener denne argumentasjonen er uholdbar. Selv om forfatteren av dette verket var venn med Paulus, betyr ikke det at de var enige i alt. Og selv om denne personen forteller historien annerledes enn Paulus, betyr ikke det at han ikke kjenner historien eller har reist sammen med Paulus.¹¹³

¹⁰⁸ Pervo, *Acts*, 5-7.

¹⁰⁹ Pervo, *Acts*, 6.

¹¹⁰ Pervo, *Acts*, 5.

¹¹¹ DeSilva, *An Introduction to the New Testament*, 299; Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 50; Peterson, *The Acts of the Apostles*, 4.

¹¹² Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 50.

¹¹³ DeSilva, *An Introduction to the New Testament*, 299.

Ifølge Fitzmyer er det mange teologer både som mener at Lukas ikke er forfatter¹¹⁴ og som mener Lukas er forfatter¹¹⁵.

Det er ikke bare uenighet om forfatter, men også om datering. Det kan deles inn i tidlig, middels og sen datering. En tidlig datering er før tempelets fall i år 70 og ofte så tidlig som midt på 60-tallet, før eller etter slutten på Paulus fangenskap. Noen av argumentene for dette er at Paulus død ikke er nevnt. Neros forfølgelse av de kristne blir heller ikke nevnt. I Acta er det et forholdsvis fredelig forhold til myndighetene. Ville forfatteren vært så positiv hvis han skrev etter Paulus ble henrettet? Den første menighetens sterke tilknytning til jødisk tradisjon, synagogene og tempelet beskrives på en positiv måte. Ville det blitt gjort på samme måte etter tempelets fall? Og ville man ikke skrevet mer om det jødiske opprøret mot Rom? Det virker ikke som Lukas kjenner til de Paulinske brevene, og man argumenterer dermed for at Acta ble skrevet før brevene hadde begynt å sirkulere omkring.¹¹⁶

Problemet med en del av disse argumentene, er at man ikke vet hva som er grunnen til at Acta slutter slik den gjør. Det betyr ikke at den må være skrevet før Paulus død eller Neros forfølgelse. Paulus sier til de eldste i Efesus at de ikke skal se ansiktet hans igjen (Apg 20,25) Antagelig visste Lukas' lesere hva som hadde skjedd med Paulus.¹¹⁷

Hvis man støtter opp om firekildehypotesen og tror Lukas brukte Markus som en kilde i sitt evangelium, er det vanskelig å datere Lukas så tidlig. De fleste forskere vil ikke datere Markus tidligere enn år 65.¹¹⁸

Som nevnt går Pervo for en sen datering.¹¹⁹ De som støtter en sen datering mener at dette evangeliet er skrevet en gang mellom 100-130 e.Kr. En av grunnene til en sen datering er at noen mener forfatteren av Acta var avhengig av Josefus, Markion eller Justin Martyr. Fitzmyer mener sammenhengen mellom Lukas-Acta og disse forfatterne ikke er tydelig nok, og at det til og med blir spekulativt å påstå det.¹²⁰

En middels datering er på 80-tallet. Noen av argumentene for dette er Luk 1 som sier at "Mange har forsøkt å gi en fremstilling" (Luk 1,1). Det er vanskelig å tenke seg at dette har skjedd hvis Lukas er skrevet på 60-tallet. Dessuten, hvis forfatteren av Lukas-Acta har brukt

¹¹⁴ Conzelmann, Enslin, Haenchen, Koester, Kümmel, Marxsen, Parsons, Pervo, Pesch, Plümacher, Roloff, Schmid, Schneider, Vielhauer og Weiser. Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 51.

¹¹⁵ Bauernfeind, Bruce, Dibelius, Ellis, Eltester, Filson, Gärtner, Grant, Guthrie, Hanson, Harnack, Hemer, Hengel, Kistemaker, Klijn, E. Meyer, T.W. Manson, Marshall, McNeile, Meinertz, Michaelis, Nock, Polhill, Reicke, J.A.T Robinson, Stählin, Streeter, Torrey, Trocmé, van Unnik, von Campenhausen, J. Wenham, Wikenhauser, C.S.C Williams og D.J Williams. Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 51.

¹¹⁶ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 51-52.

¹¹⁷ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 52-53.

¹¹⁸ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 53.

¹¹⁹ Pervo, *Acts*, 5.

¹²⁰ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 53-54.

Markus som kilde, må det være skrevet senere enn 60-tallet. Man mener også at profetier om tempelet som Luk 13,35 og 19,43-44 bare gir mening etter tempelets og Jerusalems ødeleggelse. Men spørsmålet blir da når det skal dateres. Mange daterer det på 80-tallet¹²¹, men kunne det vært skrevet på 70-tallet? Det mener Peterson. Han mener at forfatteren også så tidlig kunne hatt Markusevangeliet som en av sine kilder.¹²²

Det er umulig å konkludere bastant både når det gjelder forfatter og datering. Hverken Lukasevangeliet eller Acta nevner noen forfatter. Samtidig ser jeg det ikke som usannsynlig at Lukas kan være forfatter. Selv om ikke Papias eller Justin har nevnt Lukas, er ikke det bevis på at han ikke var forfatteren. Dessuten synes jeg de tidlige manuskriptene og tradisjonen fra kirkefedrene taler for et Lukansk forfatterskap. Men når det gjelder avfattelsestidspunkt, synes jeg det er vanskelig å konkludere. Hvis man tror Lukas er forfatter, vil naturligvis avfattelsestidspunktet ikke kunne være senere enn tidlig 80-tall. Jeg synes ikke den brå avslutningen nødvendigvis tyder på en tidlig datering. Dessuten ser jeg det som logisk at Lukas-Acta bygger på ulike kilder bla. Markus og derfor er skrevet senere enn tidlig 60-tall.

Med hensyn til narrativ metode, er det ikke så viktig å vite eksakt hvem som er forfatter, eller når evangeliet er skrevet. Men det er viktig å vite noe om sjanger. Det skal vi se nærmere på nå.

2.2.2 *Sjanger*

Det er en stor diskusjon blant ulike teologer om Lukas hadde bestemt seg for å skrive et tobindsverk da han begynte på evangeliet. Noen mener at det er episoder Lukas har utelatt fra evangeliet fordi han kommer tilbake til samme tematikk i Acta, f.eks. i forhold til inkludering av hedninger i Guds folk. Man mener også at en finner likheter når det gjelder teologi i de to verkene. Dessuten er Acta fortsettelsen på den fortellingen som blir fortalt i Lukas. Mens andre mener at verkene er bygd opp helt ulikt, har ulik sjanger og at det gir mer mening å snakke om dem som selvstendige fortellinger som forteller ulike historier.¹²³ Jeg kommer ikke til å gå inn i denne debatten, siden det ikke er så relevant for min problemstilling. Mine tekster er i Acta, og jeg kommer derfor til å konsentrere meg om dette verket. Samtidig er det mye som taler for at bøkene har samme forfatter¹²⁴, og jeg kommer derfor flere ganger til å referere til Lukas-Acta.

¹²¹ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 54.

¹²² Peterson, *The Acts of the Apostles*, 4-5.

¹²³ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 6-8.

¹²⁴ Hvalvik og Stordalen, *Den Store Fortellingen*, 222, 248-249.

Det er ulike meninger angående hva slags sjanger Acta har og om hvor bevisst forfatteren har vært på sjanger. Ifølge DeSilva ville de første leserne mest sannsynlig sett på det som en eller annen form for historiografi. Dette verket har flere likheter med historiografier fra denne tiden.¹²⁵ Jeg vil nå se på noen trekk ved denne sjangeren og deretter vise hvilke likheter Acta har med historiografien.

2.2.2.1 Historiografi

Historikerne på denne tiden foretrakk muntlige kilder fremfor skriftlige. Det var fordi øyenvitnekilder ble sett på som de beste kildene.¹²⁶ Man sa at "Øyne er sikrere vitner enn ører"¹²⁷ Den aller beste kilden var hvis man selv var øyenvitne. Dette gjorde at historikerne stort sett skrev samtidshistorie.¹²⁸

Selv om øyne var sikrere vitner enn ører, brukte man også ørene i historieforskningen på denne tiden. Historikeren kunne høre øyenvitner fortelle. Han kunne høre fra myndighetene på stedet for hendelsen, ved å besøke stedet. Han kunne høre og evaluere populære tradisjoner, og han kunne lese øyenvitneskildringer. På denne tiden leste man høyt, derfor tenkte man at man hørte det man leste.¹²⁹

Historiefremstillingen skulle være sann, nyttig og underholdende. Men den skulle ikke være underholdende på bekostningen av sannheten og nytteverdien.¹³⁰

Noen trekk ved historiografier er at de hadde forord hvor man løftet frem viktigheten av historie, hvor man sa man var upartisk og hvor man viste at det man skrev om hadde varig verdi.¹³¹ Slike forord ville ofte inneholde følgende punkter:

1. anmodning og dedikasjon
2. unnskyldning for mangelfull stil
3. kommentarer om verdien og nytten av historie.
4. nevne forgjengere (ofte kritisk)
5. forsikring om habilitet
6. bruk av egnet metodikk
7. grunner for valg av emne¹³²

¹²⁵ DeSilva, *An Introduction to the New Testament*, 348-349.

¹²⁶ David E. Aune, *The New Testament in its literary environment* (Philadelphia: Westminster Press, 1987), 81.

¹²⁷ Hvalvik og Stordalen, *Den Store Fortellingen*, 250; Aune, *The New Testament in its literary environment*, 81.

¹²⁸ Aune, *The New Testament in its literary environment*, 81.

¹²⁹ Aune, *The New Testament in its literary environment*, 81-82.

¹³⁰ Aune, *The New Testament in its literary environment*, 95.

¹³¹ Aune, *The New Testament in its literary environment*, 89-90.

¹³² Aune, *The New Testament in its literary environment*, 90.

Et annet typisk trekk for historiografier var at de besto av mange enkeltepisoder. Disse hendelsene fant sted i et bestemt tidsrom.¹³³ Det var historikernes jobb å "knytte de ulike episodene sammen til en helhetlig fremstilling. I denne sammenheng gjorde man bruk både av handlingsreferat og direkte tale."¹³⁴

Taler ble også mye brukt i historiografier. Talene kunne bla. vise hvorfor mennesker handlet slik de gjorde. Historikeren Thukyrides skrev at taler var det som var vanskeligst å gjengi ord for ord både for ham og andre øyenvitner. Men han prøvde å holde seg så nær til tankegangen til taleren som mulig. Aune mener ikke at han har klart dette.¹³⁵ Hvalvik skriver at dette likevel viser et ønske om å holde seg så nær de virkelige talene som mulig.¹³⁶

I gresk-romersk historiografi ble talene brukt til å forklare og analysere det som skjedde. Men greske historikere kunne også skyte inn digresjoner i teksten. Man kunne f.eks. korrigere feilaktige synspunkt, man kunne gi bakgrunnsinformasjon om geografi, skikker osv, eller historikeren kunne understreke en moralsk eller politisk lærdom leseren kunne ta fra historien.¹³⁷

Lukas-Acta har flere av trekkene som er nevnt over. For det første har forfatteren skrevet et forord. Aune mener Luk 1,1-4 er et forord til hele verket Lukas-Acta. Men han har også et forord i Acta (Apg 1,1-5).¹³⁸ Lukas og Acta er de to lengste bøkene i NT, og det ville ikke vært plass til dem på én papyrusrull, de kan derfor godt være et verk. Flere historikere ville da i bok to komme med et nytt forord og en kort oppsummering av forrige bok. Dette ser vi bla. Polybius, Strabo, Diodorus og Josefus gjøre, og Lukas gjør dette i begynnelsen av Acta.¹³⁹ DeSilva mener forordet i Luk 1,1-4 oppfyller mange av punktene om forord i en historiografi, som er nevnt over, ihvertfall punkt. 1,4,6 og 7.¹⁴⁰ Lukas dedikerer verket til Teofilos (Luk 1,3; Apg 1,1). Han nevner forgjengere: "Mange har forsøkt å gi en fremstilling av det som er blitt oppfylt blant oss" (Luk 1,1). Han vil bruke egnet metodikk. Han har "fått det overlevert av dem som helt fra først av var øyenvitner og tjenere for Ordet" (Luk 1,2) og har valgt å gå nøye gjennom alt stoffet (Luk 1,3). Dessuten har han en begrunnelse for å ha valgt å skrive om dette temaet: slik at Teofilos kan vite at det ha har fått opplæring i, er pålitelig (Luk 1,4)

¹³³ Aune, *The New Testament in its literary environment*, 90.

¹³⁴ Hvalvik og Stordalen, *Den Store Fortellingen*, 250.

¹³⁵ Aune, *The New Testament in its literary environment*, 91-92.

¹³⁶ Hvalvik og Stordalen, *Den Store Fortellingen*, 250.

¹³⁷ Aune, *The New Testament in its literary environment*, 93-94.

¹³⁸ Aune, *The New Testament in its literary environment*, 120.

¹³⁹ Aune, *The New Testament in its literary environment*, 117.

¹⁴⁰ DeSilva, *An Introduction to the New Testament*, 349.

Som allerede nevnt brukte Lukas øyenvitneskildringer (Luk 1,2), som altså ble sett på som ekstra pålitelige av historikere. Det kan også være han har brukt andre kilder (Luk 1,3). I tillegg har vi de såkalte "vi-avsnittene" i Acta (Apg 16,10-17; 20,5-15; 21,1-18; 27,1-28,16). Ifølge Aune har Robbins argumentert for at det var vanlig å bruke pronomenet "vi" når man fortalte om sjøreiser, og at dette var en spesiell sjanger. Men Aune viser bla. til historikeren Polybius som sa han kunne skrive "vi" eller "jeg" når han selv var involvert i hendelser han skrev om. Men han ønsket samtidig ikke å nevne seg selv for ofte og brukte derfor 3. person. Dette mener Aune kan gi grunnlag for å tro at Lukas ønsker å vise at han ikke var en "lenestolhistoriker", men en som hadde vært tilstede og var et øyenvitne. Men det kan være at han ikke bare ønsket å bruke dette som en fortellerteknikk, men at han faktisk var øyenvitne til disse hendelsene.¹⁴¹ Det er også eksempler på "vi-avsnitt" i GT (Esra 8,15-32; 8,35-9,15). Her gir Esra inntrykk av å være øyenvitne. "Vi-avsnittene" i Acta er detaljerte og det meste av geografien stemmer. Forfattere som skrev fiksjon kunne også være detaljerte, samtidig var det et mål hos samtidens historikere å være trofast mot fakta og detaljer. Men Johnson sier det er umulig å vite om forfatteren faktisk var tilstede eller ikke.¹⁴²

Et annet kjennetegn var som nevnt at historiografier besto av mange enkeltepisoder som var knyttet sammen til en helhetlig fremstilling. I Acta bruker forfatteren sammendrag som en overgang fra en episode til de neste. Acta inneholder tre hovedsammendrag som handler om den ideelle karakteren på det kristne fellesskapet i Jerusalem (Apg 2,43-47; 4,32-35; 5,11-16) og flere kortere sammendrag (Apg 1,14; 8,1b-4; 9,31; 11,19-21; 19,11-12; 28,30-31).¹⁴³

Taler var som sagt også viktige i historiografiene. Ofte bestod 20-35 prosent av greske historiografier av taler. Acta består av ca 25 prosent taler. Likevel har talene litt ulik funksjon i Acta og f.eks. hos Thukyrides. For Thukyrides var ikke settingen til talene så viktig, og taler og setting utgjør til sammen 25 prosent av verket, mens setting og taler i Acta utgjør 74 prosent. For Thukyrides kommenterer talene det som skjer. I Lukas-Acta er talene helt essensielle. De er en del av handlingen som er å spre Guds ord.¹⁴⁴

Et virkemiddel som de greske historikerne brukte var som nevnt digresjon. Lukas følger på noen punkter GTs historikere¹⁴⁵ og bruker mer indirekte fortelling og ikke mye digresjoner. Når han bruker digresjoner, nevner han ikke eksplisitt at de er digresjoner. Han beskriver f.eks. atenerne med en setning (Apg 17,21) og forklarer kort hvem Apollos er (Apg

¹⁴¹ Aune, *The New Testament in its literary environment*, 123-124.

¹⁴² Johnson, *The Acts of the Apostles*, 296-297.

¹⁴³ Aune, *The New Testament in its literary environment*, 130-131.

¹⁴⁴ Aune, *The New Testament in its literary environment*, 124-125.

¹⁴⁵ Se punkt "2.2.2.4 Bibelsk historiefortelling".

18,24-25). Noen ganger putter Lukas digresjon inn i talene, f.eks. hvor alle jødene på pinsedag kom fra (Apg 2,7-11).¹⁴⁶

Denne gjennomgangen viser altså at Lukas-Acta har mange likhetstrekk med historiografi. Innenfor historiografi er det flere sjangere:

1. Historiske monografier som forteller om enkelthendelser eller en rekke hendelser som henger sammen historisk. Et eksempel er *Den jødiske krig* av Josefus.
2. Den generelle historien til et spesielt folk.
3. Fortidig historie som kan fokusere f.eks på ættetavler og lokalhistorie satt inn i en større generell historisk kontekst.¹⁴⁷

DeSilva mener at Acta passer best under "historisk monografi". Det er en sammenhengende historie om hvordan evangeliet spredte seg fra Jerusalem til Judea, Samaria og helt til Roma. Noe som sammenfaller godt med Jesu befaling i Apg 1,8.¹⁴⁸

Acta skiller seg også fra andre greske historiografier på noen punkter. Hovedfokuset er ikke på politikk eller militærhistorie. Lukas ser kun på én religiøs gruppe i romerriket og deres utbredelse. I tillegg forteller Lukas om mange "overnaturlige" hendelser og fokuserer på Guds ledelse. Det finnes greske historikere som nevner skjebnen, men de har ikke det samme religiøse fokuset som Lukas.¹⁴⁹

Både Lukas-Acta og Acta alene har mange likhetstrekk med historiografi. Men det fantes også andre sjangere på denne tiden. Vi skal nå se litt nærmere på biografi.

2.2.2.2 Biografi

Noen vil mene Lukas-Acta har mange likhetstrekk med gresk-romerske biografier. Disse kunne f.eks. omhandle livene til filosofer og deres etterfølgere.¹⁵⁰ Fokuset i en biografi var på en bestemt persons karakter og gode karaktertrekk, ofte med en litt opplærende baktanke. Biografien handlet om personens liv. Personen forandret sjelden karaktertrekk underveis.¹⁵¹ Biografien beskrev personens fødsel, død, utseende, gode egenskaper og lignende.¹⁵² Peterson skriver at Alexander har argumentert for at Acta ikke kan bli presset inn i en "biografisk form". Likevel mener hun at den som leser Acta, har mye å lære av den biografiske sjangeren.

¹⁴⁶ Aune, *The New Testament in its literary environment*, 130.

¹⁴⁷ DeSilva, *An Introduction to the New Testament*, 349-350.

¹⁴⁸ DeSilva, *An Introduction to the New Testament*, 350.

¹⁴⁹ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 10.

¹⁵⁰ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 11.

¹⁵¹ Ben Witherington, *The Acts of the Apostles. A socio-rhetorical commentary* (Grand Rapids: W.B. Eerdmann Paternoster, 1998), 16.

¹⁵² Witherington, *The Acts of the Apostles*, 20.

Acta inneholder Paulusbiografi, selv om boken i seg selv ikke er en biografi. Men Peterson mener at det å se på denne boken som en biografi ikke leder oss noen vei. Hovedfokuset i Acta er ikke på én eller flere personer, men på hvordan "Ordet" spres. Leserne får ikke en gang høre hvordan det går med Paulus til slutt. Fokuset er på at han forkynner evangeliet i Roma. Når det gjelder Paulus personlig, har boken en veldig åpen slutt.¹⁵³ Vi får heller ikke høre om hans utseende eller fødsel.¹⁵⁴ Peterson argumenterer for at Acta heller har likhetstrekk med historiografi. Denne sjangeren kunne også inneholde noen biografiske elementer, men historiografiene fokuserte mer på hendelser enn personer. Man ønsket å fortelle om viktige hendelser og, hvis det var mulig, forklare disse. Hendelser i Acta blir tolket som en del av Guds plan.¹⁵⁵

2.2.2.3 Historisk roman

Andre igjen vil heller kategorisere denne boken som en historisk roman. Det vil si at den både inneholder historie og fiksjon, og følger stilen til gresk-romerske kjærlighetsromaner. Mot dette kan det bla. argumenteres at innholdet er helt annerledes enn i en kjærlighetsroman. Det er heller ingen lykkelig slutt for Paulus i Acta, dessuten er boken full av taler, noe det ikke er i kjærlighetsromanene.¹⁵⁶ DeSilva mener at måten Acta er skrevet på, fører til at leserne ville se på denne boken som en historiografi som handlet om faktiske hendelser som har skjedd, og ikke bare fiksjon.¹⁵⁷ Witherington sier at selv om han er uenig med Pervo i at Acta er en roman, er han enig i noe av det Pervo sier om skrivestilen. Det er sant at humoren, ironien og forfatterens evne til å engasjere lesernes følelser, ikke har blitt satt nok pris på av forskere. Men Witherington mener disse trekkene også kan ses i historiografiske verk. Dette handler ikke om påvirkning fra roman-sjangeren på Acta-forfatteren, men påvirkning fra den gresk-romerske retorikken.¹⁵⁸

2.2.2.4 Bibelsk historiefortelling

Andre igjen påpeker at en del av fortellingene i Acta ser ut til å ha hatt fortellerstilen i GT som mønster. Det er uenighet om hvor mye av Actas språk som er inspirert av LXX, men det er en rekke likheter. Dessuten mener en del at spesielt språket i Apg 1-15 er mer semittiskinspirert. Det er også temaer i Acta som er viktige temaer i GT, som at Gud har kontroll og leder historien, løfte og oppfyllelse, Jerusalem, loven og det jødiske folk. Dessuten

¹⁵³ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 11-12.

¹⁵⁴ Witherington, *The Acts of the Apostles*, 20.

¹⁵⁵ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 12.

¹⁵⁶ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 12.

¹⁵⁷ DeSilva, *An Introduction to the New Testament*, 349.

¹⁵⁸ Witherington, *The Acts of the Apostles*, 378.

fremstilles noen av karakterene som gammeltestamentlige profetiske figurer, som f.eks. Peter, Stefanus og Paulus.¹⁵⁹ I tillegg er det tydelig at Gud har kontroll over historiens gang, og han griper inn i historien. Noen mener at Lukas så på sitt verk som en fortsettelse av LXX.¹⁶⁰ Mens andre peker på at det også er forskjeller. Lukas er mye mer inkluderende i forhold til hedninger, og han har ikke samme fokus på politikk og militæret som historieverkene i GT har.¹⁶¹ Noen mener også det er brukt mange av de samme litterære teknikkene i Acta som i det Deuteronomistiske historieverk. Et eksempel er repetisjon av "oppsummerende formler" som markerer avslutningen på en del av boken og begynnelsen på en ny del (Apg 6,7; 9,31; 12,24; 15,5; 19,20; 28,31 sammenlignet med 1 Kong 14,19-20.31; 15,8.24 osv.) Et annet eksempel er at historien i Acta beveger seg fremover gjennom at fortellingene om forskjellige viktige karakterer blir fortalt. Dette skjer også i Pentateuken og det Deuteronomistiske historieverk. Men de samme teknikkene finner vi også igjen i gresk historiografi, så da blir spørsmålet hvor inspirasjonen kommer fra.¹⁶²

Hvilken sjanger er Acta? Er den kun er det ene eller det andre? Kan ikke forfatteren ha hatt flere inspirasjonskilder? Jeg synes det er vanskelig å skulle tro at Lukas har ment å presentere denne historien som fiksjon, både siden den har så mange likhetstrekk med historiografi og dessuten insinuerer at forfatteren til tider har vært tilstede i hendelsene, og fordi den har likhetstrekk med LXX som også utgir seg for å presentere historie, og profetier om det som skal komme.

2.2.3 Struktur

Det finnes ulike måter å inndele Acta på. Johnson skriver at det går an å dele inn boken etter geografi eller etter profeti. I Lukasevangeliet beveger fortellingen seg mot Jerusalem, mens Acta beveger seg fra Jerusalem. Apg 1,8 blir oppfylt i fortellingen som følger. Det begynner med den første menigheten i Jerusalem (Apg 1-7), så handler det om evangelisering i Judea og Samaria (Apg 8-12) og til slutt kommer en mye lenger del om hvordan evangeliet spredte seg til Lilleasia og Europa og om hvordan Paulus til slutt kom til Roma (Apg 13-28). Den geografiske forflytningen er tett knyttet sammen med misjon til folkeslagene, og at de vinner en åndelig kamp på stadig nye steder. Noen eksempler er "trollmannen Simon" i Samaria, som innrømmer at han trenger forbønn i møte med Peter (Apg 8,9-24), Paulus som overvinner

¹⁵⁹ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 13.

¹⁶⁰ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 14.

¹⁶¹ Witherington, *The Acts of the Apostles*, 37-38.

¹⁶² Peterson, *The Acts of the Apostles*, 14.

den falske profeten Barjesus' magiske krefter på Kypros (Apg 13,4-12) og at Paulus driver ut en spådomsånd av ei slavekvinne i Filippi (Apg 16,16-18).¹⁶³

Det andre temaet som Johnson mener hele Lukas-Acta er strukturert etter, er profeti og oppfyllelse. Det handler både om profetier fra GT som blir oppfylt i Jesus eller gjennom kirken, og også profetier av personer innad i Acta som blir oppfylt i Acta. Det er også noen "programmatiske profetier" som kommer på viktige steder i Acta og forteller noe om det som skal skje. Den tydeligste er Apg 1,8. Resten av fortellingen er oppfyllelse av denne profetien. Gjennom å presentere historien på denne måten, tegner forfatteren et bilde av misjonærene som profetiske skikkelser som er ledet av Ånden, og han viser at oppfyllelsen av profetiene er hendelser som Gud står bak.¹⁶⁴

Andre bibelkommentarer setter opp en disposisjon av Acta. Peterson har lagd en disposisjon som i hovedsak er inndelt etter evangeliets ekspansjon.¹⁶⁵ Witherington presenterer ulike disposisjoner. Flere av disse er også geografisk orientert. Han understreker også at "vitnesbyrdets stadige utbredelse", er et viktig tema. Men det er viktig at det ikke bare er apostlene som vitner.¹⁶⁶ Witherington har selv laget en veldig utfyllende disposisjon som innholdsfortegnelse.¹⁶⁷ Men jeg har valgt Fitzmyers disposisjon fordi den, som flere andre disposisjoner, har et geografisk fokus. I tillegg har denne fokus på hvordan vitnesbyrdet til Jesu etterfølgere sprer seg. Ordet "vitnesbyrd" er brukt i flere av overskriftene i disposisjonen.¹⁶⁸ Dette er noe Acta har fokus på.¹⁶⁹ Jeg synes også Fitzmyer har litt mer fokus på geografi i overskriftene enn Witherington, noe jeg synes gjør det enklere å få oversikt. Derfor har jeg valgt denne. Jeg mener at det som er nevnt over om Acta 1,8 som en "programmatisk profeti" er sant, og at det er vanskelig å overse at forfatteren har strukturert boken geografisk med fokus på hvordan evangeliet sprer seg.

Fitzmyers disposisjon er veldig detaljert. Han har delt inne hele boken i tre nivåer. Jeg velger å kun dele inn i to nivåer. Jeg har valgt å ta med en disposisjon i denne oppgaven, ikke for å dele inn hele Acta ned på detaljnivå, men for å kunne få en oversikt over boken. Dessuten kommer jeg ikke til å sette opp en disposisjon for de enkelte perikopene jeg går gjennom, men se på noen sentrale trekk ut fra den narrative metoden jeg har valgt.¹⁷⁰

¹⁶³ Johnson, *The Acts of the Apostles*, 10-11.

¹⁶⁴ Johnson, *The Acts of the Apostles*, 11-12.

¹⁶⁵ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 34.

¹⁶⁶ Witherington, *The Acts of the Apostles*, 74-76.

¹⁶⁷ Witherington, *The Acts of the Apostles*, v-ix.

¹⁶⁸ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 120-122.

¹⁶⁹ Witherington, *The Acts of the Apostles*, 74-75.

¹⁷⁰ Se punkt "1.3 Fremgangsmåte og begrepsavklaring".

Jeg har valgt å følge Fitzmyers disposisjon stort sett ganske ordrett og andre steder litt fritt, fordi det ikke alltid gir så god mening å oversette ord for ord. Dessuten mener jeg, etter å ha studert Korneliusteksten (Apg 10), at misjon blant ikke-jøder, er Guds initiativ og ikke Peters.¹⁷¹ Derfor velger jeg å kalle dette avsnittet "Peters misjon til hedningene" isteden for "Peter initierer misjon til hedningene"¹⁷². Jeg har også valgt å kalle kap 15 "Apostelmøtet i Jerusalem" i stedet for "Avgjørelsen i Jerusalem om hedningekristne". "Apostelmøtet" er en vanlig betegnelse på dette møtet.¹⁷³ Jeg synes kanskje ikke overskriften "Spredning av Ordet til hedninger andre steder" om Apg 11,19-12,25, er den beste. Dette avsnittet handler mye om forfølgelse og Peters guddommelige redning fra fengselet (Apg 12,1-19). Og også Herodes død opptar noe av plassen (Apg 12,20-23). Ellers står det om folk som ble spredt av forfølgelse og forkynte i Fønikia, Kypros og Antiokia, men de forkynte bare for jøder (Apg 11,19). Men Antiokia er riktignok et "annet sted" evangeliet blir spredt til (Apg 11,19-30). Dessuten er det kanskje først og fremst oppsummeringen "Men Guds ord hadde fremgang og spredte seg vidt omkring." (Apg 12,24), som fører til denne overskriften. Dette gjør at jeg beholder den. Dessuten henger den sammen med hovedoverskriften over hele Apg 9,1-14,28, som handler om misjon til ikke-jøder.¹⁷⁴

Disposisjon over Acta

- I. Det tidlige kristne fellesskapet (1,1-26)
 - A. Utsendelse av vitner og Jesu avskjed (1,1-14)
 - B. Gjenopprettelse av de tolv (1,15-26)
- II. Vitneoppdraget i Jerusalem (2,1-8,4)
 - A. Appell til hele Israel (2,1-3,26)
 - B. Liv og prøvelser blant de første kristne i Jerusalem (4,1-8,4)
- III. Vitneoppdraget i Judea og Samaria (8,5-40)
- IV. Ordet krysser nye grenser: Vitnesbyrd selv til hedningene (9,1-14,28)
 - A. Forfølgeren blir et kristent vitne (9,1-31)
 - B. Peters misjon til hedningene (9,32-11,18)
 - C. Spredning av Ordet til hedninger andre steder (11,19-12,25)
 - D. Paulus første misjonsreise til hedninger i Lilleasia (13,1-14,28)
- V. Apostelmøtet i Jerusalem (15,1-35)
- VI. Paulus' universelle misjon og vitnesbyrd (15,36-22,21)
 - A. Paulus' andre og tredje misjonsreise (15,36-20,38)
 - B. Paulus i Jerusalem (21,1-22,21)
- VII. Paulus fengslet på grunn av vitnesbyrdet om Ordet (22,22-28,31)
 - A. Fange i Jerusalem og vitnesbyrd der (22,22-23,22)

¹⁷¹ Se punkt "3.3.1.4 Ledelse - hvem og hvordan?".

¹⁷² Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 121.

¹⁷³ Reidar Hvalvik, *Fra Jerusalem til Jordens ender. Hovedtrekk i Apostlenes gjerninger* (Oslo: Genesis, 2002), 113.

¹⁷⁴ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 121.

- B. Fange i Cæsarea og vitnesbyrd der (23,23-26,32)
- C. Fange i Roma, vitnesbyrd og tjeneste der (27,1-28,31)¹⁷⁵

2.3 Ånden i GT

Som nevnt var forfatteren av Acta inspirert av GT.¹⁷⁶ Derfor skal vi se litt på fremstillingen av Ånden i GT, for å få litt bakgrunn for fremstillingen av Ånden hos Lukas

Masoretteksten (MT) har 389 referanser til רוח. Betydningene av ordet har ofte blitt inndelt slik:

1. 125 ganger betyr det vind
2. 48 ganger pust
3. 97 ganger menneskelig ånd
4. 21 ganger handler det om en ond ånd
5. 98 ganger om Guds/Herrens Ånd.¹⁷⁷

Jeg ønsker å se på de tilfellene der רוח brukes om "Guds/Herrens Ånd". Som oftest brukes dette uttrykket om Guds kraft eller hans nærvær i forbindelse med hans mektige gjerninger, f.eks. når han skaper eller gjør mirakler (1 Mos 1,2; Sal 104,30; Esek 3,12; Hag 2,5). Noen ganger brukes "Guds/Herrens Ånd" om Gud som guddommelig Ånd i motsetning til dødelige mennesker (1 Mos 6,3). Gud er allestedsnærværende (Sal 139,7) og han er suveren (Jes 40,13). I GT er det noen ledere (dommere, konger og profeter) som mottar Guds Ånd (f.eks. Dom 3,10; 6,34). Men dette skjer ikke automatisk med alle Israels ledere. Det er Guds gave. Gud gir dem kraft til å lede sitt folk, ved Ånden. Dommerne får gjerne Ånden i forbindelse med nasjonale oppgaver de skal gjøre, ofte i forbindelse med krig. De får ofte bare Ånden midlertidig pga. en oppgave de skal utføre. I Samuelsbøkene ser man også at Herrens Ånd kommer også over Samuel, Saul og David. De får ikke bare Ånden for å bekjempe fiender, men for å være politiske ledere. Ånden inspirerer også til profeti (1 Sam 10,6.10; 19,23; 2 Sam 23,2). Moses fikk Guds Ånd, og var både leder og profet (4 Mos 11,17; 5 Mos 18,18). Vi ser også at de sytti eldste fikk Guds Ånd og at de talte profetisk (4 Mos 11,25). Senere ser vi at profetene Elia og Elisja får Guds Ånd. Ånden gjorde at de profeterte og gjorde mirakler. I 2 Kong 2,9.15 er det riktignok snakk om "Elias Ånd", men Hur mener at når man leser dette i kontekst, ser man at det er Guds Ånd Elia hadde.¹⁷⁸

Guds Ånd har en fremtredende rolle når det kommer til profeti i GT. Ånden gir åpenbaring til folket. De føreksilske profetene advarer også folket ved Ånden om hva som vil skje hvis de ikke vender om (Mika 3,8; Hos 9,7). Etter eksilet minner lederne folket om

¹⁷⁵ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 120-122.

¹⁷⁶ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 13.

¹⁷⁷ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 38-39.

¹⁷⁸ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 41-45.

hvordan Gud ved sin Ånd hadde advart folket igjen og igjen (Neh 9,30; Sak 7,12). I senere profetiske tekster, som deler av Jesajaboken, forkynner profeten et håpsbudskap som han har fått av Ånden som er kommet over ham (Jes 61,1-2). Hur ser på flere tekster og mener at Herrens Ånd ikke bare kommer over profeter, men også andre. De som Ånden kommer over, enten det er for kortere eller lengre tid, blir menneskelige budbærere for Gud. De minner folket om deres overtredelser som enten har skjedd i fortiden eller skjer i nåtiden, og de forutsier folkets fremtid.¹⁷⁹

Gud gir også "karismatiske gaver". Det er folk som får visdomsånd (רוּחַ הַקְּדוּשָׁה) av Gud, f.eks. de som laget Arons presteklær (2 Mos 28,3). Besalel som var med å lage den kunstneriske utformingen på Tabernakelet ble fylt med Guds Ånd (2 Mos 31,2-3). Josef fikk visdom til å tolke drømmer ved Guds Ånd, ifølge farao (1 Mos 41,38). Her blir Guds/Herrens Ånd sett på som kilden til overnaturlige gaver som visdom, spesielle evner i håndverk og evnen til å tolke drømmer.¹⁸⁰

I MT blir uttrykket "hellig ånd" kun brukt to steder (Sal 51,13; Jes 63,10-11). Her referer det til Guds Ånd ("din hellige Ånd", Sal 51,13). Hur mener Ånd i disse tekstene er en parallell til Guds nærvær, det er ikke en egen karakter. Ånden er hellig fordi Gud er hellig. Spesielt i Sal 51 ser vi et ønske om å leve rett. Guds hellige Ånd gir hjelp til å leve etter Guds bud.¹⁸¹

I GT finnes også et fremtidshåp om at Ånden skal bli utgytt både over Guds Messias (Jes 11,1-2; 42,1) og over Guds folk (Jes 44,3b; 59,21). Dette var et ønske Moses hadde (4 Mos 11,29). Det at Ånden skulle bli utgytt ville føre til fornyelse av folkets hjerter og det ville få etiske og moralske konsekvenser og føre til omvendelse (Esek 36,25-31; 39,29; Sak 12,10). Joel profeterte om at en dag skulle Gud øse ut sin Ånd over *alle* mennesker. Da skulle de få syn, drømmer og profetere (Joel 3,1-2).¹⁸²

I LXX oversettes רוּחַ stort sett med πνεῦμα.¹⁸³ Når det gjelder "Guds/Herrens Ånd", brukes stort sett denne betegnelsen på samme måte i LXX som i MT. Den beskriver Guds nærvær, kraft og aktivitet, f.eks. er "din hellighets Ånd" oversatt med "din hellige Ånd" i Sal 51,13 og Jes 63,10. LXX intensiverer den nære sammenhengen mellom Ånden og profetisk inspirasjon, og Åndens sammenheng med Messias komme.¹⁸⁴

¹⁷⁹ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 45-48.

¹⁸⁰ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 48-49.

¹⁸¹ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 49-50.

¹⁸² Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 50-52.

¹⁸³ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 53.

¹⁸⁴ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 56-57.

Guds Ånd blir altså nevnt både i Loven, Profetene og Skriftene. Men Hur mener at Ånden likevel ikke fremstilles som en egen person i GT.¹⁸⁵ Shepherd på den andre siden mener Lukas virkelig er inspirert av GT når han fremstiller Ånden som en karakter. Han mener Ånden i LXX ganske ofte taler. I 2. Sam 23,2 står det: "Herrens ånd taler gjennom meg, hans ord er på min tunge". Shepherd kommer også med andre eksempler som 1 Kong 22,24; Esek 2,2 og Sak 7,12. Ånden blir dessuten fremstilt som en leder og lærer (Sal 143,10; Jes 63,10.14). Lukas er spesielt inspirert av Ånden som profetisk Ånd, slik han er beskrevet i LXX.¹⁸⁶ I Peters pinsepreken, når han siterer Joel, understreker han Åndens profetiske oppgave. I Acta ser vi at disiplene virker i det profetiske.¹⁸⁷ Shepherd skriver: "the seeds of the personification of the Spirit is found in the Old Testament. Luke took this personified Spirit and placed it inside a narrative, thus making it a character."¹⁸⁸

¹⁸⁵ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 53.

¹⁸⁶ Shepherd, *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts*, 93.

¹⁸⁷ Shepherd, *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts*, 164-165.

¹⁸⁸ Shepherd, *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts*, 254.

3. Kapittel

NARRATIV ANALYSE AV TEKSTENE

3.1 Apg 13,1-3 Paulus og Barnabas sendes ut

3.1.1 Hendelser

Denne perikopen er starten på fortellingen om hvordan evangeliet spredte seg til områdene rundt Middelhavet.¹⁸⁹ Hvis vi ser på Acta-fortellingen som en helhet, skjer det nå et skifte i fokus fra Jerusalem og Peter, til å handle om Paulus og de hedningekristne menighetene.¹⁹⁰ Hvordan henger denne hendelsen sammen med andre hendelser i narrativen? Gjennom Acta har IF vist Åndens viktige posisjon i utbredelsen av evangeliet. Helt fra Ånden faller på pinsedag (Apg 2), via at den faller på samaritanene som kommer til tro (Apg 8,4-25), til at den leder Filip til en etiopisk hoffmann, som gjennom samtale med Filip, kommer til tro og blir døpt (Apg 8,26-40). Ånden leder Peter til noen gudfryktige hedninger i Cæsarea som tar i mot troen, og også blir fylt med DHÅ (Apg 10).¹⁹¹ At det er DHÅ som også velger ut Paulus og Barnabas til hedningemisjon utenfor Judea og Samaria, henger derfor godt sammen med det som har skjedd frem til dette punktet i fortellingen.

Denne hendelsen henger også sammen med Paulus kall på veien til Damaskus (Apg 9,1-25). Gud sier til Ananias om Paulus: "jeg har utvalgt ham som mitt redskap til å bære mitt navn fram for hedningfolk og konger og for Israels folk. Og jeg skal vise ham alt han må lide for mitt navns skyld." (Apg 9,15). IF sier ingenting om at Ananias fortalte dette til Paulus. Men han har altså allerede fått vite at Paulus er utvalgt til å forkynne for "hedningfolk". I Apg 13 ser det derfor ut som DHÅ bekrefter det kallet Paulus allerede har fått. Ut fra fortellingen, kan det virke som forutsetningen for at folkeslagene skal få høre evangeliet, er at Paulus og Barnabas blir kalt og sendt ut. Det trengs guddommelig inngripen for at det skal skje. Det kan se ut som denne guddommelige inngripen skaper en årsakssammenheng både mellom Apg 9,15, Apg 13,1-3, men også resten av Acta, både misjonsreisene (se f.eks. Apg 14,26-27) og Paulus reise til Rom i lenker, hvor han fikk forkynne evangeliet (Apg 28,30-31).

Vi ser også at denne perikopen bekrefter Hurs plott for Lukas-Acta, som tidligere nevnt handler det om hvordan vitnesbyrdet om Jesus sprer seg til nye mennesker gjennom Jesu vitner ved DHÅs ledelse og kraft, etter Guds plan.¹⁹² I denne perikopen handler det om at

¹⁸⁹ Johnson, *The Acts of the Apostles*, 225.

¹⁹⁰ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 372.

¹⁹¹ Se punkt "3.3 Apg 10,1-48 Peter og Kornelius".

¹⁹² Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 185-186.

DHÅ leder til misjon (Apg 13,2). I den påfølgende teksten bekrefter IF at Paulus og Barnabas ble sendt av Ånden (Apg 13,4).

Som nevnt i metodekapittelet går det an å dele inn ulike hendelser i en narrativ som "kjerne" og "satellitter", hvor "kjernehendelsene" er helt essensielle i historien, mens "satellitter" kan fjernes, og historien gir fortsatt mening. Det er som sagt ikke konsensus om hvordan definere "kjerne" og "satellitter".¹⁹³ Jeg vil likevel påstå at Apg 13,1-3 er en "kjernehendelse". Kallelsen av Paulus (Apg 9) er viktig for misjonen utenfor Judea og Samaria, men det er i denne perikopen det faktisk skjer at Paulus og Barnabas blir kalt til å reise ut i misjon. Denne hendelsen viser at Paulus og Barnabas ikke tok initiativet til å reise ut selv, men faktisk ble kalt til å reise ut. Initiativet til utsendelsen kom heller ikke opprinnelig fra Antiokiamenigheten, men det var DHÅ som tok initiativet (Apg 13,2). Dette er begynnelsen på det som for Paulus blir tre misjonsreiser, og det er fra dette punktet i fortellingen hedningemisjonen for alvor skyter fart.¹⁹⁴

Dette er en viktig hendelse i Acta-fortellingen om hvordan evangeliet spredte seg til jordens ender (Apg 1,8). Samtidig blir ikke denne hendelsen utbrodert, IF bruker ikke mye av "discoursen" på denne episoden. Informasjonen er veldig knapp. IL får ikke høre noe om hvordan DHÅ talte. Han/hun får bare vite at DHÅ talte. I teksten står det at det var noen profeter og lærere som var samlet da Ånden talte. Jeg vil gå mer inn på dem under "Karakterer" nedenfor.¹⁹⁵ Hvordan talte Ånden til disse menneskene? Var det flere av profetene nevnt i teksten som fikk den samme tanken? Eller talte Ånden med en hørbar stemme? Ulike eksegeter forholder seg til dette på ulike måter. Tannehill skriver bare at Ånden taler gjennom en liten gruppe profeter og lærere.¹⁹⁶ Bruce skriver at det antagelig er gjennom en av profetene Ånden taler.¹⁹⁷ Det samme mener Pervo.¹⁹⁸ Peterson nevner både muligheten for at dette budskapet kom offentlig i menigheten gjennom en eller flere av profetene, eller at hver og en av dem fikk den samme tanken.¹⁹⁹ Slik historien blir formidlet gjennom IF, høres det ut som Ånden taler direkte til dem som er samlet. Men ifølge Bonnah,

¹⁹³ Powell, *What is narrative criticism?*, 36.

¹⁹⁴ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 372-373.

¹⁹⁵ Se punkt "3.1.2 Karakterer".

¹⁹⁶ Robert C. Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 2: The Acts of the Apostles* (Minneapolis: Fortress Press, 1990), 160.

¹⁹⁷ Frederick Fyvie Bruce, *The Acts of the Apostles. The Greek text with introduction and commentary* (Grand Rapids: Eerdmans, 1990), 294.

¹⁹⁸ Pervo, *Acts*, 322.

¹⁹⁹ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 376.

er det nesten konsensus blant forskere om at Ånden taler gjennom en av de tre profetene og lærerne nevnt i Apg 13,1 som ikke er Saulus eller Barnabas.²⁰⁰

Uansett hvordan dette skjedde, ba altså Ånden dem ta ut Saulus og Barnabas (Apg 13,2). De fastet, ba og sendte dem ut (Apg13,3). Dette skal vi se nærmere på under "Setting" nedenfor.²⁰¹

3.1.2 Karakterer

3.1.2.1 Noen profeter og lærere

IF presenterer her en gruppe profeter og lærere i menigheten i Antiokia. Noen av dem er flate karakterer. IL møter dem kun i denne teksten²⁰², og får ikke mye opplysninger om dem. De blir nevnt ved navn og noen med en kort beskrivelse. Opplysningene viser at det er en sammensatt gruppe. Ifølge Peterson representerer de etnisk mangfold.²⁰³ Fra andre steder i Acta vet vi at Paulus er fra Tarsos (Apg 22,3) og Barnabas fra Kypros (Apg 4,36) og at begge var jøder (Apg 22,3; 4,36). Niger betyr "svart" på latin. Dette tilnavnet kan indikere at Simeon hadde afrikansk opprinnelse, og Lukius kommer fra Kyréne i Nord-Afrika.²⁰⁴ I tillegg kommer de kanskje fra ulike sosiale lag. Manaen blir beskrevet som **σύντροφος** til Herodes. Dette kan oversettes: "næret sammen, oppfostret/oppdratt/oppvokst sammen"²⁰⁵ eller "fortrolig, knyttet til"²⁰⁶ Ifølge Ulrichsen betyr det mest sannsynlig i denne sammenheng "lekekamerat, god venn"²⁰⁷. Men det kan også bety "oppdratt sammen med Herodes ved hoffet"²⁰⁸. Witherington skriver at det kan bety "nær venn"²⁰⁹, og at IF ønsker å vise at det var en person med sosial status i menigheten i Antiokia²¹⁰.

Denne gruppen blir altså definert som **προφήται** (profeter) og **διδάσκαλοι** (lærere). IF vet allerede at Paulus og Barnabas har undervist i Antiokia over lengre tid (Apg 11,22-26).²¹¹ Er det noen som er profeter og andre lærere, eller er alle begge deler? Dette har vært diskutert,

²⁰⁰ Bonnah, *The Holy Spirit*, 348.

²⁰¹ Se punkt "3.1.3 Setting".

²⁰² Pervo, *Acts*, 321.

²⁰³ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 375.

²⁰⁴ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 375.

²⁰⁵ Jarl Henning Ulrichsen, *Gresk-Norsk Ordbok til det Nye Testamentet*. Vol. 2: Κ-Ω. s.v. σύντροφος .

²⁰⁶ GNONT. Vol. 2, s.v. σύντροφος .

²⁰⁷ GNONT. Vol. 2, s.v. σύντροφος .

²⁰⁸ GNONT. Vol. 2, s.v. σύντροφος .

²⁰⁹ Witherington, *The Acts of the Apostles*, 392.

²¹⁰ Witherington, *The Acts of the Apostles*, 392-393.

²¹¹ Johnson, *The Acts of the Apostles*, 220.

og noen har prøvd å dele inn hvem som var hva, men ut fra teksten kan man ikke vite det. Det man kan si, er at IF her utvilsomt presenterer ledere i Antiokiamenigheten.²¹²

Er det viktig for IF at det var profeter tilstede da Ånden talte i Antiokiamenigheten? Acta presenterer andre profeter også. Evangelisten Filip "hadde fire ugifte døtre som hadde profetisk gave" (Apg 21,9). Ellers får IL høre om profeten Agabos som ved Ånden varsler både hungersnød under keiser Claudius, og at Paulus skulle bli bundet da han kom til Jerusalem og bli utlevert til de romerske styresmaktene. (Apg 21,10-11). Begge deler viser seg å skje, og det første varselet fører til at Antiokiamenigheten handler. De gir en gave til de kristne i Judea (Apg 11,29-30). IF viser også at profetier fra GT blir oppfylt i nåtiden (Apg 2,16-21.25-28.30-31). Det er vanskelig å vite nøyaktig hvilken funksjon profetene hadde i det kristne fellesskapet på denne tiden.²¹³ Ut fra de skriftstedene vi har sett på, ser det ut som profetene ble ledet av Ånden, og derfor fikk glimt inn i fremtiden. Men i Apg 13,2 leder Ånden ved å si hva profetene skal gjøre.

3.1.2.2 Ånden

En viktig karakter i denne episoden er DHÅ. Det er han som tar ut Paulus og Barnabas (Apg 13,2). Det er ikke Apostlene i Jerusalem som har valgt dem ut. Det er hos DHÅ initiativet ligger, og han handler her gjennom denne gruppen profeter og lærere i menigheten i Antiokia.²¹⁴ Men det er heller ikke lederne i denne menigheten som har bestemt seg for å sende ut Paulus og Barnabas. Det presenteres som Guds ledelse.²¹⁵ Ifølge Bock representerer Ånden her Gud, og han leder kirkens misjon.²¹⁶ Han er arkitekten som legger grunnmuren for Paulus' og Barnabas' oppdrag.²¹⁷ Ånden leder til det samme som Gud vil, og har derfor samme "evaluative point of view".²¹⁸

Når Powell forklarer karakterbeskrivelser i narrativ metode, skiller han mellom "telling" og "showing". IF kan enten beskrive en karakter med ulike karaktertrekk, eller han kan vise hvordan en karakter er, gjennom å fortelle hvordan karakteren handler.²¹⁹ Ånden beskrives ikke med noen karaktertrekk i denne teksten. Det eneste IL får vite er at Ånden sier at Paulus og Barnabas skal tas ut (Apg 13,2). Dette blir ikke utbrodert, men bare beskrevet som en helt normal hendelse i sammenhengen med at de holdt gudstjeneste og fastet (Apg 13,2).

²¹² Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 496.

²¹³ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 481.

²¹⁴ Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 2: The Acts of the Apostles*, 160.

²¹⁵ Witherington, *The Acts of the Apostles*, 393.

²¹⁶ Darrell L. Bock, *Acts* (Grand Rapids: Baker Academic, 2007), 440.

²¹⁷ Bonnah, *The Holy Spirit*, 349.

²¹⁸ Se punkt "2.1.2.1 Point of view".

²¹⁹ Powell, *What is narrative criticism?*, 52.

Det at Ånden blir beskrevet så kort, gjør at det er umulig å si ut fra denne ene teksten om Ånden er en rund eller flat karakter. I tilfelle ville han nok blitt karakterisert som en flat karakter, siden IF forteller så lite om ham.²²⁰ Dette kommer vi tilbake til i Apg 16,6-10. Ifølge Hur blir Ånden som karakter i Acta presentert etter to dialektiske paradigmer, "personlighet" og "personulighet". Ånden har altså trekk som både er like trekkene til andre personer og trekk som er annerledes. DHÅ er en "guddommelig karakter". Dette gjør at IF ikke legger ut om Åndens personlighetstrekk, men presenterer ham mer indirekte, gjennom hva andre karakterer sier og gjør.²²¹ Vår perikope presenterer heller ikke noen personlighetstrekk ved Ånden, men Ånden blir presentert gjennom sin gjerning. Han taler og kaller (Apg 13,2). Hur mener at en veldig viktig funksjon Ånden har, er å lede dem som vitner om Jesus. I denne sammenhengen er Ånden tett knyttet til både Gud og Jesus. Hur skriver:

Most importantly, the Spirit is said *to speak or act* (at decisive moments) in directing or guiding Jesus' witnesses to testify about Jesus particularly to non-Jews and is thus characterized not only *as God's reliable mission commentator*, but also *as a mission director witnessing to Jesus*.²²²

Åndens handling i Apg 13, og altså Åndens karakter, er veldig tett knyttet opp mot Jesu løfte om Åndens komme, og hans kall til disiplene allerede i Apg 1,8. Ånden handler i samsvar med Jesu ord. Han har altså samme "evaluative point of view"²²³ som Jesus.

IF presenterer Ånden som en det går an å forholde seg til. Han er ikke bare en kraft. Kanskje man kan si at han er personlig? Han er personlig på den måten at han handler inn i konkrete menneskers liv, her Saulus' og Barnabas'. Han blir her beskrevet med noe "personlighet" gjennom at han taler og leder profetene og lærerne i Antiokiamenigheten (Apg 13,2). På den annen side er hans ledelse annerledes enn menneskers ledelse. Han har større oversikt og vet mer hva som kommer til å skje. (Apg 14,26-27)

IF presenterer Ånden på en slik måte at IL ser på Ånden som en man kan stole på. Profetene og lærerne velger nemlig å høre på Ånden og sende Saulus og Barnabas ut. De stoler på Ånden (Apg 13,3). Dessuten gjør det at mennesker kommer til tro i løpet av Paulus' og Barnabas' misjonsreise at dette inntrykket blir bekreftet (Apg 13,12,48; 14,2). IF bekrefter Guds ledelse bak Paulus' og Barnabas' misjonsreise med en oppsummering:

²²⁰ Powell, *What is narrative criticism?*, 55.

²²¹ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 178.

²²² Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 179.

²²³ Powell, *What is narrative criticism?*, 53-54.

Derfra seilte de tilbake til Antiokia, det stedet hvor de en gang var blitt overgitt til Guds nåde for å fullføre den oppgaven som nå var avsluttet. Da de var tilbake her, samlet de menigheten og fortalte om alt det Gud hadde gjort gjennom dem, og at han hadde åpnet troens dør for hedningene. (Apg 14,26-27)

Ånden blir også presentert som en som bekrefter Guds kall. Gud har allerede kalt Saulus som sitt redskap til å bære hans navn fram "for hedningfolk og konger og for Israels folk" (Apg 9,15) og nå blir Paulus sendt ut (Apg 13,2-4). Her ser vi også at Ånden har en oversikt bare en "guddommelig karakter" kan ha. Dette er en "personlighet".

Åndens karakter i denne perikopen er konsistent i forhold til hvordan han blir presentert ellers i Acta. Han skal gi kraft til Jesu disipler, så de kan være vitner i hele verden (Apg 1,8). I denne episoden blir de kalt av Ånden til å være vitner (Apg 13,2). Vi ser at han også leder andre til å vitne (Apg 8,26-40; 10,1-48)²²⁴

Er DHÅ en statisk eller dynamisk karakter? Powell sier Jesus er en statisk karakter fordi han har de samme karaktertrekkene, og det samme "evaluative point of view" gjennom hele Lukasevangeliet.²²⁵ Det samme gjelder DHÅ. Han har samme perspektivet i denne episoden, som i andre episoder i Acta: evangeliet til alle folkeslag (Apg 1,8,41; 2,4; 8,17,26-40; 10; 11,15-18). Dette vil jeg se på i de andre Actatekstene også. Jeg vil se om Ånden også der virker som en statisk karakter.

IF viser også at Ånden taler tydelig, han befaler. **ἀφορίσατε** er aorist imperativ, altså bydeform av **ἀφορίζω**, som kan bety "å skille ut", eller å "velge ut" noen.²²⁶ Peterson skriver at partikkelen **δή** viser behovet for umiddelbar handling, og kan oversettes "nå"²²⁷. Denne partikkelen brukes først og fremst forsterkende i NT og kan også oversettes "altså, derfor" eller "da"²²⁸. I denne sammenhengen virker den siste oversettelsen mest sannsynlig. Ånden sier altså "Skill nå ut for meg (!)" eller "Skill da ut for meg (!)". Poenget er at Ånden gir en tydelig befaling til profetene og lærerne i Antiokia. Ånden leder på en klar måte.

3.1.3 Setting

Som nevnt foregår denne episoden i menigheten i Antiokia (Apg 13,1). Dette er Antiokia i Syria.²²⁹ Denne byen hadde vært en del av Romerriket siden 64 f.Kr og var et viktig militært senter. Moderne historikere mener det bodde rundt 100 000 der i det første århundret.²³⁰ IL

²²⁴ Se punkt " 3.3.2.6 Ånden"

²²⁵ Powell, *What is narrative criticism?*, 55.

²²⁶ Jarl Henning Ulrichsen: *Gresk-Norsk Ordbok til det Nye Testamentet*. Vol 1: A-I. s.v. ἀφορίζω.

²²⁷ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 376.

²²⁸ GNONT. Vol. 1, s.v. δή.

²²⁹ Frederick W. Norris, "Antioch of Syria", *The Anchor Bible Dictionary* 1: 265-269, 267.

²³⁰ Norris, "Antioch of Syria", 265.

vet at denne fortellingen finner sted i en storby utenfor Judea og Samaria. Menigheten i denne byen har allerede blitt nevnt i kapittel 11, og var et resultat av at de som ble spredt pga. forfølgelsene i Jerusalem forkynte evangeliet i denne byen (Apg 11,19-26). De forkynte bare for jøder (Apg 11,19). Men kan folk i Antiokiamenigheten likevel ha vært mer åpne for å sende noen ut til å forkynne evangeliet både blant jøder og ikke-jøder ulike steder i Romerriket, siden de befant seg såpass fjernt fra Jerusalem? Som nevnt under "Karakterer" kan det se ut som den "sosiale settingen" i denne menigheten besto av mennesker fra ulike etnisiteter.²³¹ Dette kunne kanskje også bety at menigheten var mer åpen for misjon blant hedninger, enn Jerusalemmenigheten.

I vers 2 er det to partisipper som sier noe om setting: **Λειτουργούντων** (av **λειτουργέω**, holde gudstjeneste²³²) og **νηστεύόντων** (av **νηστεύω**, faste²³³). Et partisipptrykk kan stå som en adverbial apposisjon og angi omstendigheter for hovedverbet.²³⁴ Hovedverbet i denne setningen er **εἶπεν** (av **λέγω**) som betyr "å si"²³⁵. Hovedfokuset i setningen er at DHÅ talte. Men hva var de ledsagende omstendighetene for at Ånden talte? Her er det tilbedelse/gudstjeneste, og faste. En av mulighetene for å oversette en adverbial apposisjon er med en tidssetning.²³⁶ For dette verset kan det bety: "Mens de holdt gudstjeneste for Herren og fastet [...]"²³⁷(Apg 13,2).

Vi skal nå se nærmere på betydningen av disse to verbene. **λειτουργέω** kan for det første handle om å "forvalte et offentlig embete" eller "tjene folket". Eller det kan mer generelt handle om å tjene. Men i LXX har det den mer spesifikke betydningen å "forette tempeltjeneste" eller "holde gudstjeneste". Slik er det også brukt i NT. Ulrichsen nevner tom. Apg 13,2 hvor det er sammenstilt med "**τῷ κυρίῳ**, for Herren"²³⁸ Dette gjør det veldig tydelig at det handler om gudstjeneste for Herren. Flere forskere mener dette viser at settingen for denne perikopen er bønn og tilbedelse.²³⁹ Åndens tiltale og ledelse, skjer altså i en bønnekontekst.

I tillegg til å be, fester de. **νηστεύω** kan i overført betydning bety å "avstå fra", men ordets egentlige betydning er å "være uten mat, faste"²⁴⁰ I jødisk fromhet hang bønn og faste

²³¹ Se punkt "3.1.2 Karakterer"

²³² GNONT. Vol. 2, s.v. λειτουργέω, for forklaring se neste side.

²³³ GNONT. Vol. 2, s.v. νηστεύω, , for forklaring se neste side.

²³⁴ Ragnar Leivestad og Bjørn Helge Sandvei, *Nytestamentlig gresk grammatikk* (Oslo:Universitetsforlaget, 2010), 245.

²³⁵ GNONT. Vol. 2, s.v. λέγω.

²³⁶ Leivestad og Sandvei, *Nytestamentlig gresk grammatikk*, 246-247.

²³⁷ Min oversettelse.

²³⁸ GNONT. Vol. 2, s.v. λειτουργέω.

²³⁹ Bock, *Acts*, 440; Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 497; Peterson, *The Acts of the Apostles*, 375.

²⁴⁰ GNONT. Vol. 2, s.v. νηστεύω.

tett sammen²⁴¹ (2.Sam 12,16, Neh 1,4; Esra 8,21-23, Dan 9,3, Joel 2,15-18). Bonnah skriver "the "reference is obviously to a fellowship of prayer. The effectiveness of prayer is supported by fasting"²⁴² I vers 3 refereres det også til "faste og bønn". Dette kan ha vart over flere dager. Man ser flere steder i Acta at bønn og Åndens ledelse henger tett sammen.²⁴³ Dette vil vi se nærmere på i Apg 10 nedenfor.²⁴⁴ Det kan ha vært en mulighet for at lederne gjennom bønn og faste søkte Guds vilje for utbredelsen av evangeliet til unådde folk og områder. Det kan ha ligget en slik intensjon bak denne tiden i bønn. Kanskje de søkte Gud for neste steg?²⁴⁵ Forventet de at Ånden skulle tale til dem? Det er umulig å vite. Men at de var i bønn, er det altså bred enighet om.²⁴⁶

Tannehill mener at denne utsendelsesscenen kan minne IL om starten på Jesu oppdrag, og starten på disiplenes oppdrag. Begge oppdragene starter med bønn (Luk 3,21; Apg 1,14). Bønnen gir mulighet for Ånden til å handle (Luk 3,22; Apg 2,1-4) og resultatet er misjon (Luk 4,14.18; Apg 2,5-41). Dette skjer også i Apg 13,1-3. Tilbedelse og bønn gir Ånden mulighet til å handle, og han sender Saulus og Barnabas ut i misjon.²⁴⁷

Men hvem er tilstede på denne gudstjenesten hvor Ånden taler? Er det kun de fem profetene og lærerne fra vers 1? Eller er det hele Antiokiamenigheten? I følge Bonnah er det ulike meninger om dette. Noen mener at det kun er lærerne og profetene fra vers 1 som ber, faster og sender ut Paulus og Barnabas, mens andre mener hele menigheten holder gudstjeneste, men at det kun er profetene og lærerne som ber og faster. Det er disse lederne som etter Ånden har talt, fortsetter å be og faste før de sender ut Paulus og Barnabas, etter de har lagt hendene på dem. **αὐτῶν** (av **αὐτός**) kan både godt referere til denne gruppen profeter og lærere. Det er maskulint flertall. Samtidig brukes ofte **ἐκκλησία** (kirke/menighet) som en kollektiv form, og man bruker da **αὐτῶν** som subjekt som refererer til kirken (f.eks i Apg 11,22). **αὐτῶν** kan altså her referere til hele Antiokiamenigheten ifølge Bonnah. Det er derfor sannsynlig at hele menigheten er subjektet for tilbedelsen og fasten, og at de er tilstede når profetene og lærerne legger hendene på Paulus og Barnabas. Hvis dette er tilfelle, sender hele menigheten de to misjonærene ut.²⁴⁸

²⁴¹ Johnson, *The Acts of the Apostles*, 221.

²⁴² Bonnah, *The Holy Spirit*, 347.

²⁴³ Bonnah, *The Holy Spirit*, 347.

²⁴⁴ Se punkt "3.3.1.1 Bønn"

²⁴⁵ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 375.

²⁴⁶ Bock, *Acts*, 440; Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 497; Peterson, *The Acts of the Apostles*, 375.

²⁴⁷ Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 2: The Acts of the Apostles*, 161.

²⁴⁸ Bonnah, *The Holy Spirit*, 347-348.

I narrativ metode snakker man om "typologisk tid". Dette handler om hvilken type tid som er rammen for settingen. Er det natt? Eller Sabbat?²⁴⁹ Mitt spørsmål er om "gudstjenestetid" kan kategoriseres som en type tid? Det kan se ut som det ligger en forventning om at når mennesker er samlet for å tilbe, er det en ekstra åpenhet for at Gud kan handle. Og de som er samlet til gudstjeneste er ekstra åpne for Åndens ledelse. Holmås skriver at "Activity of the Spirit is habitually taking place in the context of prayer".²⁵⁰

Er dette et viktig frelseshistorisk øyeblikk? Det er her ferden til "jordens ender" (Apg 1,8) starter for alvor. For at nye mennesker, spesielt ikke-jøder, skal få høre evangeliet må noen gå.

3.1.4 Narrative mønstre

IF kan som sagt bruke ulike narrative mønstre til å strukturere teksten for å fortelle historien. Et av virkemidlene er kausalitet/årsakssammenheng. Det ser ut som det er en indre årsakssammenheng i denne episoden mellom gudstjeneste/faste og at DHÅ taler (Apg 13,2).

3.1.5 Oppsummering Åndens ledelse

Hva viser denne perikopen om DHÅ ledelse? Ånden taler tydelig til dem han leder. Han bruker imperativ, og vi kan nesten si at han befaler. Initiativet til å ta ut Paulus og Barnabas ligger hos Ånden. Han har valgt ut disse to. Det kan se ut som Ånden leder med en hørbar stemme, men som jeg har vist mener mange ulike forskere at han mest sannsynlig taler gjennom en eller flere av profetene og lærerne som blir nevnt i vers 1. Han taler altså mest sannsynlig gjennom lederne av menigheten. Han taler ihvertfall *til* dem. Men dette kan se ut til å være en sammensatt ledergruppe, både når det gjelder hvor de kommer fra, og kanskje også hvilke sosiale lag de kommer fra. Dette kan indikere at Ånden taler til ulike mennesker. Samtidig kan det være et poeng at Ånden taler til og gjennom profeter, noe vi ser flere steder i Acta. De menneskene Ånden taler til er samlet til bønn og faste. Dette kan bety at Ånden leder spesielt når folk bruker tid i bønn, kanskje fordi de er mer åpne for hans ledelse da?

DHÅ taler altså. Men hva sier han? Hva leder han til? I denne perikopen leder han til misjon. Det ser vi ut fra hvordan Paulus' og Barnabas' misjonsreise tolkes i lys av denne perikopen (Apg 14,26-27). Ved å ta ut Paulus og Barnabas til å forkynne evangeliet, handler Ånden i samsvar med Jesu kall til disiplene i Apg 1,8. Åndens ledelse er dermed konsistent med slik han blir presentert av Jesus og slik han fremstår i andre Acta-tekster.

²⁴⁹ Powell, *What is narrative criticism?*, 73.

²⁵⁰ Holmås, *Prayer and vindication in Luke-Acts*, 171.

Gjennom at Paulus blir tatt ut, kan det se ut som at Ånden leder også gjennom å bekrefte kall som personer allerede har fått (Apg 9,15)

3.2 Apg 16,6-10 Paulus blir kalt til Makedonia

3.2.1 Hendelser

Når det gjelder denne teksten, er reiseruten sentral, den kommer jeg tilbake til under "Setting".²⁵¹ Der er det også kart over reiseruten. I denne teksten brukes det ulike betegnelser på Ånden. Siden IF bruker disse betegnelse, vil jeg også gjøre det. Men jeg vil forklare betydningen av betegnelsen "Jesu Ånd" under "Karakterer".²⁵²

Denne perikopen er en del av Paulus' andre misjonsreise. Paulus og Barnabas har skilt lag. Paulus får et nytt reisefølge, Silas²⁵³ De drar tilbake til de menighetene Paulus og Barnabas plantet, for å oppmuntre og styrke dem. De skulle også overlevere bestemmelsene de hadde kommet frem til på apostelmøtet i Jerusalem (Apg 15).²⁵⁴ I Lystra blir Paulus og Silas kjent med Timoteus, som blir en del av reisefølget deres og er med når de reiser rundt.²⁵⁵ I vers 5 oppsummerer IF "Slik ble menighetene styrket i troen og vokste i tall for hver dag."

Vår Perikope starter veldig brått. Ånden hindrer at Paulus og reisefølget drar til Asia, men IF sier ikke noe mer om hvordan dette skjer.²⁵⁶ Disse hendelsene blir ikke utdypet. Misjonærene fortsetter på reisen, og når de kommer til Mysia prøver de å reise til Bitynia, men Jesu Ånd gir dem ikke lov. To ganger blir altså planene de legger for videre misjon, forhindret av Ånden. Men IF forklarer ikke hvordan Ånden hindrer. Bonnah skisserer ulike teorier blant forskere om hvordan Ånden hindrer. Noen mener at en eller flere profeter får dette budskapet, slik de også tenker det skjedde i Apg 13,1-3. Bonnah mener det er vanskelig å tenke seg at Ånden som vil misjon, gir Paulus og reisefølget hans tydelig beskjed om å ikke forkynne i enkelte områder.²⁵⁷ Andre mener Paulus eller noen i reisefølget fikk et syn eller en drøm. Andre tror det her er snakk om helt konkrete hindringer og vanskeligheter de møtte på veien, som de tolket som DHÅs hindring mot at de skulle dra til disse stedene. Andre igjen mener dette viser at det eksisterte fellesskap som drev med vranglære i disse områdene. Bonnah mener det er vanskelig å være sikker på at et av disse synspunktene er sanne, siden IF

²⁵¹ Se nedenfor, "3.2.3 Setting".

²⁵² Se nedenfor, "3.2.2 Karakterer".

²⁵³ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 570-571.

²⁵⁴ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 449.

²⁵⁵ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 573.

²⁵⁶ Bock, *Acts*, 526.

²⁵⁷ Bonnah, *The Holy Spirit*, 359.

ikke forteller noe om det. Men noe må ha skjedd, som forhindret dem i å dra til disse områdene.²⁵⁸ Det IF ønsker å få frem er at det er DHÅ som leder reisen. Bonnah skriver

For the narrator the missionaries are on their way under the direction of the Holy Spirit, because the Spirit has chosen them for the work, and they are sent out by the Spirit (cf. 13:2, 4), so whatever happens to them, whatever they experience, unless otherwise stated, whether positive or negative, has the Spirit as the cause.²⁵⁹

Det er Åndens ledelse som driver handlingen fremover. Men er det noe mer som driver handlingen fremover i denne episoden? Er det konflikt? Hvis vi definerer konflikt som "a clash of actions, ideas, desires or wills"²⁶⁰, slik Laurence gjør det ifølge Powell, kan man nesten si at det er en konflikt her mellom Paulus og hans reisefølge på den ene siden, og DHÅ på den andre siden. Det ser ikke ut som Paulus prøver å oppsøke konflikt. Han legger planer for hvor han ønsker å reise, men Ånden setter en stopper for disse planene. Shepherd karakteriserer dette som en konflikt mellom Ånden og misjonærene. Det kan virke veldig uforståelig hvorfor Ånden handler som han gjør, og forhindrer at misjonærene reiser og evangeliserer i disse områdene. Dette skaper spenning og forvirring hos IL.²⁶¹ Denne konflikten er ikke utbrodert, men det kan se ut som den blir løst ved at Paulus og hans medarbeidere følger Åndens ledelse, noe som etterhvert fører til at Paulus får et kall til Makedonia. Det er Åndens hindringer som får dem til å ta den reiseruten de tar, og dermed ende opp i Troas.²⁶² Og det er her Paulus får et syn, noe som kan tyde på at det er denne veien Ånden ville lede dem hele tiden.²⁶³ Dette kan tyde på at Ånden leder litt og litt av gangen. De menneskelige karakterene får ikke presentert hele planen med en gang.

Paulus får altså et syn om natten (Apg 16,9). **ὄραμα** betyr "noe man ser, syn, visjon"²⁶⁴ Dette er en av to ganger hvor det står at Paulus får et **ὄραμα**. Den andre gangen er mens han er i Korint, etter han har opplevd motstand fra jøder i byen, men også opplevd at noen kom til tro (Apg 18,1-8). Da taler Herren til ham i et syn, trøster og oppmuntrer ham å forkynne i Korint og lover beskyttelse mens han er i byen (Apg 18,9-10). Etter Paulus har stått for Sanhedrinen i Jerusalem og forsvart seg, står det at Herren sto foran ham på natten, oppmuntret ham, og sa han skulle vitne for ham i Roma, slik han hadde gjort i Jerusalem (Apg 23,11). På reisen til Roma når de er ute i storm kommer det en engel fra Gud til Paulus på

²⁵⁸ Bonnah, *The Holy Spirit*, 358-359.

²⁵⁹ Bonnah, *The Holy Spirit*, 360.

²⁶⁰ Powell, *What is narrative criticism?*, 42.

²⁶¹ Shepherd, *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts*, 222-223.

²⁶² Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 2: The Acts of the Apostles*, 195.

²⁶³ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 455.

²⁶⁴ GNONT. Vol. 2, s.v. ὄραμα.

natten og sier at de skal lide skipbrudd, men overleve alle sammen, og Paulus skal stå for Keiseren (Apg 27,23-24). Det står ikke eksplisitt at dette er et syn han har om natten av denne engelen. Men andre personer får syn av engler (Apg 10,3), så det kan ha vært et syn. Ellers ser han et lys når Jesus møter ham på veien til Damaskus og kaller ham (Apg 9,3-8; 22,6-11; 26,12-18). I sin forsvarstale til folket på tempelplassen forteller Paulus at han etter å ha blitt kalt, vendte tilbake til Jerusalem og ba i tempelet. Der kom han i ekstase. Herren befalte ham å dra og forkynne for hedningene (Apg 22,17-21). Disse synene og guddommelige forsikringene kommer i kriser eller ved viktige vendepunkt i fortellingen.²⁶⁵ Paulus får altså slike guddommelige åpenbaringer flere ganger. Gud griper inn når det er fare eller vanskeligheter.²⁶⁶ Ut fra disse episodene, ser det ut som Gud enten kaller til misjon og å være utholdende i oppgaven, og/eller at Gud forsikrer om at han vil bevare Paulus.

Men synet i Apg 16,9 er litt annerledes enn de andre synene og møtene Paulus har. Han ser en makedonsk mann som ber ham komme over til Makedonia og hjelpe dem. Pervo mener denne teksten har paralleller i greske tekster. Vår perikope handler riktignok om utbredelse av en religion, de andre tekstene er mer politiske. Da Caesar var i tvil om han skulle innta Italia, fikk han et syn av en vakker skapning som blåste i et krigshorn. Dette var tegnet han trengte fra gudene. Alexander hadde et syn av en jødisk øversteprest som oppfordret ham til å innta Asia. Et annet eksempel er Apollonius fra Tyana. Han hadde et syn av en høy, gammel dame som ledet ham til Kreta, i stedet for Roma. Pervo mener synet Paulus har, viser at han blir ledet av Gud. Men det viser også at Paulus har status, slik som Caesar og Alexander. IF ønsker med dette å vise Paulus som en selvstendig misjonær som ikke lenger er under Antiokiamenighetens ledelse.²⁶⁷ Pervo mener det er en kontrast mellom Kornelius' englebesøk på den ene siden²⁶⁸, som ligner på hvordan Gud taler i GT, og Paulus syn av makedoneren på den andre siden, som er et typisk "gresk-romersk syn". Paulus får dette "gresk-romerske synet" akkurat når han drar fra Asia til Europa og begynner sin "selvstendige karriere", ifølge Pervo.²⁶⁹ Det er altså en likhet mellom disse synene ved at de handler om en eller annen person som kommer og leder veien videre for hovedpersonene i fortellingen. Samtidig er mitt spørsmål om dette synet er så påvirket av gresk-romersk kultur som Pervo skal ha det til. Fitzmyer sammenligner kallet Paulus får i dette synet med kall i GT, som Jesajas syn i Jes 6

²⁶⁵ Witherington, *The Acts of the Apostles*, 693.

²⁶⁶ Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol 2: The Acts of the Apostles*, 224.

²⁶⁷ Pervo, *Acts*, 391

²⁶⁸ Se punkt. "3.3.1.2 Kornelius' syn".

²⁶⁹ Pervo, *Acts*, 391.

og Guds kall til ham i Jes 6,8, og Jeremias kall i Jer 1,5-10.²⁷⁰ Ordet **ὄραμα** forekommer 43 ganger i LXX.²⁷¹ Dessuten siterer Peter Joels profeti på pinsedag om at "de unge skal se syn" (Apg 2,17; Joel 3,1). Jeg vil derfor mene at dette er et veldig kjent fenomen fra GT. Hur trekker en klar linje fra Guds Ånd i GT og Ånden som kommer på Pinsedag (selv om bildet av Ånden i NT videreutvikler bildet av Ånden i GT). En av Åndens oppgaver er åpenbaring gjennom syn og drømmer.²⁷² Det er flere som ser syn i Acta også (Apg 9,10.12; 10,3; 11,5; 18,9). Gjør det at Paulus ser en makedonsk mann dette synet så annerledes enn hvis han hadde sett en engel? Også Esekiel hadde et syn av en mann som så ut som bronse med linsnor og målestav i hånden som viste ham det nye tempelet (Esek 40,1-47,12). Jeg synes også det er vanskelig å se at Paulus i denne perikopen løsriver seg fra Antiokiamenigheten. Her blir Paulus ledet av Ånden, akkurat som han gjorde i Apg 13,1-4. BDAG sammenstiller Åndens kall til Paulus i Apg 13,2 og 16,10.²⁷³

IF ønsker å understreke at misjonsreisen til Europa, ikke er Paulus' eget initiativ. Den har virkelig blitt guddommelig ledet, først gjennom at Ånden hindret dem i å reise to steder de hadde planlagt å reise, og så ble Paulus ledet gjennom det synet han fikk.²⁷⁴ Det er en intern årsakssammenheng i denne perikopen gjennom hvordan Ånden/Gud leder. I tillegg henger den altså sammen med Apg 13,1-4, hvor Ånden velger ut Paulus for misjon.

Den makedonske mannen i synet, ber om hjelp (Apg 16,9). **βοήθησον** (av **βοηθέω**) betyr "å løpe til hjelp"²⁷⁵ eller "komme til hjelp, hjelpe"²⁷⁶. Dette et følelsesladet ord som er brukt flere ganger i bønn i LXX. Da handler det om Guds hjelp til frelse (2 Mos 18,4; 5 Mos 33,26; Sal 17,2; 41,4; 62,8; Jes 41,10.14; 49,8; 50,9²⁷⁷).²⁷⁸ Dette kan indikere at den hjelpen den makedonske mannen trenger er et frelsesbudskap.²⁷⁹ **βοήθησον** står i aorist imperativ. Denne formen blir bla. brukt i bønner.²⁸⁰ Kan dette være med å understreke at det er et følelsesladet rop om hjelp?

²⁷⁰ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 578.

²⁷¹ Hans-Werner Bartsch, "ὄραμα, ατος, τό", *Exegetical Dictionary of the New Testament* 2:525-526.

²⁷² Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 231-232.

²⁷³ BDAG, s.v. προσκαλέω.

²⁷⁴ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 258.

²⁷⁵ GNONT. Vol. 1, s.v. βοηθέω.

²⁷⁶ GNONT. Vol. 1, s.v. βοηθέω.

²⁷⁷ versinndelingen følger Bibel 2011

²⁷⁸ Johnson, *The Acts of the Apostles*, 286.

²⁷⁹ Bock, *Acts*, 528.

²⁸⁰ Leivestad og Sandvei, *Nytestamentlig gresk grammatikk*, 223.

BDAG oversetter adverbet **εὐθέως** "at once, immediatly"²⁸¹ Ved å bruke dette ordet setter IF opp tempoet i fortellingen. I vår perikope starter IF med å fortelle om misjonærenes reiserute og nevne alle stedene de reiser og stedene de blir hindret å reise til. Dette er en lang reiserute, som tok mye lenger tid i "story time" sammenlignet med "discourse time", slik den blir presentert for IL. Likevel gjør alle stedsnavnene at det føles som tempoet settes ned i fortellingen. IL bremses litt opp, akkurat som Paulus og hans reisefølge stadig bremses opp når de prøver å ta ulike reiseruter, men blir hindret. Idet IF sier "straks", begynner fortellingen å flyte igjen.

Det at Paulus og reisefølget prøver å komme til Makedonia så fort de kan (Apg 16,10), kan vise at de var sikre på at dette var Guds kall.²⁸² Det gjorde at de adlød.²⁸³ Paulus mottar gjennom denne visjonen konkret ledelse. Han vet hvor han skal reise. Han er kalt til Makedonia (Apg 16,9). Samtidig ser det ut som reisefølge samtaler om visjonen før de drar (Apg 16,10). **συμβιβάζοντες** (av **συμβιβάζω**) kan ha ulike betydninger. Ifølge BDAG handler det i dette verset om "to draw a conclusion in the face of evidence, conclude, infer."²⁸⁴ Peterson mener at Paulus fortalte synet, og så resonnererte reisefølget seg sammen frem til at den hjelpen som trengtes i Makedonia var at noen forkynnte evangeliet til dem.²⁸⁵ English Standard Version oversetter Apg 16,10b: "immediately we sought to go on into Macedonia, *concluding* that God had called us to preach the gospel to them."²⁸⁶

Reisefølge var altså kalt (Apg 16,10). **προσκέκληται** (av **προσκαλέω**) kan handle om "to call in a legal or official sense"²⁸⁷ Ifølge BDAG handler det i dette verset om "call to a special task or office - issued by the Holy Spirit"²⁸⁸ I denne perikopen viser IF at den oppgaven DHÅ gir, er å forkynne evangeliet.²⁸⁹ Dette konkluderer IF med: "for vi skjønnte at Gud hadde kalt oss til å forkynne evangeliet der" (Apg 16,10). Endelig skjønnte de hvorfor Ånden hadde hindret dem.²⁹⁰

I vers 10 understreker IF at det er Gud (**ὁ θεός**) som har kalt dem til Makedonia. Vi ser altså at Åndens ledelse og Guds ledelse henger sammen.

²⁸¹ Frederick W. Danker, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, s.v. εὐθέως.

²⁸² Bock, *Acts*, 528.

²⁸³ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 456.

²⁸⁴ BDAG, s.v. συμβιβάζω.

²⁸⁵ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 456.

²⁸⁶ *The Holy Bible. English Standard Version* (Wheaton: Crossway, 2011), Min utheving.

²⁸⁷ BDAG, s.v. προσκαλέω.

²⁸⁸ BDAG, s.v. προσκαλέω.

²⁸⁹ BDAG, s.v. προσκαλέω.

²⁹⁰ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 580.

Er denne episoden en "kjernehendelse", eller en "satellitt"? Det er veldig enkelt å tolke dette anakronistisk som en "kjernehendelse", ut fra dagens geografi, og si at det er starten på Paulus' europamisjon. Evangeliet kom til et nytt kontinent. Spørsmålet er om det var et like stort steg for Paulus og hans reisefølge på den tiden. Dette er det ulike meninger om. Flere av kommentarene og monografiene bare nevner at Ånden her leder Paulus til Europa.²⁹¹ Mens Barrett siterer Davies som mener Lukas her er veldig bevisst på at evangeliet beveger seg fra Asia til Europa. Barrett er uenig i dette og mener at selv om det er et stort fokus på geografi i Lukas-Acta, så er det en overdrivelse å sette et stort skille mellom Asia og Europa her. Både Mysia og Makedonia var hellenistiske byer, som var blitt romerske provinser.²⁹² Paulus krysser altså ikke grensen til en verdensdel her. Samtidig krysser han Det trakiske hav, altså nordlige del av Egeerhavet²⁹³, og på den måten en geografisk barriere, som gjør at evangeliet når lenger, til nye områder enda lenger borte fra Judea og Samaria og enda nærmere Roma. Det at Paulus og hans reisefølge faktisk drar til Makedonia, fører til at nye mennesker kommer til tro (f.eks Apg 16,14-15.32-33; 17,4-5.11-12). Dessuten er Åndens og Guds ledelse understreket veldig tydelig. Jeg vil derfor si at dette er en kjernehendelse.

Hvilken rolle spiller denne hendelsen i helheten i Acta-fortellingen? Hvordan bidrar den til plottet? Hendelsen viser hvordan Paulus stadig blir ledet til å forkynne evangeliet nye steder. Plottet i Acta-fortellingen utvikler seg gjennom at karakterene reiser til stadig nye steder, ved hjelp av Åndens og Guds ledelse. Hur skriver:

Most importantly, readers can see at almost every critical plot-stage of the mission in Acts (8.29, 39, 10.19; 11.12; 13.2, 4; 16.6, 7; 19,21; 20.22) that the Holy Spirit appears as a reliable mission-supporter and/or director who, on the one hand, empowers and guides the witnesses and, on the other, verifies certain groups as God's people. In this regard, the plot is developed through a geographical expansion caused both by God's divine agent, that is, the Spirit (including an angel [of the Lord]), and by God's human agents, that is Spirit-inspired witnesses, in order to fulfil the plan of God.²⁹⁴

Dette ser vi i vår perikope. Her er ledelsen ekstra tydelig, siden det skjer hele tre ganger på fem vers (Apg 16,6-10). Dette viser at Paulus og hans reisefølge ikke bare reiser på eget initiativ. IL vet allerede at Paulus og Barnabas var utsendt av Ånden (Apg 13,1-4). Her får

²⁹¹ Bonnah, *The Holy Spirit*, 361; Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 580; Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 258; Johnson, *The Acts of the Apostles*, 290; Shepherd, *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts*, 223;

²⁹² C. K. Barrett, *A critical and exegetical commentary on The Acts of the Apostles. Vol. 2: Introduction and commentary on Acts XV-XXVIII* (Edinburgh: T&T Clark, 1998), 772.

²⁹³ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 456.

²⁹⁴ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 191.

han/hun bekreftet at også dette nye reisefølget blir ledet av Ånden/Gud til nye steder (Apg 16,9-10). Hur gir flere eksempler på at Ånden står bak, og gir styrke til reisefølget i deres europamisjon ved at de har opplevelser som også tidligere åndsfylte vitner har hatt. De får:

1. vitne om Jesus (Apg 16,18.31; 17,3.18.31; 18,5)
2. forkynne og undervise i Guds ord/Herrens ord (Apg 16,32; 17,11.13; 18,5.11)
3. gjøre tegn og under (Apg 16,18.25-26)
4. være vitne til at mennesker reagerer ulikt på det de forkynner. Noen tar imot evangeliet andre forkaster det (Apg 17,4-9.12-13; 18,6-8)²⁹⁵

3.2.2 Karakterer

3.2.2.1 Reisefølget

IF har fortalt at Silas (Apg 15,40) og Timoteus (Apg 16,1-5) er med Paulus på reisen. Det virker derfor logisk at det er disse Paulus referer til i vers 6. Disse karakterene vil vi møte igjen flere steder på Paulus misjonsreiser. Silas er Paulus' nye reisepartner etter bruddet med Barnabas (Apg 15,41; 16,19.25.29; 17,4.10.14-15; 18,5).²⁹⁶ Timoteus er også en av de viktigste personene som er en del av Paulus misjonsreiser (Apg 17,14-15; 18,5; 19,22; 20,4).²⁹⁷ Paulus er en av dem vi får høre mest om i Acta²⁹⁸. I tillegg til disse tre, virker det som det er en til som er med fra vers 10, for der endres subjektet plutselig til "vi". Dette er første gang IF forteller i 1.pl (Apg 16,10-17). Som nevnt under "Sjanger"²⁹⁹, er det flere slike "vi-avsnitt" i Acta. Gjennom denne fortellerstilen opplever IL at det er en øyenvitneskildring. Ifølge Fitzmyer er den beste forklaringen at forfatteren inkluderer seg selv i disse avsnittene.³⁰⁰ Ut fra narrativ metode skriver Powell at "fortelleren" er en karakter i fortellingen i disse avsnittene.³⁰¹ Han skiller altså her mellom IF og forteller. Fortelleren er altså en del av reisefølget. Dette betyr likevel ikke at forteller" og IF har ulikt perspektiv.³⁰² Siden ikke subjektet endres til "vi" før i Troas, kan det se ut som han først ble med på reisen derfra (Apg 16,10).

²⁹⁵ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 258.

²⁹⁶ Johnson, *The Acts of the Apostles*, 275.

²⁹⁷ Johnson, *The Acts of the Apostles*, 283.

²⁹⁸ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 11.

²⁹⁹ Se over, "2.2.2 Sjanger"

³⁰⁰ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 580.

³⁰¹ Powell, *What is narrative criticism?*, 25.

³⁰² Culpepper, *Anatomy of the Fourth Gospel*, 16.

3.2.2.2 Ånden

Også i denne perikopen er DHÅ en viktig karakter. Han viser seg på kritiske punkt i fortellingen.³⁰³ Også i denne perikopen presenterer IF Ånden gjennom "showing". Det vil si at han forteller hva DHÅ gjør.³⁰⁴ Vi skal nå se på de ordene som er brukt om Åndens handlinger. I vers 6 knyttes partisippet **κωλυθέντες** til Ånden. **κωλύω** kan bety å "stanse", "forby, nekte" eller å "hindre"³⁰⁵. Dette er et partisipp som angir omstendigheter og som viser hvorfor Paulus og hans reisefølge tok den ruten de tok. Ånden hindret dem.³⁰⁶ Ånden blir altså her beskrevet som en som hindrer.

I vers 7 er Jesu Ånd subjekt for **εἴασεν** (av **εἴω**). **εἴω** kan kanskje bety å "la være" eller "holde opp".³⁰⁷ Men disse betydningene gir ikke mening i dette verset, siden verbet har en nektelse foran seg (**οὐκ**). Det kan også bety å "la gå" eller å "la, tillate"³⁰⁸ Ånden tillater altså ikke at de reiser til Bitynia.³⁰⁹ Tannehill skriver at Ånden "acts as a frustrating force"³¹⁰. Her beskrives altså Ånden som en som ikke tillater misjonærene å reise til dette stedet. Paulus har lagt planer for hvor de skal reise, men Ånden setter en stopper for disse planene.³¹¹ Motsier Ånden her seg selv? Er han inkonsistent, og går mot sin egen karakter? I motsetning til fortellingene om Filip (Apg 8,26-39) og Kornelius (Apg 10,1-48), er Åndens rolle på disse stedene negativ. Det er ikke tydelig hvorfor han forhindrer Paulus og reisefølget, ifølge Pervo³¹² Det ser ut som Ånden forhindrer det han pleier å ta initiativ til, nemlig evangelisering.³¹³ Vil dette si at DHÅ er en dynamisk karakter som forandrer seg gjennom fortellingen, fra å ta initiativ til misjon, til å forhindre det? Vil det si at DHÅ er en rund karakter som har flere ulike, og kanskje litt motstridende karaktertrekk?

Peterson mener ikke at Ånden forandrer seg her. Han mener at det var en grunn til at Ånden stengte alle veiene misjonærene prøvde å ta etter de hadde forlatt Lystra og Ikonium. Men dette avslører IF først for IL når misjonærene ankommer Troas, på samme måte som det først blir avslørt for Paulus når han får et syn mens han er i Troas.³¹⁴ Dette synet viser at Gud kaller dem til å forkynne evangeliet i Makedonia, og dermed Europa³¹⁵ Ånden hadde altså

³⁰³ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 191.

³⁰⁴ Powell, *What is narrative criticism?*, 52.

³⁰⁵ GNONT. Vol. 2, s.v. κωλύω.

³⁰⁶ Johnson, *The Acts of the Apostles*, 285.

³⁰⁷ GNONT. Vol. 1, s.v. εἴω.

³⁰⁸ GNONT. Vol. 1, s.v. εἴω.

³⁰⁹ Bock, *Acts*, 527.

³¹⁰ Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 2: The Acts of the Apostles*, 195.

³¹¹ Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 2: The Acts of the Apostles*, 195.

³¹² Pervo, *Acts*, 390.

³¹³ Shepherd Jr., *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts*, 222-223.

³¹⁴ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 455.

³¹⁵ Johnson, *The Acts of the Apostles*, 290.

hele tiden ledet dem i den retningen. Ånden hindrer dem derfor ikke i å drive misjon generelt. Men han hindrer disse reisene til Asia og Bitynia. Hur karakteriserer Ånden som en "mission director"³¹⁶ som leder Paulus til Europa³¹⁷ Bonnah mener at det kan argumenteres for at Åndens hindring av forkynnelsen i Asia bare var midlertidig, for både på slutten av andre misjonsreise og på den tredje reisen drar de til Efesus, som er i Asia (Apg 18,19-21; 19; 20,13-38).³¹⁸ Ånden kan altså også i denne teksten defineres som en statisk karakter. Han har det samme "evaluative point of view" som i Apg 13,1-3, han vil misjon.

Det andre spørsmålet var om Ånden er en rund eller flat karakter. Jeg synes dette er vanskelige betegnelser å bruke om Ånden. Hvis en karakter skal være rund, skal han være beskrevet med mange varierende trekk. Powell mener Jesus er en rund karakter, selv om han blir portrettert i et positivt lys. Han blir beskrevet veldig variert og noen ganger på en overraskende måte. Han er f.eks. både kritisk (Luk 11,37-52) og forsonende (Luk 23,34) i møte med sine fiender.³¹⁹ Det er ikke mange karakteristikk av Ånden i mine perikoper, og ikke i Acta som helhet heller. Han blir for det meste karakterisert indirekte, gjennom "showing". Hur sier om Ånden generelt at han taler og handler på viktige tidspunkt og leder Jesu etterfølgere til å vitne, Ånde inspirerer profeti og kommer med åpenbaringer gjennom visjoner/drømmer, tungetale, mirakler og nådegaver.³²⁰ Dette er store hendelser, men er det nok til å si at Ånden er en rund karakter? Og er det mulig å si at Ånden er en rund karakter ut fra denne ene perikopen? IL har nok fått et inntrykk av at Ånden leder på flere ulike måter enn han/hun hadde tenkt i utgangspunktet. Hindringer kan også være en del av Åndens ledelse (Apg 16,6-7). Ifølge Shepherd sier Foster at hvis en karakter ikke kan overraske, er den flat.³²¹ Men her overrasker Ånden ved først å hindre, for så å lede en ny vei. Man kan kanskje derfor si at Ånden er en rund karakter.

Mitt spørsmål er likevel om man kan snakke om runde og flate karakterer i det hele tatt når man snakker om guddommelige karakterer? Hur skriver at teorier både om karakterer og karakterisering fortsatt er debattert blant forskere.³²² Mange vil si at Fosters skille mellom runde og flate karakterer er for firkantet. Dette har forskjellige forskere kommet med ulike

³¹⁶ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 258.

³¹⁷ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 258.

³¹⁸ Bonnah, *The Holy Spirit*, 358.

³¹⁹ Powell, *What is narrative criticism?*, 55.

³²⁰ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 179-180.

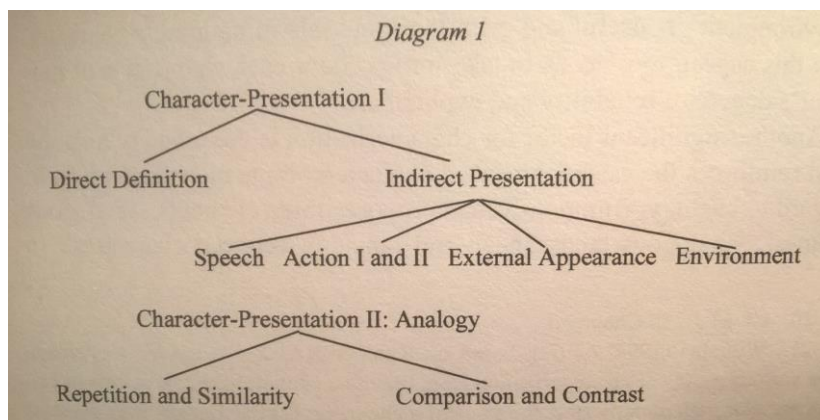
³²¹ Shepherd, *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts*, 68.

³²² Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 114-115.

løsninger på.³²³ Hochman lagde åtte kategorier som består av to motsetninger hver, for å få et større bilde. Disse kategoriene er:

1. "Stylization - Naturalism
2. Coherence - Incoherence
3. Wholeness - Fragmentariness
4. Literalness - Symbolism
5. Complexity - Simplicity
6. Transparency - Opacity
7. Dynamism - Staticism
8. Closure - Openness"³²⁴

Shephard bruker disse kategoriene for å beskrive DHÅ³²⁵ Men Hur stiller spørsmål til dette. Han spør om på hvilket grunnlag eller med hvilken begrunnelsen man kan bedømme den Hellige Ånd i hver kategori³²⁶ Shepherd trekker inn GT som grunnlag i én kategori, men ikke i alle. Og hvordan man definerer aspekter ved DHÅ kan variere. Hvis man skal vurdere Åndens "coherence - incoherence" ved å se på hvordan Ånden er portrettert som profetisk Ånd, er han veldig koherent. Mens hvis Ånden blir vurdert i lys av hvordan han handler og om han er konsekvent i forhold til rekkefølgen på tro, dåp, håndspåleggelse, tungetale, og åndsfylde, kan han bli sett på som ikke koherent. Rekkefølgen varierer i ulike tekster.³²⁷ Hur setter sammen sin egen modell for karakterpresentasjon.³²⁸

³²³ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 123-124.

³²⁴ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 124.

³²⁵ Shepherd, *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts*, 71-78; 250-253.

³²⁶ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 125.

³²⁷ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 125-126; Shepherd, *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts*, 251.

³²⁸ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 128.

Jeg ser at denne kan være nyttig når man studerer Lukas-Acta som helhet slik Hur gjør, eller bare Acta for den del. Men når man kun skal se på tre tekster, slik jeg gjør, blir dette for sammensatt. Mitt spørsmål er om ikke rett og slett Hurs definisjon av guddommelige karakterer med både "personligheter" og "personulikheter" er den mest fruktbare måten å vurdere Ånden på i kortere tekster. Det at han er en guddommelig karakter og derfor bare blir beskrevet kort og indirekte, kan vise hans kontroll og guddommelighet, men det viser ikke hele hans "personlighet". Hur skriver at selv ikke den "allvitende" og "allestednærværende" IF klarere å beskrive DHÅ helt koherent når det kommer til for eksempel utseende. Det er for gåtefullt.³²⁹ Ved å skulle plassere DHÅ innenfor en kategori som rund eller flat, blir han mye mindre enn han er.

I Apg 16,6-10 har IF vist gjennom showing at Ånden hindrer. Dette kan være en "personlighet". Samtidig hindrer han for å lede. IF insinuerer kanskje gjennom "showing", at Ånden, som en guddommelig karakter, vet mer enn reisefølget. Dette er i tilfelle en "personulikhet". Hvis han vet mer enn reisefølget, kan det være grunnen til at han ikke leder til Asia og Bitynia, men til Makedonia. Det kan se ut som han vet at mennesker i Makedonia vil ta imot evangeliet (f.eks Apg 16,14-15.32-33; 17,4-5.11-12) og kanskje han vet noe om timing, siden han lar Paulus forkynne i Asia senere? Tidligere har Peter sagt at Ånden har talt gjennom David noe som gikk i oppfyllelse på Peters tid (Apg 1,16). Paulus sier senere at Ånden talte gjennom Jesaja (Apg 28,25-27). Dette mener Hur viser at Ånden er en guddommelig karakter som både talte på Davids og Jesajas tid, men som også taler på apostlenes tid.³³⁰ Ånden transenderer tid. Han var i fortiden og er nå i de siste tider, slik som han lovet (Apg 2,17.33.38).³³¹

I tillegg til at Ånden blir beskrevet gjennom det han gjør, blir han i vers 7 kalt **τὸ πνεῦμα Ἰησοῦ** (Jesu Ånd) av IF. Dette er den eneste gangen i Acta at denne betegnelsen blir brukt på Ånden.³³² Dette er ikke en annen ånd enn DHÅ, men Ånden representerer Jesus. IF viser gjennom dette uttrykket, den nære relasjonen mellom Jesus og Ånden i misjonsoppdraget som er gitt til kirken. Både i slutten av Lukas, og i begynnelsen av Acta gir Jesus løfte om at DHÅ skal komme og gjøre disiplene i stand til å fullføre det oppdraget Jesus har gitt dem (Luk 24,48-49; Apg 1,4.8). I sin tale på pinsedag sier Peter "Han ble opphøyd til Guds høyre hånd og mottok fra sin Far Den hellige ånd som var lovet oss, og den har han nå øst ut, slik dere ser og hører" (Apg 2,33). Bonnah skriver: "The Spirit is the promise of the Father, but it is Jesus

³²⁹ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 129-130.

³³⁰ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 150.

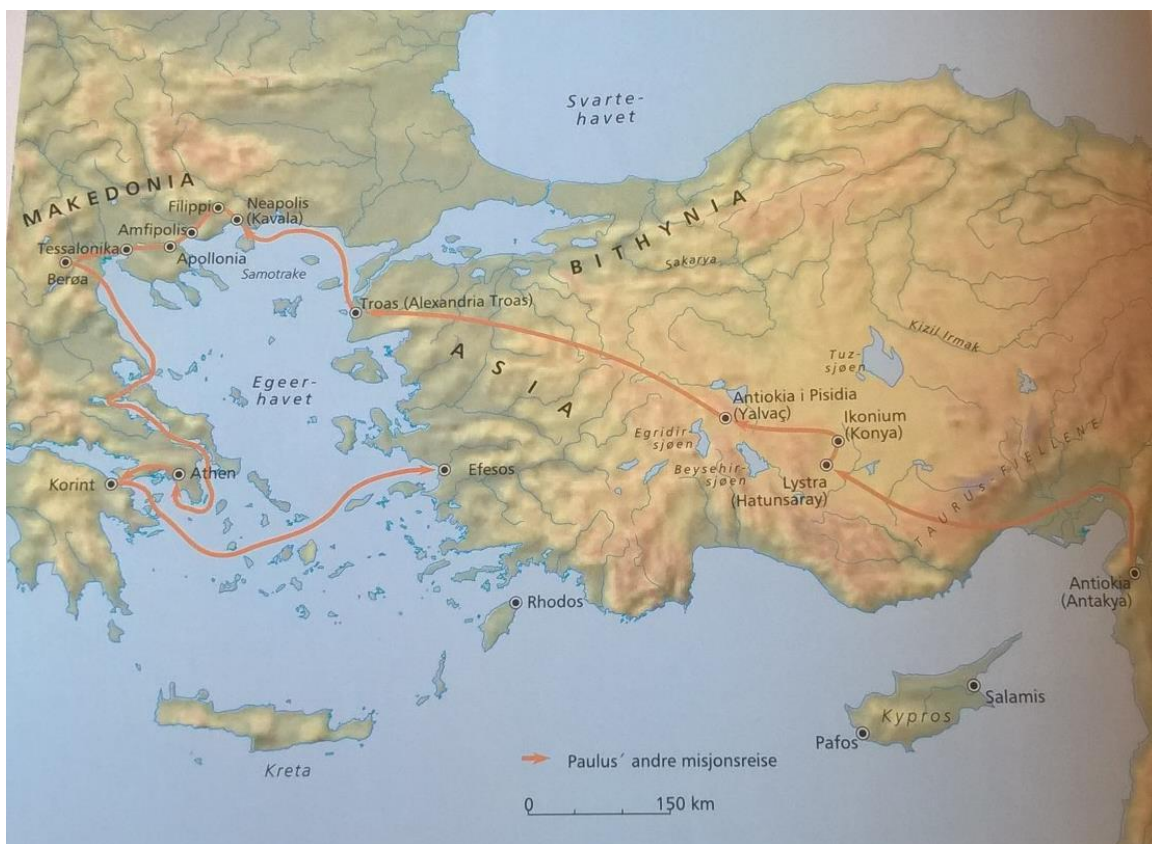
³³¹ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 130.

³³² Johnson, *The Acts of the Apostles*, 285.

who has given it to the Church, and the work of the Spirit in the Church now is the work of the exalted Lord, Jesus"³³³. Uttrykket "Jesu Ånd" viser ikke bare at Jesus gir Ånden til sine disipler, men at Jesus fortsetter å handle gjennom Åndens kraft og Åndens handlinger. Jesus gir sin Ånd til sine tjenere, profetene, for at de skal være i stand til å gjøre hans vilje.³³⁴ Ånden handler altså i samsvar med Jesu vilje, og Åndens "evaluative point of view" er det samme som Jesus sitt.

3.2.3 Setting

I denne perikopen beveger karakterene seg over ganske store områder på tross av at selve fortellingen ikke er lang. Paulus befinner seg på sin andre misjonsreise.³³⁵

Kart over Paulus' andre misjonsreise.³³⁶

I begynnelsen av reisen drar Paulus og Silas tilbake til de stedene hvor Paulus og Barnabas var på sin første reise. De besøker menighetene de har plantet, forteller dem hva de har blitt enige om på apostelmøtet i Jerusalem og ber dem holde dette, i tillegg til å oppmuntre dem i troen (Apg 15,36-16,5). IF avslutter fortellingen om besøket hos menighetene i

³³³ Bonnah, *The Holy Spirit*, 361.

³³⁴ Shepherd, *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts*, 223.

³³⁵ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 573.

³³⁶ Paul Lawrence, *Historisk bibelatlas*, oversatt av Eyolf Berg (Oslo: Lunde forlag og Luther forlag, 2008), 154.

områdene fra "den første misjonsreisen" med en oppsummering om at disse menighetene vokste (Apg 16,5). Fra vers 6 legger altså Paulus og hans reisefølge de kjente områdene bak seg, de ønsker å "bryte nytt land". Det er da utfordringene kommer.³³⁷

I denne fortellingen blir det nevnt flere geografiske navn i Lilleasia. Og misjonærene blir til slutt kalt til Makedonia, som ligger på den andre siden av Egeerhavet. De geografiske områdene som blir nevnt er det frygiske og galatiske området, Mysia, Asia og Bitynia. De to sistnevnte er steder Ånden hindrer dem å dra (Apg 16,6-7). De ender opp i Troas (Apg 16,8), som var et viktig handelssenter og en sentral havneby med mye trafikk mellom Lilleasia og Europa.³³⁸ Mysia var et område nordvest i Lilleasia og en del av provinsen Asia. Området Bitynia formet sammen med Pontus en romersk provins nordvest i Lilleasia.³³⁹ Det er mye usikkerhet rundt akkurat hvor reiseruten gjennom Lilleasia gikk. Er det snakk om Nord-Galatia eller Sør-Galatia?³⁴⁰ Siden mitt fokus er DHÅs ledelse, går jeg ikke inn i denne geografiske debatten.³⁴¹ I forhold til min problemstilling holder det å vite at Paulus og hans reisefølge ble hindret to ganger av DHÅ på reisen gjennom Lilleasia (Apg 16,6-7).

Da de kom til Troas, ble de kalt til Makedonia (Apg 16,8-10). Dette var en region i fjellene nord i Hellas.³⁴² Grekerne så på makedonerne som barbarer.³⁴³ Befolkningen besto av et mangfold både når det gjaldt etnisitet og språk.³⁴⁴ Det var en romersk provins³⁴⁵ som lå på vestsiden av Egeerhavet.³⁴⁶ Som nevnt viser dette at misjonærene ble kalt til nye geografiske områder.³⁴⁷ De måtte krysse havet. De ble også kalt til å krysse nye etniske grenser.³⁴⁸ De fortsetter lenger bort fra Jerusalem og mot "jordens ender" (Apg 1,8).

3.2.4 Narrative mønstre

IF kan som sagt bruke ulike narrative mønstre til å strukturere teksten for å fortelle historien. Ett litterært virkemiddel er kontraster.³⁴⁹ Det kan se ut som det er en kontrast mellom visse deler av Lilleasia på den ene siden, og Makedonia på den andre. IL kan få et inntrykk av at Lilleasia er stengt, mens Makedonia er åpent. I Lilleasia blir Paulus og hans reisefølge hindret

³³⁷ Bonnah, *The Holy Spirit*, 349.

³³⁸ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 454-455.

³³⁹ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 578.

³⁴⁰ Fitzmyer mener det var Nord-Galatia. Witherington mener det er snakk om Sør-Galatia. Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 578; Witherington, *The Acts of the Apostles*, 478.

³⁴¹ Kartet over er ikke en fasit. Men det viser stedsnavnene som er nevnt i teksten for å hjelpe leseren.

³⁴² Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 579.

³⁴³ Bock, *Acts*, 528.

³⁴⁴ F.F. Bruce, "Macedonia", *The Anchor Bible Dictionary* 4: 454-457, 454.

³⁴⁵ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 579.

³⁴⁶ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 456.

³⁴⁷ Se punkt "3.2.1 Hendelser".

³⁴⁸ Bruce, "Macedonia", 454.

³⁴⁹ Powell, *What is narrative criticism?*, 32.

i å forkynne (Apg 16,6-7), mens synet Paulus ser av den Makedonske mannen gir inntrykk av at Makedonerne står med åpne armer og ber om hjelp (Apg 16,9). Samtidig ser IL i den videre fortellingen at det er både motstand (Apg 16,16-24; 17,5-9.13) og åpenhet (Apg 16,13-15.25-40; 17,1-4.10-12) i Makedonia. Men selv om reisefølget møter motstand, får de likevel forkynt evangeliet, og mennesker kommer til tro og flere blir døpt (Apg 16,13-15.25-40; 17,1-4.10-12).

Paulus' syn av mannen fra Makedonia kan også være et "vendepunkt". "Vendepunkt" er et punkt i historien hvor det skjer en forandring, enten fra det positive til det negative eller motsatt.³⁵⁰ I denne fortellingen går det fra det negative til det positive, plutselig "åpner det seg en dør" til Makedonia. Frem til dette punktet har misjonærene lagt planer og satt opp flere reiseruter, men blitt hindret av Ånden i å dra dit (Apg 16,6-7). IL opplever dette som frustrerende. Men når reisefølget ankommer Troas, skjer det plutselig en forandring. Gud gir Paulus dette synet som viser hvor de skal ta veien videre. (Apg 16,9-10). Gud leder. De er på rett spor.

3.2.5 Oppsummering Åndens ledelse

Hvordan blir Åndens ledelse beskrevet i denne perikopen? Ved første øyekast, ser det ut som Ånden forhindrer det han pleier å ta initiativ til, nemlig evangelisering. Men ved å lese hele denne fortellingen i ett, viser det seg at det ikke handler om å hindre evangelisering, men å lede til evangelisering et annet sted enn Paulus og hans reisefølge hadde planlagt. Ånden leder misjonærenes reiserute. Det er Åndens hindringer som får dem til å ta den ruten de tar, og dermed ende opp i Troas. Og der får Paulus et syn. Dette tyder på at det var den veien Ånden ville lede dem hele tiden. Dessuten viser det at Ånden leder litt og litt.

Åndens ledelse ser ut til å være tett knyttet til både Jesus og Gud. Ånden blir kalt "Jesu Ånd". Jesus fortsetter å handle gjennom Åndens kraft og Åndens handlinger. Jesu ledelse og Åndens ledelse henger sammen. Når Paulus får et syn, forklarer IF det som Guds ledelse. Det ser altså ut som Åndens hindringer i Lilleasia og Guds ledelse til Makedonia henger sammen. Spørsmålet er om vi ut fra dette bare kan si at Gud leder gjennom syn, eller at også Ånden leder gjennom syn. Joel hadde lovet at når DHÅ kom, skulle de troende få syn og drømmer (Joel 3,1; Apg 2,17). Derfor henger DHÅs ledelse og syn tett sammen.

Ånden leder altså også her reisefølget til videre misjon og evangelisering. Han leder til nye geografiske områder og nye folkegrupper. Han leder på kritiske punkt i historien, når karakterene trenger retning.

³⁵⁰ Powell, *What is narrative criticism?*, 33.

3.3 Apg 10,1-48 Peter og Kornelius

En viktig episode når det kommer til Åndens ledelse av urkirken, er fortellingen om Peter og Kornelius.³⁵¹ Også her vil jeg først se på hendelsene som finner sted, deretter karakterene, og til slutt setting. Karakterene som det blir fortalt om i hendelsene vil først bli studert under "Karakterer"³⁵², jeg tror likevel det er mest oversiktlig å studere hendelsene først, for å få et bilde av hva som skjer.

3.3.1 Hendelser

Vi befinner oss nå tidligere i fortellingen enn i de forrige to perikopene. Evangeliet har spredt seg til Samaritanene (Apg 8,4-25) og en Etiopisk hoffmann (Apg 8,26-40), Paulus har blitt kalt av Gud (Apg 9,1-25) og IF har fortalt at Peter også har beveget seg ut av Jerusalem og lenger ut i periferien, til Jaffa. Han har helbredet syke og reist opp en kvinne fra de døde (Apg,9,32-43).³⁵³ IL vet altså at Peter befinner seg i Jaffa når denne perikopen starter.

I denne perikopen forteller IF om hvordan DHÅ falt over hedninger for første gang, og hvordan både Kornelius og Peter ble ledet for at det skulle skje. Ikke all den guddommelige ledelsen i denne episoden tilskrives direkte DHÅ. Samtidig er det ikke helt tydelig hvem som leder når. Er det en engel eller Ånden som ber Kornelius sende de tre mennene til Peter? Eller er det Ånden gjennom en engel? (Apg 10,3-6.19-20). Det blir heller ikke sagt om det er Gud, Jesus eller Ånden som gir synene (Apg 10,3-6.9-16.22.30-32). Fordi dette er tett knyttet sammen, vil jeg se på alle disse hendelsene.

Kort sagt kan vi si at denne fortellingen handler om hvordan både Peter og Kornelius får guddommelige tilskyndelser som leder Peter til Kornelius (Apg 10,1-33). Der forkynner han evangeliet (Apg 10,34-43) og Ånden faller over Kornelius' hus, som består av hedninger (Apg 10,44-45). Vi skal nå gå nærmere inn på de ulike hendelsene.

3.3.1.1 Bønn

IF forteller at både Kornelius og Peter får syn (Apg 10,3.9-13.17). Ordet **ὄραμα** (Apg 10,3.17), ble også brukt om synet Paulus hadde om natten av mannen som kalte ham over til Makedonia (Apg 16,9), og kan altså bety "noe man ser, syn, visjon"³⁵⁴. Når det gjelder Peter, står det "kom han i ekstase" (Apg 10,10). BDAG oversetter **ἔκστασις** i dette verset med "trance". Transe i denne sammenheng er assosiert med guddommelig inngripen.³⁵⁵ Jeg vil

³⁵¹ Bonnah, *The Holy Spirit*, 197.

³⁵² Se punkt "3.3.2 Karakterer".

³⁵³ Johnson, *The Acts of the Apostles*, 186.

³⁵⁴ GNONT. Vol. 2, s.v. ὄραμα.

³⁵⁵ BDAG, s.v. ἔκστασις.

heller oversette ἐγένετο ἐπ' αὐτὸν ἑκστασις med "kom det en transe over ham".³⁵⁶ "αὐτὸν" står i akkusativ, mens "ἑκστασις" står i nominativ, og er altså subjektet. Dette var dermed noe som ble påført ham utefra. Det er samme ord som er brukt i LXX for det hebraiske מַרְדָּמָה som er den dype søvnen som kommer over Adam og Abraham (1 Mos 2,21; 15,12).³⁵⁷ Det er altså Gud som gir denne transen. For både Kornelius og Peter, kommer disse synene i forbindelse med bønn (Apg 10,9.30). Kornelius fikk synet sitt ved den niende time (Apg 10,3). Dette var bønnetid i tempelet i forbindelse med kveldsofferet. Mange jøder i diasporaen fulgte tempelets bønnetider i synagogene sine. Det kan være Kornelius også gjorde det siden han ba på denne tiden, men han ba hjemme.³⁵⁸ Engelen påpeker også at Gud har hørt Kornelius' bønner (Apg 10,4). Disse bønnene blir beskrevet som et offer (Sal 141,2).³⁵⁹ Peter ber også når han får et syn. Han ber ikke til noen spesiell bønnetid. Men bønnen gjør ham ekstra mottagelige for guddommelig inngripen.³⁶⁰ Bønn setter fokus på Gud.³⁶¹

3.3.1.2 Kornelius' syn

Kornelius får altså et syn (Apg 10,3-6). Han ser en engel. Engler har en viktig oppgave i Acta som Guds hjelpere (Apg 5,19; 8,26; 10,3; 12,7; 27,23). De dukker opp på viktige punkt i fortellingen. De gir ledelse og hjelper viktige personer i fortellingen. I denne perikopen åpenbarer Gud sin vilje bla. gjennom denne engelen.³⁶² Han tiltaler Kornelius ved navn. Kornelius' første reaksjon i møte med engelen er som så ofte når mennesker møter engler - frykt. Hans neste reaksjon er å spørre hva engelen vil. Engelen svarer: "Dine bønner og gaver til de fattige har steget opp til Gud, så han er blitt minnet om deg" (Apg 10,4). Kornelius har søkt Gud, og nå svarer Gud ham. Engelen gir Kornelius beskjed om å sende noen menn for å hente Peter i Jaffa. Han får detaljerte beskrivelser av hvor de skal finne Peter (Apg 10,5-6), men han får ikke vite hvorfor han skal gjøre dette.³⁶³

3.3.1.3 Peters syn

Neste dag mens Kornelius' menn er på vei til Jaffa, får Peter et syn. Han er på taket og ber når han kommer i transe. Han er også sulten (Apg 10,9-10). Det han får er et syn av, er mat. Peterson mener at IF gjennom å fortelle begge disse detaljene, nemlig at Peter ber og er

³⁵⁶ Min oversettelse. Se også BDAG, s.v. ἑκστασις; Peterson, *The Acts of the Apostles*, 329; Johnson, *The Acts of the Apostles*, 183.

³⁵⁷ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 454.

³⁵⁸ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 327.

³⁵⁹ Bock, *Acts*, 387.

³⁶⁰ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 329.

³⁶¹ Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 2: The Acts of the Apostles*, 129.

³⁶² Peterson, *The Acts of the Apostles*, 327.

³⁶³ Bock, *Acts*, 387.

sulten, viser at begge deler gjorde ham mottakelig for det synet han fikk.³⁶⁴ Mens Pervo foreslår at Peters sult kan indikere at han fastet.³⁶⁵ Dette er interessant, siden både bønn og faste er nevnt i sammenheng med Åndens tiltale i Apg 13,1-3. I GT ser vi dessuten at Daniel ser syn i forbindelse med faste (Dan 10,2-9)³⁶⁶

Peter ser ingen engel men, "at himmelen hadde åpnet seg, og at noe dalte ned; det så ut som en stor duk som ble firt ned mot jorden etter de fire hjørnene." (Apg 10,11). At himmelen åpner seg er flere ganger starten på en guddommelig åpenbaring (Luk 3,21; Apg 7,56). Duken som kommer ned er full av ulike dyr og fugler (Apg 10,13). Dette er dyrene og fuglene som er nevnt i skapelsesberetningen i 1 Mos 1,20-24. Peter blir befalt å spise hvilket som helst dyr som er på duken.³⁶⁷ Både **θῦσον** (av **θύω**, slakte³⁶⁸) og **φάγε** (av **ἐσθίω**, spise³⁶⁹) står i imperativ. Dette var imot spiseforeskriftene i Toraen, som 3 Mos 11,1-47; 20,25-26. Peter svar er derfor: "Det kan jeg ikke, Herre! For jeg har aldri spist noe vanhellig og urent." (Apg 10,14). Han nekter å spise dette, selv om han tolker stemmen som guddommelig. Han tiltaler nemlig stemmen som **κύριος** (Herre). Kanskje Peter tolker dette som om han blir satt på prøve, og han ønsker å være trofast mot loven, slik trofaste jøder i tidligere tider hadde vært (Dan 1,8; 1 Makk 1,62-63).³⁷⁰ Svaret Peter får, er: "Det som Gud har sagt er rent, må ikke du kalle urent" (Apg 10,15). Det skjer tre ganger (Apg 10,15).

Bruker IF konflikt her for å få fremdrift i fortellingen? Er det en konflikt mellom Peter og Gud? Eller sier Gud rett og slett imot sitt eget ord? Jesus sa: "Ikke noe av det som kommer inn i mennesket utenfra, kan gjøre det urent. Nei, det er det som går ut fra mennesket, som gjør mennesket urent." (Mark 7,15). Det virker ikke som Peter er påvirket av Jesu ord (Apg 10,14). Denne fortellingen om Jesus finnes både hos Matteus og Markus (Matt 15,1-20; Mark 7,1-23), men ikke hos Lukas.³⁷¹ Derfor har ihvertfall ikke IF presentert dette for IL tidligere. Vil det si at han presenterer Gud som inkonsekvent? Peterson mener at Gud kan redefinere grensene i "evangeliets tidsalder". Han skriver at det som var implisitt i Jesu lære, i denne teksten er helt eksplisitt. Bestemmelsene i loven om "rent" og "urent" var midlertidige. Disse lovene var der for at Israel skulle kunne leve som et hellig folk, frem til den nye pakts tid. Fra da av kunne jøder og hedninger motta tilgivelse og helliggjørelse gjennom troen på Jesus.³⁷²

³⁶⁴ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 329.

³⁶⁵ Pervo, *Acts*, 269.

³⁶⁶ Pervo, *Acts*, 296.

³⁶⁷ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 329.

³⁶⁸ GNONT. Vol. 1, s.v. θύω.

³⁶⁹ GNONT. Vol 1, s.v. ἐσθίω.

³⁷⁰ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 329-330.

³⁷¹ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 330.

³⁷² Peterson, *The Acts of the Apostles*, 330.

Det har altså skjedd et skille i og med Jesu oppstandelse. Gud er ikke i konflikt med seg selv i denne fortellingen. Gjennom å erklære at ingen av disse dyrene er urene, gjør Gud det mye lettere for jødekristne å ha bordfelleskap med hedninger.³⁷³ Men det kan likevel være at IF tegner en konflikt i Peter. Det tar litt tid for Peter å bli overbevist om at dette er Guds vilje.³⁷⁴ Men etterhvert som IL leser videre, viser det seg at Peter får mer og mer forståelse av hva synet betyr (Apg 10,28).

Det er også diskutert om dette synet handler om mat, eller om det rett og slett er en lignelse om at hedningene ikke er urene.³⁷⁵ Peters syn blir nemlig ikke forklart noe sted i Acta. Likevel er det noen hint i teksten. Peter sier til Kornelius at Gud har vist ham at han "ikke skal kalle noe menneske vanhellig eller urent" (Apg 10,28) og at han virkelig forstår at "Gud ikke gjør forskjell på folk, men at han fra alle folkeslag tar imot hver den som frykter ham og gjør det som er rett" (Apg 10,34-35). Dette gjør at noen vil tolke Peters visjon allegorisk. Den handler om hvordan jøder og hedninger skal leve sammen i framtiden i det kristne fellesskapet. Samtidig vil det at jøder og hedninger lever sammen, føre til at spørsmålet om spiseforeskrifter kommer opp og hvordan de skal forholde seg til disse foreskriftene. Bonnaah mener IF indirekte svarer på spørsmålet om spiseforeskrifter ved å fortelle at Peter bor flere dager hos Kornelius og familien hans (Apg 10,48). Det må bety at Peter spiser med dem. Det var dette Peter ble beskyldt for; å ha spist med hedninger (Apg 11,3). Men det de jødekristne i Jerusalem fokuserer på når de har hørt Peter fortelle hva som skjedde hos Kornelius, er ikke spiseforeskrifter, men hedningenes omvendelse (Apg 11,18)³⁷⁶

3.3.1.4 Ledelse - hvem og hvordan?

Hvem er det som leder Peter? Som nevnt omtaler Peter stemmen som taler til ham i synet som "Herre" (Apg 10,14). Ifølge Haenchen er det usikkert hvem denne stemmen tilhører.³⁷⁷ Shepherd er uenig i dette. Ved å svare "Herre", mener Shepherd at Peter svarer som om stemmen tilhører den oppstandne Jesus. Senere omtaler han dette synet, som et syn fra Gud (Apg 10,28). IF blander fritt hvilke guddommelige karakterer som leder i denne fortellingen. Shepherd skriver at IF bruker hele spekteret av guddommelige karakterer: engelen, den oppstandne Kristus og DHÅ. Alle disse representerer Gud. Gud er ikke en eksplisitt karakter

³⁷³ Bock, *Acts*, 390.

³⁷⁴ Bock, *Acts*, 390.

³⁷⁵ Witherington, *The Acts of the Apostles*, 350.

³⁷⁶ Bonnaah, *The Holy Spirit*, 188-189.

³⁷⁷ Ernst Haenchen, *The Acts of the Apostles. A commentary*, oversatt av Bernard Noble and Gerald Shinn (Oxford: Basil Blackwell, 1982), 348.

i "story as discoursed" i Apg 10³⁷⁸, altså slik IF formidler fortellingen.³⁷⁹ Men det er veldig tydelig at det er Gud som er på ferde her, og står bak disse karakterene. Det er han som driver fortellingen fremover.³⁸⁰ Dette så vi også i Acta 16, hvor DHÅ hindret reisefølget flere ganger (Apg 16,6-7), før de til slutt fikk et syn som de forsto var fra Gud (Apg 16,9-10). Ifølge Bock er det Gud som står bak de guddommelige karakterene. De taler på hans vegne, og dermed også på DHÅs vegne.³⁸¹

Hvordan leder Ånden? Og hvordan leder Gud generelt i denne fortellingen? Gud leder fra to sider.³⁸² Både Peter og Kornelius får syn (Apg 10,3-6.9-16). Det ser også ut som Gud leder gjennom å åpne litt og litt. Den som får åpenbaringen ser ikke hele bildet. Kornelius får beskjed om å sende noen menn for å hente Peter, men han får ikke vite hvorfor.³⁸³ Likevel er han lydig og sender mennene (Apg 10,7-8). Mennene legger i vei. Før IF forteller om Peters syn, forteller han at "Dagen etter, mens de [Kornelius' menn] var underveis og nærmet seg Jaffa, gikk Peter opp på taket for å be" [min utheving] (Apg 10,9). Her viser IF hvordan ledelsen er tydelig, ved at det skjer noe flere steder på en gang. Ved å vise hvordan dette skjer parallelt, viser IF sammenhengen mellom de to synene.³⁸⁴ Når det gjelder Peter, ser det ut som Gud også her åpenbarer litt for ham av gangen. Først får han et syn, men han skjønner ikke hva det betyr. Det står at han var i "villrede om hva dette synet skulle bety" (Apg 10,17) og at han "tenkte [...] på synet" (Apg 10,19). Mens Peter står og er i villrede ankommer altså mennene til Kornelius porten til huset hvor Peter holder til. Samtidig taler Ånden direkte til Peter og sier: "Her er tre menn som spør etter deg. Skynd deg og gå ned; du skal følge med dem uten å nøle, for jeg har sendt dem." (Apg 10,19b-20). Ånden svarer ham altså ikke på hva synet betyr.³⁸⁵ Men Peter får en konkret beskjed om å følge tre menn (Apg 10,19)³⁸⁶, og det må være en bekreftelse når han ser at det faktisk er tre menn (Apg 10,21). Det må også virkelig være en bekreftelse for utsendingene til Kornelius å finne en mann med navn Simon Peter hos garveren Simon i Jaffa (Apg 10,5-6.17-18.21). Ånden sier ikke noe mer om hva som skal skje hvis Peter følger disse mennene. Peter er lydig. Han sier "Det er meg dere spør etter" (Apg 10,21). Men samtidig må han spørre dem: "Hva er grunnen til at dere er kommet?" (Apg 10,21). Det vet han altså ikke. Når Peter ankommer

³⁷⁸ Shepherd, *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts*, 199.

³⁷⁹ Powell, *What is narrative criticism?*, 23.

³⁸⁰ Shepherd, *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts*, 199.

³⁸¹ Bock, *Acts*, 391.

³⁸² Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 2: The Acts of the Apostles*, 132.

³⁸³ Bonnah, *The Holy Spirit*, 187.

³⁸⁴ Bonnah, *The Holy Spirit*, 187.

³⁸⁵ Bonnah, *The Holy Spirit*, 340.

³⁸⁶ Witherington, *The Acts of the Apostles*, 351.

Kornelius hus, sier han at Gud har vist ham at en "ikke skal kalle noe menneske vanhellig eller urent" (Apg 10,28). Samtidig lurer han fortsatt på hvorfor Kornelius har sendt bud på ham (Apg 10,29). Så forteller Kornelius om synet han har hatt (Apg 10,30-33), og sier de vil høre det Herren har pålagt Peter. Mitt spørsmål er: Har Peter visst hva han skulle si før på dette tidspunktet? Eller er det Kornelius' syn som utløser det hele (Apg 10,34-35)? Peter forkynner evangeliet (Apg 10,34-43), og mens han gjør det, faller DHÅ (Apg 10,44), akkurat slik Ånden gjorde på pinsedag (Apg 10,45-47). Dette hadde kanskje ikke Peter forventet. Det virker ihvertfall som det jødiske reisefølget hans ble forskrekket (Apg 10,46-48). Ånden bekrefter altså ledelsen sin ved å falle på alle som var tilstede (Apg 10,44).

Denne fortellingen er altså full av Guds ledelse. Peters "misjonstur" til Cæsarea er Guds plan. Peter hadde kanskje aldri dratt dit om ikke Gud ledet så tydelig. Gjennom hele denne fortellingen, tar Gud initiativ. Han gir syn, Ånden taler og Ånden faller. IF tegner et bilde av Ånden som lederen for dette oppdraget. Ånden leder til misjon. Det er Ånden som sier at Peter ikke må nøle, men bli med de mennene som han (Ånden) har sent (Apg 10,19-20). Og det er Ånden som faller på Kornelius og hans venner og slektninger, slik at de blir inkludert inn i kirken. At Ånden faller bekrefter at Gud ikke gjør forskjell på folk, slik Peter har tolket synet han fikk (Apg 10,34-35.44).³⁸⁷

Haenchen mente at i Lukas-Acta gjør IF Guds hånd veldig tydelig, for å vise Guds rolle i kirkens historie. Han skriver at Lukas så og si tar bort alle menneskelige valg. I stedet for at IF viser Guds ledelse i og gjennom menneskelige valg, vises Guds ledelse gjennom en rekke overnaturlige hendelser. Dette tydeliggjør at det er Gud, ikke mennesker, som handler. Haenchen ser ikke på dette som en positiv side ved Lukansk teologi. Han skriver: "But here faith loses its true character of decision, and the obedience from faith which Luke would have liked to portray turns into something utterly different: very nearly the twitching of human puppets."³⁸⁸ Tannehill mener at IFs presentasjon av Guds ledelse i denne fortellingen er mer sammensatt enn det Haenchen påstår. Han går gjennom fortellingen og viser at menneskelige valg spiller en rolle. Selv om Peter og Kornelius ser syn, er disse ufullstendige. Hverken Peter eller Kornelius får vite hele bildet. Tannehill kaller synene "guddommelige tilskyndelser"³⁸⁹, og sier at de krever menneskelig refleksjon og handling. Kornelius får vite navnet på Peter og hvor han befinner seg, men han er nødt til å faktisk sende noen for å hente Peter hvis det skal skje noe mer. Peter skjønner ikke meningen av synet i begynnelsen. Hvis ikke Kornelius

³⁸⁷ Bonnah, *The Holy Spirit*, 197.

³⁸⁸ Haenchen, *The Acts of the Apostle*, 362.

³⁸⁹ Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 2: The Acts of the Apostles*, 128, min oversettelse.

hadde handlet på den tilskyndelsen han fikk, hadde ikke Peter funnet ut hva meningen med synet var. Og hvis ikke Peter hadde handlet på Åndens tiltale, hadde hverken han eller Kornelius funnet ut av hva synene deres handlet om. I tillegg nevner Tannehill noe vi allerede har sett på, nemlig at både Peter og Kornelius ber når de får synene. Og Ånden taler til Peter mens han grubler på hva synet betyr. Disse menneskene søker altså Gud aktivt. Samtidig gir ikke Ånden hele svaret på hva synet betyr, men Peter må følge Kornelius' utsendinger for å finne ut av det.³⁹⁰

Tannehill påpeker at det er vanskeligere å finne noen menneskelige valg når det kommer til at Ånden faller på alle i Kornelius' hus. Samtidig måtte disse menneskene ta et valg om å samles, og de er antageligvis forventningsfulle og åpne for Peters budskap. De jødekristne som blir overrasket over at DHÅ faller på hedningene, blir ikke tvunget av Gud til å tro at dette er Ånden, men de gjenkjenner sine egne erfaringer (Apg 10,46-47).³⁹¹ Jeg er enig med Tannehill i at menneskene absolutt må ta mange valg i denne historien og det er et viktig poeng i forhold til den guddommelige ledelsen i denne fortellingen. Samtidig tror jeg det er viktig akkurat når det gjelder at Ånden kommer over alle i Kornelius' hus (Apg 10,44), at dette er Guds suverene handling. Bock mener det ikke er noe tvil om at dette er Guds initiativ. Peter understreker dette når han forteller til de kristne i Jerusalem hva som har skjedd hos Kornelius (Apg 11,15-17).³⁹²

Tannehill mener vi også ser noe mer i denne fortellingen. Nemlig ledelse gjennom samtale mellom mennesker. I denne fortellingen blir synene formidlet flere ganger av ulike personer (se "narrative mønstre")³⁹³. IF er altså ikke bare opptatt av hva som skjedde, men hvordan dette ble videreformidlet. Det er gjennom denne prosessen at de som hadde synene forstår hva synene deres betyr. Det er f.eks. gjennom å høre om Kornelius' syn fra utsendingene hans, og å møte alle som er samlet i Kornelius' hus, at Peter forstår noe om hva hans eget syn handler om, nemlig at han ikke skal kalle noe menneske vanhellig eller urent (Apg 10,28). Når Kornelius så gjenforteller synet sitt med flere detaljer, gir dette mer tolkningsgrunnlag for Peter, og han forstår at det ikke bare handler om hvordan han oppfører seg mot hendninger, men at Gud faktisk aksepterer hedningene og ikke gjør forskjell på folk

³⁹⁰ Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 2: The Acts of the Apostles*, 128-129.

³⁹¹ Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 2: The Acts of the Apostles*, 129-130.

³⁹² Bock, *Acts*, 400.

³⁹³ Se punkt "3.3.4 Narrative mønstre".

(Apg 10,34-35). Kornelius forstår hva synet hans handler om først når Peter forteller sin nye innsikt om at det ikke er forskjell på folk for Gud, og Peter forkynner evangeliet.³⁹⁴

Menneskene i denne fortellingen er altså ikke "tråddukker" som Gud styrer. IF presenterer et mer sammensatt bilde av hvordan menneskene reagerer på Guds ledelse. Acta 10 handler om åpne mennesker som opplever "guddommelige tilskyndelser", mennesker som er lydige mot ledelsen de får, selv om det er mye de ikke forstår. Denne fortellingen handler også om åpenhet for andre mennesker og at karakterene deler med hverandre hva de har sett, og gjennom det forstår de mer av Guds ledelse.³⁹⁵

3.3.1.5 Åndens bekreftelse

Peter kommer altså til Kornelius' hus. Etter å ha hørt Kornelius fortelle om synet sitt, forkynner Peter evangeliet for alle som er samlet (Apg 10,34-43). Mens Peter holder på å forkynne, faller Ånden (Apg 10,44). Ordet som blir brukt her er **ἐπιπίπτω**. Ifølge BDAG brukes dette ordet flere steder når DHÅ "kommer over noen"³⁹⁶ (Apg 8,16.39; 10,44; 11,15; 19,6). Det brukes også i LXX i Esek 11,5 om Herrens Ånd som kom over Esekiel.³⁹⁷ Det at DHÅ kom over dem (Apg 10,44) og at "Den hellige ånds gave også ble øst ut" over dem (Apg 10,45) viste seg på to måter: de talte i tunger og lovpriste Gud. For det første altså gjennom **λαλούντων γλώσσαις**, de talte i tunger. BDAG oversetter **γλῶσσα** med "ecstatic language, ecstatic speech, tongue"³⁹⁸ Dette var et ord som ble brukt også i gresk religion om et uforståelig språk som folk i religiøs ekstase kunne få. Det trengte tyding.³⁹⁹ Dette er samme ord som brukes på pinsedag (Apg 2,4). Men da talte de ulike språk (**λαλεῖν ἑτέροις γλώσσαις**, Apg 2,4), noe som gjorde at folk kunne høre sitt eget språk (Apg 2,7-11). Det er altså likheter og ulikheter mellom denne episoden og pinsedag.⁴⁰⁰ Likevel ser det ut som IF ønsker å understreke likhetene ved at Ånden begge steder gav tunger. Peters jødiske reisefølge blir meget overrasket over dette (Apg 10,45)⁴⁰¹ og Peters reaksjon er at "Disse har fått Den hellige ånd slik som vi" (Apg 10,47). De får del i pinsen som ble gitt til jødene i Jerusalem først.⁴⁰²

³⁹⁴ Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 2: The Acts of the Apostles*, 130-131.

³⁹⁵ Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 2: The Acts of the Apostles*, 131.

³⁹⁶ BDAG, s.v. ἐπιπίπτω, min oversettelse.

³⁹⁷ BDAG, s.v. ἐπιπίπτω.

³⁹⁸ BDAG, s.v. γλῶσσα.

³⁹⁹ BDAG, s.v. γλῶσσα.

⁴⁰⁰ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 340.

⁴⁰¹ Shepherd, *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts*, 201.

⁴⁰² Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 460.

Den andre virkningen av Ånden er **μεγαλυνόντων τὸν θεόν**, de priste Gud. **μεγαλύνω** betyr i denne sammenheng "å forherlige, prise"⁴⁰³ Dette ordet er vanlig i LXX, f.eks. Sal 33,4 (Bibel2011: Sal 34,4).⁴⁰⁴ Bonnah mener effekten her også er den samme som på pinsedag hvor de talte om Guds storverk (Apg 2,11). Både tungetalen og det at de priser Gud, viser at Ånden er tilstede.⁴⁰⁵

Bonnah mener det er rett å beskrive denne hendelsen med ordet "Pinse". Dette vises gjennom at Peter tre ganger bruker pronomenet **ἡμεῖς** (vi) når han referer til denne hendelsen. Først når det handler om spørsmålet om hedningene kan nektes dåp: "Disse har fått Den hellige ånd *slik som vi*" (**οἵτινες τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔλαβον ὡς καὶ ἡμεῖς**, [min utheving], Apg 10,47). Deretter når han forsvarer for de kristne i Jerusalem at han tok inn hos hedninger: "[...]kom Den hellige ånd over dem, *akkurat som over oss i begynnelsen*" ("**ἐπέπεσεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτοὺς ὡσπερ καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἐν ἀρχῇ**" [min utheving], Apg 11,15). Så litt senere i samme tale: "Når Gud har gitt dem den samme gaven *som vi* fikk da vi kom til tro på Herren Jesus Kristus, hvem er da jeg, at jeg skulle kunne hindre Gud?" (**εἰ οὖν τὴν ἴσην δωρεὰν ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς ὡς καὶ ἡμῖν πιστεύσασι ἐπὶ τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ἐγὼ τίς ἡμῖν δυνατὸς κωλύσαι τὸν θεόν;**, [min utheving], Apg 11,17). Dette er også Peters poeng på apostelmøtet i Jerusalem (Apg 15,9). I disse sammenligningene peker Peter på det som skjedde på pinsedag ved Åndens komme som manifesterte seg i tungetale (Apg 2). Bonnah mener derfor at hendelsen i Kornelius' hus kan karakteriseres som en "andre pinse" eller "hedningenes pinse". Samtidig er pinsen i Jerusalem spesiell. Den representerer en spesiell hendelse i frelseshistorien hvor Gud gav kirken kraft til å forkynne evangeliet til alle folkeslag. Mens Gud gjennom pinsen i Cæsarea brøt ned gjerdet mellom jøder og hedninger, slik at de sammen representerer Guds folk.⁴⁰⁶

Bonnah mener at IF ønsker å understreke Guds inngripen ved å fortelle at Ånden faller og folk begynner å tale i tunger *før* Peter er ferdig med å tale. Peter har et budskap han forkynner, og gjennom at Gud bekrefter budskapet ved Ånden blir det mye tydeligere enn hvis Peter bare hadde sagt det uten at noe skjedde. IF viser at det er Gud som vil at Kornelius og hans hus skal bli frelst. Kanskje Peter ville fortsatt talen med et spørsmål om hedningene ønsket å bli døpt, men hvordan hadde det blitt mottatt av "brødrene fra Jaffa"?⁴⁰⁷ Eller "brødrene fra Jerusalem" for den del? (Apg 11,3). Ved at DHÅ faller, bekrefter Gud dem og

⁴⁰³ GNONT. Vol 2, s.v. μεγαλύνω.

⁴⁰⁴ C. K. Barrett, *A critical and exegetical commentary on The Acts of the Apostles. Vol. 1: Preliminary introduction and commentary on Acts I-XIV* (Edinburgh: T&T Clark, 1994), 529.

⁴⁰⁵ Bock, *Acts*, 440.

⁴⁰⁶ Bonnah, *The Holy Spirit*, 196-197.

⁴⁰⁷ Bonnah, *The Holy Spirit*, 194.

Peters spørsmål til dem som er kritiske blir: "Når Gud har gitt dem den samme gaven som vi fikk da vi kom til tro på Herren Jesus Kristus, hvem er da jeg, at jeg skulle kunne hindre Gud?" (Apg 11,17).⁴⁰⁸ Ånden bekrefter hedningene og det gjør at jødene kan være sikre på at det er Guds vilje at de blir døpt (Apg 10,46-47). Peter understreker både her og senere at Gud har "renset" hedningene (Apg 10,28; 15,9). Det motsatte av "uren" er "hellig". Det at hedningene mottar den *Hellige* Ånd, gjør dem hellige. De som før ble sett på som urene, har nå fått del i helligheten.⁴⁰⁹

Ved å komme over Kornelius og hans slektninger og venner, bekrefter Ånden at han har ledet både Peter og Kornelius. Ånden kommer over hedningene uten at de er døpt eller at noen har lagt hendene på dem. Dette er kanskje for å bekrefte Peters syn, og å bekrefte at hedningene ikke trenger å bli omskåret for å få Ånden.⁴¹⁰ Jøder og hedninger kan også ha måltidsfellesskap. Dette åpner for hedningemisjon på en helt ny måte.⁴¹¹

Denne fortellingen handler ikke bare om hvordan hedningene ble frelst. Peterson skriver at "the conversion of the first Gentile required conversion of the church as well"⁴¹². Peter og følget hans må gjennomgå en forandring som er minst like stor som den Kornelius og hans folk gjennomgår. De må forandre verdensbildet sitt. Det trengtes to syn og to reiser for at Peter skulle være klar for å gi hedningene det budskapet de trengte å høre (Apg 10,1-29). Og ifølge Peterson var det nødvendig at Ånden falt også for at Peter og hans følge skulle forstå at hedningene kunne motta Ånden og bli en del av Guds folk uten å bli omskåret først, at de var klare for å bli døpt (Apg 10,44-48).⁴¹³ Kan vi ut ifra dette si at hvis noen følger Åndens ledelse, så kan det føre til forvandling, både i deres eget, og i andres liv?

Vi ser at også denne perikopen bekrefter Hurs plott for Lukas-Acta. Som nevnt handler dette plottet om hvordan vitnesbyrdet om Jesus sprer seg til nye mennesker gjennom Jesu vitner ved DHÅs ledelse og kraft, etter Guds plan. I denne perikopen handler det om at DHÅ leder til evangelisering blant ikke-jøder (Apg 10,19-20.34-48). I den påfølgende teksten understreker IF at hedningemisjon er Guds vilje (Apg 11,18; 15,7-11).

⁴⁰⁸ Bonnah, *The Holy Spirit*, 194.

⁴⁰⁹ Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 2: The Acts of the Apostles*, 135-136.

⁴¹⁰ Bonnah, *The Holy Spirit*, 195.

⁴¹¹ Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 2: The Acts of the Apostles*, 136.

⁴¹² Peterson, *The Acts of the Apostles*, 324.

⁴¹³ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 324-325.

3.3.1.6 "Kjerner" og "satellitter"

Er denne perikopen en "kjernehendelse" eller en "satellitthendelse"?⁴¹⁴ I denne perikopen setter IF ned tempoet, og forteller mange detaljer.⁴¹⁵ Han lar til og med Kornelius gjenfortelle synet sitt (Apg 10,30-32). Dette kan indikere at det er en viktig fortelling. Dette er den lengste fortellingen i Acta utenom Paulus reise til Roma. Lengde sier noe om viktighet.⁴¹⁶ Peter gjenforteller hele fortellingen og forklarer dens implikasjoner i Apg 11,1-18 og bruker den som argument på apostelmøtet i Jerusalem i Apg 15. Bonnah mener denne episoden er utrolig viktig både i Acta og også i kirkehistorien og at den både har pneumatologiske, kristologiske og ekklesiologiske implikasjoner.⁴¹⁷ Den har også missiologiske implikasjoner. Denne episoden har påvirkning på den kristne misjonens neste steg - til folkeslagene.⁴¹⁸

Korneliusepisoden er på en måte en bro til hedningemisjonen fordi Kornelius står mellom to kulturer. Han er gudfryktig og deltar sannsynligvis i synagogen, samtidig er han ikke proselytt og har altså ikke fullt ut tatt steget inn i jødedommen. Han bor i en den hellenistiske byen Cæsarea. Samtidig befinner denne byen seg i "det hellige land". Han oppfører seg som nevnt på mange måter som en from jøde, men er likevel uren.⁴¹⁹ IF tar her opp to sentrale tema, nemlig bordfelleskap mellom jøder og hedninger og omskjæring av hedninger som kommer til tro på Jesus.⁴²⁰ Dette er første gang hedningene får DHÅ. Både ut fra fortellingens lengde og detalj og ut fra at Ånden faller på hedninger for første gang, vil jeg argumentere for at dette er en "kjernehendelse".⁴²¹ Dessuten er denne overgangen til å ikke bare forkynne til jøder (eller samaritanere, Apg 8,4-25) viktig hvis det skal bli en oppfyllelse av programvisjonen i Apg 1,8. Det er derfor også en viktig frelseshistorisk hendelse. Dette er oppfyllelsen av Luk 2,32 om at Jesus skal være "et lys til åpenbaring for hedningene" (Luk 2,32). Her får hedningene se dette lyset.⁴²² Bonnah mener Acta hviler på to søyler, Apg 2 - som viser hvordan kirken får kraft til å starte på sitt oppdrag, og Acta 9,32-11,18 - som forteller hvordan hedninger ble en del av det kristne fellesskapet. Begge deler skjer ved DHÅ.⁴²³

⁴¹⁴ Se punkt '2.1.3.1.6 "Kjerner" og "satellitter"'.

⁴¹⁵ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 327.

⁴¹⁶ Pervo, *Acts*, 264.

⁴¹⁷ Bonnah, *The Holy Spirit*, 197.

⁴¹⁸ Bonnah, *The Holy Spirit*, 338.

⁴¹⁹ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 324.

⁴²⁰ Bonnah, *The Holy Spirit*, 338.

⁴²¹ Powell, *What is narrative criticism?*, 36.

⁴²² Pervo, *Acts*, 267.

⁴²³ Bonnah, *The Holy Spirit*, 198.

3.3.2 Karakterer

For å forstå hvordan IF fremstiller Åndens ledelse i denne perikopen, tror jeg det er viktig å vite noe om de andre karakterene også. Derfor vil vi først se på noen trekk ved dem og deretter gå inn på DHÅ.

3.3.2.1 Peter

Peter er en kjent karakter fra evangeliene. Og han er også lederen av de første kristne i Jerusalem, og den som taler på alle disiplenes vegne på pinsedag (Apg 2,14-41).⁴²⁴ Han er en rund karakter, altså sammensatt. Han har forandret seg underveis, og er derfor en dynamisk karakter.⁴²⁵ Han sa han var villig til å dø for Jesus (Luk 22,33) men fornektet ham tre ganger (Luk 22,54-62). Etter Jesu oppstandelse, sto han frem for Sanhedrinen og nektet å tie om det Jesus hadde gjort (Apg 4,8-12.19). Helt fra starten av Acta presenteres han som en leder (Apg 1,15-22). Og i denne episoden er hans rolle som leder for Jerusalemmenigheten viktig.⁴²⁶ Rett før denne episoden har den IL fått vite at Peter har reist rundt og helbredet flere. Det siste IF har fortalt er at Peter befinner seg i Jaffa, hos garveren Simon (Apg 9,32-43)

I denne episoden presenterer IF ikke Peter gjennom "telling", men kun "showing". Peter er som nevnt allerede en kjent karakter for IL. Gjennom denne episoden blir Peter presentert som en from jøde som ber (Apg 10,9) og holder renhetsforeskriftene (Apg 10,14). Han presenteres også som lydige mot Guds ledelse. Han hører på Ånden og blir med de tre mennene som kommer. Han sier selv at han dro uten innvendinger (Apg 10,29). Hos Kornelius bekrefter han det som Ånden gjør. Han sier at de skal bli døpt, og det ser ut som han blir hos dem noen dager (Apg 10,47-48). Han ser ingen forskjell på det som skjedde i de jødiske disiplene på pinsedag og det som skjer med Kornelius og hans hus. Han sier "Disse har fått Den hellige ånd slik som vi" (Apg 10,47). Det er viktig for Peter at han ikke er guddommelig selv, men bare et menneske som blir ledet av Ånden. Han nekter Kornelius å tilbe ham (Apg 10,25-26). Kanskje IF også viser Peters menneskelighet ved å påpeke at Peter, mens han ba, var sulten og ville spise (Apg 10,9-10).

Peter er en dynamisk karakter som forandrer seg også gjennom denne perikopen. Som nevnt må Peter og følget hans må gjennomgå en forandring som er minst like stor som den

⁴²⁴ Eckhard J. Schnabel, *Early Christian Mission. Vol. 1 : Jesus and the twelve* (Downers Grove: InterVarsity Press, 2004), 395-398.

⁴²⁵ Powell, *What is narrative criticism?*, 55.

⁴²⁶ Bonnah, *The Holy Spirit*, 339.

Kornelius og hans folk gjennomgår. I løpet av denne perikopen skifter Peter syn på hva som er rent og urent, og om hedningene må bli omskåret først for å bli en del av Guds folk.⁴²⁷

3.3.2.2 Kornelius

IL får høre om Kornelius kun i denne episoden. Han blir presentert både gjennom "telling" og "showing". IF forteller at Kornelius bor i Cæsarea og er offiser i den italienske bataljonen (Apg 10,1). Han beskrives som **ἐκατοντάρχης**, som var en "leder for en militær avdeling på hundre mann"⁴²⁸ Dette betydde at han var romersk borger.⁴²⁹ Han blir presentert som en from hedning som fryktet Gud og gav almisser til fattige jøder (Apg 10,2). Måten Kornelius blir beskrevet på kan få IL til å assosiere med hvordan fromhet blir beskrevet i GT.⁴³⁰ Shepherd mener også at beskrivelsen av Kornelius er lik Lukas' stereotypi av profeter. Beskrivelsen av ham likner beskrivelsen av de første jødene Lukas presenterer i sin fortelling, nemlig Sakarja og Elisabet (Luk 1,5-7), og på samme måte som Sakarja og andre profeter, ser Kornelius et syn av en Guds engel (Apg 10,3). IF forbereder IL på Kornelius' omvendelse gjennom måten han beskriver ham på.⁴³¹ De ordene som bli brukt for å beskrive Kornelius fromhet og gudsfrykt er **εὐσεβής** og **φοβούμενος**. Dette er, i følge Fitzmyer, begge ord som ble brukt om såkalte "gudfryktige", altså hedninger som ikke lot seg omskjære, holdt hele loven og ble proselytter, men som var fasinert av jødernes etiske monoteisme og deltok i synagogen.⁴³² Ifølge Peterson blir det fortsatt diskutert blant forskere om "gudfryktige" er et egen teknisk begrep eller om det er det samme som proselytter. Samtidig finnes det inskripsjoner og annet materiale som viser at mange hedninger i det første århundret ikke tok hele steget og ble proselytter, men likevel besøkte synagogen og prøvde å holde en del av Loven.⁴³³ Jeg går ikke inn i denne problemstillingen. Men dette viser uansett at Kornelius var åpen for JHVH.

Kornelius blir også presentert ved "showing". Engelen forteller at bønnene og almissene hans har steget opp til Gud (Apg 10,4) Han handler med en gang på engelens befaling (Apg 10,7-8). Dette viser IL at Kornelius stoler på Gud og at han er lydige mot Gud. I tillegg blir han omtalt som en gudfryktig mann av sine utsendinger (Apg 10,22). Samtidig kan det se ut som han fortsatt har spor av et hedensk tanke sett. Når Peter kommer, faller Kornelius ned og tilber ham. Noe Peter med en gang setter en stopper for (Apg 10,25-26). Dette kan gjøre ham til en rund karakter.

⁴²⁷ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 324.

⁴²⁸ GNONT. Vol. 1, s.v. ἐκατοντάρχης.

⁴²⁹ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 449.

⁴³⁰ Shepherd, *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts*, 197-198.

⁴³¹ Shepherd, *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts*, 198-199.

⁴³² Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 449-450.

⁴³³ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 326-327.

3.3.2.3 Kornelius' nærmeste venner, slektninger, tjenere

Dette er personer IL nesten ikke får høre om. De har litt ulike roller. Noen er Kornelius' utsendinger. De som sendes til Peter for å hente ham er husslaver og en from soldat fra livvaktene (Apg 10,7). Det står også at hele huset til Kornelius fryktet Gud (Apg 10,2). Når Peter og hans følge ankommer huset, står det at: "Kornelius ventet dem og hadde bedt sammen sine slektninger og nærmeste venner" (Apg 10,24). Og da Peter forkynte evangeliet, står det at DHÅ kom "over *alle* som hørte Ordet" [min utheving] (Apg 10,44). Så på en måte kan man nesten si at alle disse personene har én rolle, nemlig hedninger som frykter Gud. Og IF viser at alle disse fikk DHÅ (Apg 10,44-48). Dermed er også rollen deres at de er med å oppfylle Joels profeti, som Peter siterer i sin pinsetale om at Gud skal øse ut sin Ånd "over *alle* mennesker" [min utheving] (Joel 3,1; Apg 2,17), også hedninger.

Utenom den fromme soldaten, sender altså Kornelius **δύο τῶν οἰκετῶν** (to av husslavene)⁴³⁴ til Peter. **οἰκέτης** oversettes som regel med "hustrell, husslave, tjener"⁴³⁵ **οἰκέτης** er ikke det samme ordet som står i Apg 2 eller LXX om at Gud skal øse ut sin Ånd over slaver (**δοῦλος**⁴³⁶) og slavekvinner (**δούλη**⁴³⁷) (Joel 3,2; Apg 2,18). Men hvis disse husslavene, som kommer tilbake med Peter (Apg 10,17.23b-25), er samlet med alle hos Kornelius og får DHÅ (Apg 10,44-48), er de likevel med og oppfyller profetien om at Gud skal øse ut sin Ånd over "slaver og slavekvinner" (Joel 3,2; Apg 2,18).

Kornelius hadde bedt "slektninger og nærmeste venner" (Apg 10,24). IL vet også at "hele hans hus (**παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ**) hørte til dem som fryktet Gud" (Apg 10,2). Dette inkluderer sannsynligvis også kvinner og barn. Disse blir en del av oppfyllelsen av at "Deres sønner og døtre skal profetere" (2 Joel 3,1; Apg 2,17).

3.3.2.4 Noen av brødrene fra Jaffa

Dette er også en gruppe som bare så vidt nevnes. De er Peters' reisefølge som blir med ham fra Jaffa (Apg 10,23). De blir også beskrevet som "de omskårne troende som hadde reist sammen med Peter"⁴³⁸ (**οἱ ἐκ περιτομῆς πιστοὶ ὅσοι συνήλθαν τῷ Πέτρῳ**, Apg 10,45). Disse blir forskrekket når DHÅs gave blir "øst ut over hedningene" (Apg 10,45). De har altså også på en måte én rolle, som kristustroende jøder. Noen ganger kan en karakter bestå av en hel gruppe.⁴³⁹ Denne "karaktergruppen" fremstår som dynamisk selv om IL ikke vet så mye

⁴³⁴ Partitiv genitiv, Leivestad og Sandvei, *Nytestamentlig gresk grammatikk*, 182-183, min oversettelse.

⁴³⁵ GNONT. Vol. 2, s.v. οἰκέτης.

⁴³⁶ GNONT. Vol. 1, s.v. δοῦλος.

⁴³⁷ GNONT. Vol. 1, s.v. δούλη.

⁴³⁸ Min oversettelse.

⁴³⁹ Powell, *What is narrative criticism?*, 53.

om den. Brødrene fra Jaffa er skeptikere som blir overbevist, ved å oppleve at "Kornelius' hus" får DHÅ (Apg 10,45-46). IF ønsker å overbevise også skeptiske lesere. At disse "omskårne" blir overbevist, legger grunnlaget for at IL kan være sikker på at det som skjer på apostelmøtet i Jerusalem er rett (Apg 15).

3.3.2.5 Guds engel

Kornelius ser et syn av en "Guds engel" (Apg 10,3). Det er altså Gud som har sendt denne engelen. Han forteller Kornelius at Gud har hørt bønnene hans (Apg 10,4). Av Kornelius' utsendinger blir engelen beskrevet som en "hellig engel" (Apg 10,22), og når Kornelius selv gjenforteller synet sitt for Peter beskriver han engelen som en "mann i lysende klær", som med ett sto foran ham (Apg 10,30). Denne engelen gir ordre og befaler. Han sier "**πέμψον**" som betyr "send"⁴⁴⁰. Det står i aorist imperativ (Apg 10,3.32), som er bydeform. Han befaler altså Kornelius: "send noen menn til Jaffa og tilkall Simon som blir kalt Peter"⁴⁴¹ (**πέμψον ἄνδρας εἰς Ἰόππην καὶ μετάπεμψαι Σίμωνά τινα ὃς ἐπικαλεῖται Πέτρος**, Apg 10,5)

Engelen er personlig. Han tiltaler Kornelius med navn (Apg 10,3). Han leder Kornelius veldig konkret. Han gir ham navn på personen han skal tilkalle, nemlig "Simon som blir kalt Peter" (Apg 10,5), I tillegg får Kornelius opplysninger om at Peter "er gjest hos Simon garveren, som bor i et hus nede ved sjøen" (Apg 10,6). Engelen er altså Guds sendebud til Kornelius. Beskrivelsene av ham ligner på beskrivelser av engler i Lukas (Luk 1,11-20; 2,9-15; 24,4-7.23). I GT dukker også engler opp på ulike tidspunkt i ulike bøker. Det er ikke bare ett spesielt hebraisk ord som oversettes med "engel" på norsk, men flere ulike termer. Den som blir mest brukt er מַלְאָכִים som betyr "budbærer" eller "utsending". I forhold til noen av disse skriftstedene, diskuteres det om denne budbæreren er et menneske eller et himmelsk vesen. Men i mange av disse fortellingene, handler det om en himmelsk budbærer.⁴⁴² Engler blir beskrevet både som del av et himmelsk råd og som Guds armé. En av de oppgavene som man ser at engler hadde i GT, var nettopp dette med å være budbringere eller "agenter". Da opptrer de gjerne en og en. Disse englene utfører en rekke oppgaver. De kunngjør fødsler (1. Mos 16,11-12; 18,9-15; Dom 13,3-5), beroliger (1 Mos 31,11-13), gir folk oppdrag (2 Mos 3,2; Dom 6,11-24) og åpenbarer Guds ord til profeter (2 Kong 1,3.15; Jes 6). På viktige tidspunkt i historien, kan englene også gripe inn og påvirke hvordan folk handler (1 Mos 16,9, 1 Mos 22,11-12, 4 Mos 22,31-35). De kan også fortelle noe om fremtiden.⁴⁴³ Engelen som

⁴⁴⁰ GNONT. Vol. 2, s.v. πέμπω.

⁴⁴¹ Min oversettelse.

⁴⁴² Carol A. Newsom, "Angels, Old Testament", *The Anchor Bible Dictionary* 1: 248-253, 248-249.

⁴⁴³ Newsom, "Angels, Old Testament", 249-250.

Kornelius får et syn av opptrer som en budbærer fra Gud (Apg 10,3-4), og han gir Kornelius et slags oppdrag (Apg 10,5-6).

I mange GT-tekster er det en tvetydig om det er JHVHs engel eller JHVH selv som taler. Ofte taler JHVHs engel til en person, men plutselig uttaler han seg på en måte som kun Gud kan, eller det står plutselig at det er JHVH som taler med personen, og ikke JHVHs engel (f.eks. 1 Mos 16).

I de føreksilske skriftene er det lite beskrivelser av englene. I ettereksilsk tid er det mer beskrivelser. Profeten Sakarja får flere syn. I noen av disse ser han JHVHs engel, og i noen av dem taler JHVHs engel (Sak 1,7-17; 3,1-10). I Sakarjas tekster er JHVHs engel blitt en tydelig og mektig skikkelse.⁴⁴⁴ Engelen Kornelius ser er også en tydelig skikkelse. Han blir beskrevet som en mann i lysende klær (Apg 10,30).

3.3.2.6 Ånden

Det er først i vers 19 Ånden nevnes eksplisitt. Det er etter IL har fått høre at Peter har hatt et syn (Apg 10,9-16). Peter grunner på synet han har fått (Apg 10,17.19). Kanskje han ikke skjønner hva det betyr. Mens Peter er i villrede, taler Ånden. Han leder neste steg (Apg 10,19-20). Samtidig avslører han ikke alt som skal skje. Han ber kun Peter "følge med dem [de tre mennene som har kommet] uten å nøle" (Apg 10,20). Også i denne teksten leder Ånden litt og litt.

Selv om han ikke åpenbarer alt, leder Ånden konkret. Han forteller Peter at det kommer tre menn (Apg 10,19) og at Peter skal bli med disse. Det ser ut som dette skjer før Peter får vite fra noen andre at mennene kommer.⁴⁴⁵ Mens Tannehill mener mennene kommer først, og Ånden viser Peter at det er en sammenheng mellom synet han har hatt og disse mennene,⁴⁴⁶ mener Witherington at Peter ikke har hørt mennene, siden han fortsatt er på taket og funderer på hva synet han har fått betyr.⁴⁴⁷ Hvis dette er tilfelle, gir Ånden her en tydelig beskrivelse av hva som skal skje - tre menn skal komme og Peter skal følge disse. Og dette blir bekreftet rett etterpå (Apg 10,19-21).

Også i Apg 10, som i Apg 13,2, befaler Ånden (Apg 10,20). Når Ånden taler, forklarer han ikke synet som Peter akkurat har sett. I stedet gir han Peter en befaling. På samme måte som DHÅ taler til Filip og ber ham gå bort til vogna til den etiopiske hoffmannen (Apg 8,29),

⁴⁴⁴ Newsom, "Angels, Old Testament", 250-251.

⁴⁴⁵ Bock, *Acts*, 391; Peterson, *The Acts of the Apostles*, 331-332.

⁴⁴⁶ Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 2: The Acts of the Apostles*, 130.

⁴⁴⁷ Witherington, *The Acts of the Apostles*, 350-351.

ber Ånden Peter bli med de mennene som har kommet.⁴⁴⁸ **κατάβηθι** er imperativ av **καταβαίνω** som betyr å "gå ned"⁴⁴⁹, og **πορεύου** er medium/passiv imperativ av **πορεύομαι**, og kan da bety "gå [...], dra (av sted, bort), vandre, ferdes, reise"⁴⁵⁰ Peter blir altså befalt å gå ned og reise sammen med disse tre ukjente mennene (Apg 10,20). Samtidig befaler ikke bare Ånden dette uten noen forsikringer. Han begrunner hvorfor Peter skal følge disse mennene: "for jeg har sendt dem" [min utheving] (Apg 10,20). Subjektet står eksplisitt i teksten (**ἐγὼ**). Nominativsformen av personlig pronomen blir ofte brukt for å fremheve personen.⁴⁵¹ Det er altså ikke hvem som helst som har sendt disse mennene, men DHÅ. Dette kan også indikere at DHÅ har et større overblikk over situasjonen enn IL først har fått inntrykk av. I første del av denne perikopen får han/hun høre om Kornelius' englebesøk som ber ham sende noen menn for å hente Peter (Apg 10,1-8), men ikke noe om DHÅ. Men ut fra vers 20 høres det ut som det er Ånden som har sendt disse mennene. Kan dette indikere at Ånden registrerer det hele? (Apg 10,20) Viser dette at Ånden har sendt engelen? Eller er de den samme personen? Eller er det slik det som nevnt noen ganger er i GT, hvor JHVHs engel og JHVH ser ut til å gå veldig i ett i teksten? Bonnah skriver at i vers 8 er Kornelius subjekt for **ἀποστέλλω**⁴⁵² (sende)⁴⁵³. Det er han som sender mennene. Mens i vers 19 er Ånden subjekt for dette verbet. Det er Ånden som har sendt dem. Når Peter gjenforteller denne historien i Jerusalem og forsvarer at han dro til hedningene, sier han om disse mennene at "De var utsendt til meg fra Cæsarea" (Apg 11,11). Bonnah spør om dette er en passivum divinum. **ἀποστέλλω** står nemlig her i passiv partisipp (**ἀπεσταλμένοι**). Kanskje dette viser at det er Gud som står bak det hele.⁴⁵⁴ Pervo skriver at det er uvanlig at subjektet for **ἀποστέλλω** er DHÅ. Det pleier å være Gud eller Jesus. Men han mener dette er et av flere eksempler hvor Jesus og Ånden brukes som subjekt for tilsvarende situasjoner, og at det er mulig å bytte den ene med den andre.⁴⁵⁵ Kornelius' utsendinger er altså ledet av Gud. Bonnah mener at Gud taler både gjennom engelen og Ånden i denne episoden. Begge har et missiologisk fokus. Det at Ånden falt på pinsedag betyr ikke bare at han gir disiplene kraft til å vitne, men også at han instruerer og leder hvor de skal gå.⁴⁵⁶

⁴⁴⁸ Bonnah, *The Holy Spirit*, 340.

⁴⁴⁹ GNONT. Vol. 2, s.v. καταβαίνω.

⁴⁵⁰ GNONT. Vol. 2, s.v. πορεύομαι.

⁴⁵¹ Leivestad og Sandvei, *Nytestamentlig gresk grammatikk*, 79.

⁴⁵² Bonnah, *The Holy Spirit*, 340.

⁴⁵³ GNONT. Vol. 1, s.v. ἀποστέλλω.

⁴⁵⁴ Bonnah, *The Holy Spirit*, 340-341.

⁴⁵⁵ Pervo, *Acts*, 272.

⁴⁵⁶ Bonnah, *The Holy Spirit*, 340-341.

Peter som altså er leder for Jerusalemmenigheten, går ikke til folkeslagene på eget initiativ. Det er Ånden som tar initiativ til dette (Apg 10,19-20). Kirken leder ikke seg selv men blir ledet av Gud gjennom Ånden.⁴⁵⁷

På slutten av denne episoden faller DHÅ på hedningene (Apg 10,44.46-47) på samme måte som han gjorde på jødene på pinsedag (Apg 2,4). De taler i tunger og lovpriser Gud (Apg 10,46). Her er Ånden en karakter som handler.⁴⁵⁸ Ånden bekrefter her sin ledelse, og han tar initiativ til hedningemisjon ved å komme over hedningene, på samme måte som jødene.⁴⁵⁹

Er DHÅ en statisk eller dynamisk karakter? Han har de samme karaktertrekkene, og samme "evaluative point of view" i denne episoden, som i de forrige tekstene. Han leder disiplene så de kan vitne. Han leder spesielt til hedninger. I denne fortellingen leder han Peter (Apg 10,2). Andre steder i Acta ser vi han leder Filip til den etiopiske hoffmannen (Apg 8,29) og til Asjdod (Apg 10,39-40). Han leder Paulus og Barnabas ut i hedningemisjon (Apg 13,4) og Paulus, Silas og Timoteus i Lilleasia mot Makedonia (Apg 16,7-10). DHÅ handler direkte i disse sammenhengene gjennom å tale og handle som en "mission director".⁴⁶⁰

Når Ånden handler, skjer mye av det samme med folk: de begynner å tale i tunger og prise Gud og noen får profetier/inspirert tale (Apg 2,4; 10,44-46; 19,6), og han gir syn (Apg 10,19; 13,2; 16,6-10; 20,23). Vi ser også i GT at Herrens Ånd gir profetier (2 Krøn 15,1-7; 20,14-17; 24,20). Selv om ikke ordet *γλωσσα* blir brukt i LXX, er det eksempler på folk som kommer i ekstase og kommer med "uforståelig profeti". Noen eksempler er de sytti eldste i 4. Mos 11,25-26 og Saul i 1 Sam 10,10; 19,23. Både gjennom denne uforståelige profetien og gjennom tungetale manifesterer Guds Ånds nærvær seg. Også i GT gir Ånden syn. Josef får drømmer som blir tolket som de kommer fra Guds Ånd (1 Mos 41,38).⁴⁶¹ At Ånden gir syn og tungetale/inspirert tale viser også at Ånden er den samme, og altså en statisk karakter.

Som nevnt mener Shepherd at Ånden ganske ofte taler i LXX.⁴⁶² Det gjør han også i denne episoden (Apg 10,19-20). Også her ser vi at Ånden er den samme, og en statisk karakter.

Som vi har sett tidligere er det uenighet om det er fruktbart å snakke om "runde" og "flate karakterer", og mange forskere har kritisert denne inndelingen.⁴⁶³ Jeg har derfor valgt å

⁴⁵⁷ Bonnah, *The Holy Spirit*, 339.

⁴⁵⁸ Shepherd, *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts*, 201.

⁴⁵⁹ Bonnah, *The Holy Spirit*, 195-196.

⁴⁶⁰ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 153-154.

⁴⁶¹ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 163-164.

⁴⁶² Se punkt "2.3 Ånden i GT".

⁴⁶³ Se punkt "3.2.2.2 Den Hellige Ånd".

ikke se på det i denne perikopen. Jeg bruker heller Hurs karakterisering av "guddommelige karakter" gjennom "personlighet" og "personulikhet".⁴⁶⁴ I denne perikopen ser vi Åndens "personlighet" gjennom at han taler til Peter (Apg 10,19-20). Samtidig ser vi hans personulikhet gjennom at han har en større oversikt over det som skjer enn et menneske. Han har sendt tre menn fra Kornelius og ber Peter bli med dem (Apg 10,19-20). Selv om man ut fra denne teksten ikke kan si at Ånden er allvitende, fordi han vet at disse mennene kommer og han har sendt dem, så viser IF at Ånden har større oversikt enn et menneske. Vi ser også Åndens "personulikhet" når han kommer over alle som er samlet i Kornelius' hus og får dem til å tale i tunger og prise Gud (Apg 10,44-46). Dette er ikke noe et menneske kan gjøre.

Ånden kommer altså over *alle*. Han kan dermed overskride "romlige grenser" og være i flere mennesker samtidig. Dette er noe ikke mennesker kan, men både Gud og den oppstandne Jesus kan være flere steder på en gang.⁴⁶⁵ DHÅ viser seg også i denne perikopen å være en guddommelig karakter.

Ved å komme over disse menneskene oppfyller DHÅ Guds plan (Apg 2,17-18). Hur skriver at "the Holy Spirit in Luke-Acts is represented as revealing, initiating and supporting God's plan/counsel as in the Jewish Bible (Acts 8.15-17; 10.44-48; 11.15-18; 15.8)."⁴⁶⁶ Guds og Åndens "evaluative point of view" samsvarer. De tar initiativ til, og bekrefter misjon blant ikke-jøder.

3.3.3 *Setting*

Denne fortellingen foregår på to steder: Cæsarea Maritima (Apg 10,1) og Jaffa (Apg 10,5.8-9). Det er ca 5 mil mellom disse byene.⁴⁶⁷ Jaffa lå ved Middelhavskysten.⁴⁶⁸ Denne byen hadde nær tilknytning til Judea, og samtidig var den i stor grad påvirket av gresk kultur. Peter reiste altså inn i et mer "hedensk miljø", ifølge Barrett. Dette trenger likevel ikke å bety at han holdt seg så mye utenfor "synagogemiljøet" i denne byen.⁴⁶⁹ Vi ser kanskje denne blandingen av gresk og jødisk i teksten før vår perikope. Disippelen Tabita som Peter vekket til livet hadde både et gresk og et hebraisk navn (Apg 9,36-43).

Cæsarea hadde siden år 6 vært setet for den Romerske administrasjonen i Judea. Befolkningen i denne byen var hovedsaklig hedninger.⁴⁷⁰ Byen ble bygd av Herodes den Store i samme stil som romerske provinshovedsteder og hadde en stor internasjonal havn.

⁴⁶⁴ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 129-130.

⁴⁶⁵ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 157.

⁴⁶⁶ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 137.

⁴⁶⁷ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 328.

⁴⁶⁸ Haya Ritter Kapland og Jacob Kapland, "Joppa", *The Anchor Bible Dictionary* 3: 946-949, 946.

⁴⁶⁹ Barrett, *A critical and exegetical commentary on The Acts of the Apostles, Vol. 1*, 482.

⁴⁷⁰ Peterson, *The Acts of the Apostles*, 326.

Dette var en gresk-romerk by med templer til deres guder, hippodrom og teater.⁴⁷¹ Dette gir også noe av den sosiale settingen for Apg 10. Som allerede nevnt var det et sterkt skille mellom jøder og hedninger.⁴⁷² Noe som nok gjorde at Peter trengte ekstra tydelig ledelse for å ta inn hos en hedning.

Peter er på taket når han ber og får synet (Apg 10,9). Husene i denne regionen pleide å ha en utvendig trapp opp til taket.⁴⁷³ Tidligere, på Jeremias tid, ble taket brukt av flere som en plass å tenne offerild til avguder på (Jer 19,13; 32,29). Dette var et sted man kunne være alene og be uforstyrret.⁴⁷⁴ Peter befinner seg altså også i en "romlig setting"⁴⁷⁵ som kan indikere at han er alene og ber. Siden det er lite beskrivelser av setting i evangeliene og Acta, kan de få detaljene IF gir være viktige.⁴⁷⁶

Når det gjelder "temporal setting" snakker man som sagt i narrativ metode om "typologisk tid".⁴⁷⁷ Hvordan type tid er rammen for settingen? I forhold til Apg 13 stilte jeg spørsmålet om "gudstjenestetid" kan kategoriseres som en typologisk tid hvor det er en spesiell forventning til at Gud handler. Holmås skriver at Ånden ofte handler når noen ber.⁴⁷⁸ I kap 10 er det ikke gudstjeneste, men som vi har sett ovenfor, ber både Peter og Kornelius når de får syn (Apg 10,9.30). Kornelius gjør det tom. på en jødisk bønnetid. Jeg velger derfor å kategorisere "bønnetid" som en typologisk tid. Sammen med Apg 13 viser denne teksten at Ånden handler når mennesker ber. Ånden taler også direkte til Peter i denne bønnesettingen (Apg 10,19).

3.3.4 Narrative mønstre

Et av de virkemidlene forfattere kan bruke i narrativ metode er "frekvens".⁴⁷⁹ Hvor ofte skjer noe i en fortelling? Eller hvor ofte blir noe gjenfortalt? Et av alternativene er "repeterende fortelling" (gjenfortelling). Dette er når IF gjenforteller flere ganger noe som skjedde én gang. Powells eksempel er Paulus som gjenforteller Damaskusopplevelsen sin.⁴⁸⁰ IF gjør dette i vår perikope. I Apg 10 blir Kornelius' opplevelse fortalt i sin helhet to ganger (Apg 10,1-8.30-33), i tillegg til at den kort blir fortalt av Kornelius' utsendinger til Peter (Apg 10,22). Dessuten blir hele fortellingen gjenfortalt i Apg 11,1-18 til dem som kritiserer at Peter har tatt inn hos

⁴⁷¹ Robert L. Hohlfelder, "Caesarea", *The Anchor Bible Dictionary* 1:798-803, 799.

⁴⁷² Bock, *Acts*, 393.

⁴⁷³ Witherington, *The Acts of the Apostles*, 349.

⁴⁷⁴ Fitzmyer, *The Acts of the Apostles*, 454.

⁴⁷⁵ Powell, *What is narrative criticism?*, 70.

⁴⁷⁶ Powell, *What is narrative criticism?*, 72.

⁴⁷⁷ Se punkt '2.1.3.3.2 "Temporale settinger"'

⁴⁷⁸ Holmås, *Prayer and vindication in Luke-Acts*, 171.

⁴⁷⁹ Se punkt "2.1.3.1.3 Frekvens".

⁴⁸⁰ Powell, *What is narrative criticism?*, 39.

en hedning. Men der kommer Peters fortelling i forgrunnen og han bare nevner Kornelius syn. Til slutt blir episoden i sin helhet nevnt på apostelmøtet i Jerusalem, men der veldig kort uten referanse til Kornelius navn (Apg 15,7-9). IF forteller altså først selv, før han lar karakterer i fortellingen selv fortelle.⁴⁸¹ Dette må vise at det som blir gjenfortalt er viktig informasjon for IL og at dette er en sentral fortelling.

Et annet virkemiddel er kontraster.⁴⁸² Stemmen i synet sier til Peter: "Det som Gud har sagt er rent, må ikke du kalle urent." (Apg 10,15). Her er det både en kontrast mellom "Gud" og "du" og mellom "rent" og "urent". Dette gir utsagnet kraft og understreker forskjellen på Gud og Peter og at ikke Peter må sette seg opp mot Gud. Dette fører kanskje også til at Peter ikke vil sette seg opp mot Gud når han ser Gud handler (Apg 10,47-48.11,17)⁴⁸³, men i stedet følger Guds ledelse (Apg 10,48). IF setter opp en kontrast mellom jøder og hedninger (Apg 10,14.28a), og viser så at Gud bryter ned disse barrierene (Apg 10,28.34-35)⁴⁸⁴

Et annet litterært virkemiddel er årsakssammenheng.⁴⁸⁵ I denne fortellingen ønsker IF å vise hvordan Gud leder tydelig og at alle hendelsene som finner sted henger sammen slik at Ånden til slutt kommer over Kornelius og hele hans hus.⁴⁸⁶ Dette har vi sett gjennom hvordan Ånden leder.⁴⁸⁷

I denne fortellingen er det en bevegelse mot et klimaks,⁴⁸⁸ nemlig at hedningene får DHÅ (Apg 10-44-48). Alle hendelsene leder frem mot det: Både Kornelius syn (Apg 10,3-6), Peters syn (Apg 10,9-16), Åndens tiltale og ledelse (Apg 10,19-20), Peters reise (Apg 10,23-24), det at Kornelius har bedt sammen venner og familie (Apg 10,25) og at Peter forkynner evangeliet for denne gruppen med hedninger (Apg 10,34-43) leder frem mot at alle får Ånden.

3.3.5 Oppsummering Åndens ledelse

Hva viser denne perikopen om DHÅ ledelse? Åndens ledelse er en del av Guds ledelse. IF bruker hele spekteret av guddommelige karakterer: engelen, den oppstandne Kristus og DHÅ. Alle disse representerer Gud.

Det er en sammenheng mellom bønn og Guds og Åndens inngripen. Både Kornelius og Peter ber når de får syn. Og Peter tenker fortsatt på synet når Ånden begynner å tale til ham.

⁴⁸¹ Kornelius' utsendinger (10,22) og Kornelius selv (10,30-33).

⁴⁸² Powell, *What is narrative criticism?*, 32.

⁴⁸³ Tannehill, *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 2: The Acts of the Apostles*, 132.

⁴⁸⁴ Bonnah, *The Holy Spirit*, 197.

⁴⁸⁵ Powell, *What is narrative criticism?*, 33.

⁴⁸⁶ Bonnah, *The Holy Spirit*, 197.

⁴⁸⁷ Se punkt "3.3.1.4 Ledelse - hvem og hvordan?" og "3.3.1.5 Åndens bekreftelse".

⁴⁸⁸ Powell, *What is narrative criticism?*, 33.

Ånden taler tydelig. Han bruker imperativ og befaler Peter å følge med mennene som har kommet. Samtidig forsikrer han Peter om at det er han som har sendt disse mennene.

Denne perikopen viser at Gud leder litt og litt. Kornelius vet ikke hvorfor han skal ha tak i Peter. Men han er lydig mot engelen i synet og sender noen for å hente Peter. Peter hører på Ånden som sier det er han som har sendt tre menn og at Peter skal bli med dem, uten at han vet hvorfor han skal bli med dem. Karakterene må altså ta steg i tro. Samtidig ser Gud og Ånden hele bildet, og leder flere karakterer samtidig. Det skjer noe flere steder på en gang. Mens de tre utsendingene er på vei til der Peter er, går Peter opp på taket for å be, får et syn og Åndens tiltale. Samtidig ankommer utsendingene.

Gjennom hele denne fortellingen, tar Gud initiativ. Hans ledelse er veldig tydelig. Samtidig spiller menneskelige valg en viktig rolle. Gud og Ånden leder på en slik måte at menneskene må ta valg. Selv om Peter og Kornelius ser syn, er disse ufullstendige. Hverken Peter eller Kornelius får vite alt. Men de blir ledet litt av gangen, og må velge om de vil følge eller ikke. De blir også ledet gjennom samtaler med hverandre. Gjennom samtalene vises mer og mer av hva synet de selv fikk egentlig betydde.

DHÅ kommer over hedningene, akkurat som på pinsedag. Dette var hverken Peter og hans jødiske følgesvenner, eller Kornelius og hans venner og familie forberedt på. Ved å gjøre dette bekrefter Ånden at han har ledet både Peter og Kornelius frem til dette klimakset. Ånden kommer over hedningene uten at de er døpt eller at noen har lagt hendene på dem. Dette er fullt og helt Åndens initiativ. Ånden leder altså til hedningemisjon. Kornelius og hans venner og familie fikk oppleve frelse. Men dette åpner også for hedningemisjon til jordens ender, uten omskjærelse (Apg 1,8; 15,7-10).

4. Kapittel

OPPSUMMERING OG KONKLUSJON

Nå har vi sett på tre tekster i Acta som handler om DHÅs ledelse (Apg 10,1-48; 13,1-3; 16,6-10). Vi har vært ute etter å finne ut hvordan Åndes ledelse beskrives av IF. Først kommer en oppsummering av det vi har sett i tekstgjennomgangen. Vi ser spesielt på likheter mellom presentasjonen av Ånden i tekstene. Til slutt kommer en konklusjon.

4.1 Oppsummering

4.1.1 Guddommelig karakter

Gjennom disse tekstene har IF vist IL at DHÅ er en "guddommelig karakter" som beskrives nesten bare indirekte. IL får ikke vite mye om Åndens trekk i disse episodene. En måte å beskrive guddommelige karakterer på er gjennom "personligheter" og "personulikheter". Noen av Åndens "personligheter" er at han taler og hindrer. Noen av "personulikhetene" er at han vet mer enn de menneskelige karakterene. Han har større oversikt enn reisefølget i Apg 16. Han hindrer for så å lede i en annen retning. I Apg 10 har han større oversikt enn de menneskelige karakterene. Han sender tre menn fra Kornelius til Peter, og før de ankommer taler han til Peter og forteller at det skal skje. Ånden transenderer tid. Han var på Davids tid, er hos Paulus og reisefølget i kap 16 og han har en plan for dem senere i Makedonia. Ånden overskrider også romlige grenser. Han kommer over alle menneskene i Kornelius' hus samtidig. Han får dem dessuten til å tale i tunger og prise Gud. Det kan ingen menneske gjøre. Han er altså en guddommelig karakter.

4.1.2 Ånden virker sammen med Gud og Jesus

Når vi ser på DHÅs ledelse i disse Actatekstene ser vi at det ikke bare er Ånden som leder. Dette gjelder spesielt tekstene i Apg 10 og 16. I Apg 16 er det Ånden som hindrer reisefølget i å dra både til Asia og Bitynia (Apg 16,6-7). Samtidig kalles Ånden i det ene tilfellet for "Jesu Ånd" (Apg 16,7). Ånden representerer altså Jesus. Jesus lovte at han skulle sende DHÅ som ville gi disiplene kraft til oppdraget om å være vitner like til jordens ender (Apg 1,8). Den oppstandne Jesus handler gjennom Åndens handlinger. I tillegg til at Jesus og Ånden er nevnt i denne perikopen, nevnes også Gud. Når Paulus får et syn, forstår de at det er Gud som kaller dem til Makedonia for å forkynne evangeliet der (Apg 16,9-10). I kapittel 10 er det flere ulike karakterer som leder. Kornelius får et syn av Guds engel som ber ham sende noen og hente

Peter (Apg 10,3-6). Peter får et syn. Han tiltaler stemmen i synet "Herre" (Apg 10,14), noe som kan tyde på at han tolker stemmen som Jesu stemme. Stemmen sier "Det som Gud har sagt er rent, må ikke du kalle urent" (Apg 10,15). Synet kommer altså fra Gud. Mens Peter tenker på hva synet betyr, taler Ånden til ham (Apg 10,19-20). Han befaler Peter å følge mennene til Kornelius, og sier at det er han, Ånden, som har sendt disse mennene (Apg 10,20). Dette viser at Ånden også har noe med engelens budskap til Kornelius å gjøre. Når Peter ankommer Kornelius' hus sier Peter at det er Gud som har vist ham at han ikke skal kalle noen vanhellige eller urene (Apg 10,28). Mens Peter forkynner evangeliet om Jesus, faller Ånden på alle som er samlet (Apg 10,44-46), og bekrefter på den måten at han har ledet Peter og Kornelius og at han har ledet kirken til hedningemisjon. IF bruker et helt spekter av guddommelige karakterer: engelen, den oppstandne Kristus og DHÅ. Disse representerer Gud. Gud er ikke en eksplisitt karakter i "story as discoursed" i Apg 10. Men det er tydelig at det er Gud som står bak karakterene. Det er han som driver fortellingen fremover. Dette ser vi også i Apg 16, hvor DHÅ hindrer reisefølget flere ganger (Apg 16,6-7), før de til slutt får et syn som de forstår er fra Gud (Apg 16,9-10). Guds, Jesu og Åndens ledelse er tett knyttet sammen, og det er vanskelig å bare se på Åndens ledelse isolert. Det vi ser er hvordan de leder sammen.

4.1.3 Ånden taler tydelig

Hvordan beskrives så Åndens ledelse? Ånden taler tydelig. Han bruker imperativ - bydeform. Han leder på en klar måte gjennom hva han sier. Han navngir Saulus og Barnabas og sier at de skal bli tatt ut til tjeneste (Apg 13,2). Han sier til Peter at det kommer tre menn og at Peter skal følge med dem (Apg 10,19-20). Ånden sier som nevnt at han har sendt disse mennene (Apg 19,20). Dette må bety at Ånden også må stå bak engelens budskap. Også engelen bruker imperativ og Kornelius får beskjed om at han skal sende noen menn til Jaffa for å hente en mann som heter Simon og har tilnavnet Peter. Denne mannen er gjest hos garveren Simon, i et hus ved sjøen (Apg 10,5-6). At disse ulike konkrete opplysningene stemmer, viser dessuten at Ånden er til å stole på.

4.1.4 Ånden leder menneskene litt av gangen

Når vi ser på den guddommelige ledelsen som en helhet, presenterer IF det som Ånden leder litt av gangen, han åpenbarer ikke alt på en gang. I Kapittel 16 hindrer Ånden flere ganger. Det gjør at reisefølget tar nye veier. Akkurat når de står midt oppi det forstår nok ikke reisefølget noe. Men til slutt "åpner det seg en dør" til Makedonia (Apg 16,6-10). Det ser ut som IF ønsker å vise at dette var Åndens plan hele tiden. IF viser at Ånden leder i samspill

med menneskelige valg. Ånden har fått engelen til å si til Kornelius at han skal sende noen menn for å hente Peter (Apg 10,5-6.19-20), Kornelius vet ikke hvorfor. Ånden sier Peter skal følge de tre mennene (Apg 10,19-20). Peter vet ikke hva han skal, men det viser seg litt etter litt. Kornelius valg og Peters valg er om de vil følge Åndens ledelse og se hva som skjer. Etterhvert blir litt og litt åpenbart for dem. Hvis ikke Kornelius hadde sendt noen for å hente Peter, hadde han ikke kommet. Hvis ikke Peter hadde gått, hadde han ikke fått forkynt evangeliet og opplevd at alle disse menneskene fikk DHÅ. IF presenterer også her ledelse gjennom samtale. Gjennom at de ulike karakterene forteller hvordan de har blitt ledet, gir de et større bilde av Åndens ledelse til hverandre. Og de bekrefter hverandres opplevelse av å ha blitt ledet.

4.1.5 *Sammenheng mellom bønn og Åndens ledelse*

I to av tre tekster ser det ut som det er en sammenheng mellom at de som Ånden leder er i bønn og at Ånden taler til dem. Profetene og lærerne i Antiokia er samlet til gudstjeneste og de faster (Apg 13,2). Gudstjenestefeiring var tett knyttet til bønn og tilbedelse. Dessuten hang bønn og faste tett sammen i jødisk fromhet. At disse karakterene både ber og faster, antyder at de virkelig søker Gud. Også når Ånden taler til Peter, er det i forbindelse med at han er oppe på taket og ber (Apg 10,9). Peter kan også ha fastet, siden han er sulten (Apg 10,10). Men det kan vi ikke vite, siden det ikke står i teksten.

Ånden taler ikke direkte til Kornelius, men Kornelius får et syn av en engel (Apg 10,3). DHÅ står bak engelen (Apg 10,20)⁴⁸⁹. Også Kornelius ba da han fikk synet. I tillegg har han tydeligvis bedt i en lengre periode før dette (Apg 10,4.30). Det kan se ut som IF ønsker å vise at det er en årsakssammenheng mellom bønn og Åndens ledelse. Samtidig er ikke alltid Åndens ledelse beskrevet som tett knyttet til bønn. I forbindelse med Åndens hindring av Paulus og hans reisefølge, står det ingenting om bønn (Apg 16,6-7). Paulus er heller ikke i bønn når han får synet av mannen som kaller dem til å komme over til Makedonia (Apg 16,9-10). Det finnes ikke alltid en parallell mellom bønn og Åndens gjerning i Lukas-Acta. Likevel er det såpass mye fokus på bønn/tilbedelse både i Apg 10 og 13, at det ikke virker tilfeldig. Eksegeter påpeker at bønn og Åndens ledelse henger tett sammen flere steder i Acta og at bønn gir Ånden mulighet til å handle. Ut fra min gjennomgang av tekstene har jeg foreslått to typer typologisk tid i Apg 10 og 13: "gudstjenestetid" og "bønnetid". Disse typologiske tidene indikerer mye av det samme, nemlig at menneskene er ekstra åpne for Guds ledelse.

⁴⁸⁹ Ånden sier til Peter at det er han som har sendt mennene fra Kornelius til Peter, så Ånden står bak engelen (Apg 10,20).

4.1.6 Leder til misjon

Åndens ledelse i disse tekstene kan ved første øyekast se motstridene ut. Det kan både se ut som han leder til misjon (Apg 13,1-3; 10,1-48) og at han hindrer misjon (Apg 16,6-7). Men det viser seg at Åndens hindringer leder til misjon et annet sted enn Paulus og hans reisefølge hadde tenkt seg, nemlig Makedonia (Apg 16,8-10). I alle disse tekstene leder Ånden til misjon blant hedninger. Apg 10 er første gangen "ikke-jøder" får DHÅ uten å være omskåret. Dette åpner for hedningemisjon på en helt ny måte. Apg 13 forteller om utsendelsen til Paulus første misjonsreise, og Apg 16 er første gang Paulus krysser Egeerhavet for å forkynne i Makedonia. Dette henger tett sammen med programvisjonen i Apg 1,8 om hva som skal skje når disiplene mottar DHÅ. Det henger sammen med plottet for Lukas-Acta, slik det er presentert av Hur: "the way of witness, in seeking and saving God's people, engendered by Jesus (in the Gospel) and his witnesses (in Acts), through the power and guidance of the Holy Spirit in accordance with the plan of God."⁴⁹⁰

4.1.7 Ånden bekrefter

I Apg 13 bekrefter Ånden profetien Paulus har fått tidligere om at han skal forkynne evangeliet for hedningfolk, ved å ta Paulus ut til den oppgaven han var kalt til og sende ham ut i misjon (Apg 9,15; 13,2.4). I Apg 10 viser også IF at DHÅ bekrefter ledelsen sin. Han bekrefter Peters reise og evangelieforkynnelse blant "ikke-jøder" hos Kornelius ved å komme over alle. Han bekrefter at han har ledet både Peter og Kornelius. Ånden kommer over hedningene uten at de er døpt eller at noen har lagt hendene på dem. Disse "ikke-jødene" får oppleve det samme som skjedde med jøder på pinsedag.

4.2 Konklusjon

Min problemstilling er "**Hvordan beskrives Den hellige Ånds ledelse i Apg 10,1-48; 13,1-3 og 16,6-10?**" Gjennom utleggelsen av tre Actatekster har vi sett at Åndens ledelse skjer på vegne av Gud og Jesus og i samspill med disse. Ånden taler tydelig og leder konkret. Samtidig sier han ikke alt med en gang, men leder litt og litt. De menneskelige karakterene må velge om de vil følge ledelsen eller ikke. Når de følger ledelsen blir den bekreftet til slutt. Den blir også bekreftet gjennom samtaler med andre mennesker. Det ser ut som IF ønsker å vise IL at Ånden taler i sammenheng med bønn og tilbedelse, enten bønn alene eller sammen. Bønn gjør mennesker spesielt åpne for Åndens ledelse. Ånden leder til misjon og evangelisering. Ånden har bedre oversikt enn de menneskelige karakterene, og han kan også

⁴⁹⁰ Hur, *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*, 185-186.

ha andre planer for hvor karakterene skal reise og vitne, enn de selv hadde planlagt. Ved første øyeblikk kan det se ut som Ånden hindrer, men det viser seg at han faktisk leder til misjon et annet sted. Ånden leder ikke bare til misjon blant jøder, men også blant hedninger. Ånden bekrefter også ledelsen sin ved å komme over hedningene på samme måte som han kom over jødene på pinsedag. IF har Guds perspektiv, og han ønsker å vise IL at DHÅ har ledet urkirken i dens misjon og dermed enkeltpersoner, og dette kan oppmuntre IL til å tro at DHÅ fortsatt leder kirken som helhet og enkeltpersoner.

5. Kapittel

BIBLIOGRAFI

5.1 Tekstutgaver

Bibelen. Den hellige skrift. Det gamle og Det nye testamentet. Oslo: Bibelselskapet, 2011

Novum Testamentum Graece. Based on the work of Eberhard and Erwin Nestle. Edited by Barbara Aland et al., 28th Revised Edition. Edited by the Institute for New Testament Textual Research Münster/Westphalia under the direction of Holger Strutwolf. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012

Novum Testamentum Graece. Based on the work of Eberhard Nestle and Erwin Nestle. Edited by Barbara Aland et al., 27th Revised Edition. Edited by the Institute for New Testament Textual Research Münster/Westphalia. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1993

Septuaginta. id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes. Editit Alfred Rahlfs. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1979

The Holy Bible. English Standard Version. Wheaton: Crossway, 2011.

5.2 Hjelpemidler

Bartsch, Hans-Werner " ὄραμα, ατος, τό". *Exegetical Dictionary of the New Testament*, 525-526. Vol. 2. Grand Rapids: Eerdmans 1991

Danker, Frederick W. et al. *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature.* 3rd edition. Chicago: University of Chicago Press, 2000

Freedman, David Noel et al. *The Anchor Bible Dictionary.* 6 vols. New York: Doubleday, 1992

Leivestad, Ragnar og Bjørn Helge Sandvei, *Nytestamentlig gresk grammatikk.* Oslo: Universitetsforlaget, 2010

Ulrichsen, Jarl Henning. *Gresk-Norsk Ordbok til det Nye Testamentet.* 2 vols. Trondheim: Tapir Akademisk forlag, 2009

5.3 Sekundærlitteratur

Aune, David E. *The New Testament in its literary environment.* Philadelphia: Westminster Press, 1987

- Barrett, C. K. *A critical and exegetical commentary on The Acts of the Apostles. Vol. 2: Introduction and commentary on Acts XV-XXVIII*. Edinburgh: T&T Clark, 1998
- Barrett, C. K. *A critical and exegetical commentary on The Acts of the Apostles. Vol. 1: Preliminary introduction and commentary on Acts I-XIV*. Edinburgh: T&T Clark, 1994
- Bock, Darrell L. *Acts*. Grand Rapids: Baker Academic, 2007
- Bonnah, George K. A. *The Holy Spirit. A Narrative Factor in the Acts of the Apostles*. Stuttgart: Katholisches Bibelwerk, 2007
- Bruce, Frederick Fyvie. *The Acts of the Apostles. The Greek text with introduction and commentary*. Grand Rapids: Eerdmans, 1990
- Culpepper, R. Alan. *Anatomy of the Fourth Gospel. A study in literary design*. Philadelphia: Fortress Press, 1987
- DeSilva, David A. *An Introduction to the New Testament. Contexts, methods & ministry formation*. Leicester: InterVarsity Press, 2004
- Engelsviken, Tormod og Ove Conrad Hanssen, Kjell Olav Sannes. *Den Hellige Ånd i kirkens liv*. Drammen: Luther Forlag, 1981
- Fitzmyer, Joseph A. *The Acts of the Apostles. A New Translation with Introduction and Commentary*. New York: Doubleday, 1998
- Haenchen, Ernst. *The Acts of the Apostles. A commentary*. Oversatt av Bernard Noble og Gerald Shinn. Oxford: Basil Blackwell, 1982
- Holmås, Geir Otto. *Prayer and vindication in Luke-Acts. The theme of prayer within the context of the legitimating and edifying objective of the Lukan narrative*. London: T&T Clark, 2011
- Hur, Ju. *A dynamic reading of the Holy Spirit in Luke-Acts*. Sheffield: Sheffield Academic Press, 2001
- Hvalvik, Reidar og Terje Stordalen. *Den Store Fortellingen. Om Bibelens tilblivelse, innhold, bruk og betydning*. Oslo: Det Norske bibelselskap, 1999
- Hvalvik, Reidar. *Fra Jerusalem til Jordens ender. Hovedtrekk i Apostlenes gjerninger*. Oslo: Genesis, 2002
- Jenkins, Philip. *The next Christendom. The coming of global Christianity*. New York: Oxford University Press, 2011
- Johnson, Luke Timothy. *The Acts of the Apostles*. Collegeville: The Liturgical Press, 1992

- Kärkkäinen, Veli-Matti. *Pneumatology. The Holy Spirit in ecumenical, international, and contextual perspective*. Grand Rapids: Baker Academic, 2005
- Lawrence, Paul. *Historisk bibelatlas*. Oversatt av Eyolf Berg. Oslo: Lunde forlag og Luther forlag, 2008
- Malbon, Elizabeth Struthers. "Narrative Criticism. How Does the Story Mean?", 29-57. I *Mark & Method. New approaches in Biblical studies*, red. Janice Capel Anderson og Stephen D. Moore, Minneapolis: Fortress Press, 2008
- McGrath, Alister E. *Christian Theology. An Introduction*. Chichester: Wiley-Blackwell, 2011
- Pervo, Richard I. *Acts. A commentary*. Minneapolis: Fortress, 2009
- Peterson, David G. *The Acts of the Apostles*. Grand Rapids: Eerdmans Apollos, 2009
- Powell, Mark A. *What is narrative criticism?*. Minneapolis: Fortress Press, 1990
- Schnabel, Eckhard J. *Early Christian Mission. Vol. 1: Jesus and the twelve*. Downers Grove: InterVarsity Press, 2004
- Shepherd Jr., William H. *The Narrative Function of the Holy Spirit as a Character in Luke-Acts*. Atlanta: Scholars Press, 1994
- Synnes, Martin. *Hvordan arbeide med nytestamentlige tekster. Innføring i Bibelfaglig metode*. Høvik: Kolofon, 2003
- Tannehill, Robert C. *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 1: The gospel according to Luke*. Philadelphia: Fortress Press, 1986
- Tannehill, Robert C. *The narrative unity of Luke-Acts. A literary interpretation. Vol. 2: The Acts of the Apostles*. Minneapolis: Fortress Press, 1990
- Witherington, Ben. *The Acts of the Apostles. A socio-rhetorical commentary*. Grand Rapids: W.B. Eerdmans Paternoster, 1998

5.4 Internettkilder

Bibelen.no. "Bibelsøk: hedningene". Tilgjengelig på <http://www.bibel.no/Nettbibelen?submit=Vis&parse=hedningene&type=and&book2=-1&searchtrans=>; besøkt 10. November 2016

Bibelen.no. "Bibelsøk: hedninger". Tilgjengelig på <http://www.bibel.no/Nettbibelen?submit=Vis&parse=hedninger&type=and&book2=-1&searchtrans=>; besøkt 10. November 2016

Catholic Charismatic Renewal. "What is Catholic Charismatic Renewal?". Tilgjengelig på <http://www.ccr.org.uk/about-ccr/about/what-is-ccr/>; besøkt 17. November 2016

Catholic Charismatic Renewal. "What is the nature of the Catholic Charismatic Renewal?". Tilgjengelig på <http://www.ccr.org.uk/uploads/files/what-is-the-nature-of-the-ccr.pdf>; besøkt 17. November 2016

Store norske leksikon. "Hedning". Tilgjengelig på <https://snl.no/hedning>; besøkt 9. November 2016